

CEMENT IN JEKLO

Pomanjkanje gradbenega materiala na višku gradbene sezone grozi ustaviti delo na mnogih gradbiščih. Na črni borzi so cene materiala, ki ga najbolj primanjkuje, se pravi cementa in betonskega železa, za nekajkrat narasle. Jeklo na primer stane uradno 1,7 dinarjev za kilogram, pod roko pa ga prodajajo že po 6 dinarjev.

Pomanjkanje teh nujno potrebnih materialov bi bili lahko napovedali že davno prej. Tembolj, ker so od 1. maja letos uvozili znatno količino 1000 ton jekla. Domači proizvajalci so dobivali za 22 odstotkov jekla manj kot lani. Res da Zenica napoveduje dobavo nekaj večje količine jekla, toda samo za tiste potrošnike, ki svoje obveznosti v redu plačujejo.

Če letos ne bodo uvozili 1,5 milijon ton cementa, pomanjkanje ne bo prenehalo, čeprav so domače cementarne dobavile okoli 17 odstotkov cementa več kot lani.

Večernje novosti, 16. junija 1971

SREČNI MARIBORČANI

Prek turistične agencije Kompas se je letos prijavilo 100 Mariborčanov za dopustovanje v znanem španskem letovišču Palma de Mallorca. Dopust tam stane 1.900 din za osebo. Denar za to so po večini privarčevali pri mestni banki. Da bi bila zadeva še bolj zanimiva, se je okoli 30 občanov iz mesta in okolice prijavilo za del dopusta na Japonsko, čeprav so cene za letovanje tam precej visoke. Odhajanje v znana italijanska turistična središča v Italiji pa je postala za Mariborčane tradicija. Tam se lahko smučajo celo leto, kar jim zelo ugaja. Letos se je za letovanje v omenjenih italijanskih, španskih in avstrijskih letoviških krajih prijavilo več Mariborčanov, kot pa jim Kompasova poslovalnica lahko prikrbi mest.

Na jadranski obali od Ankara do Svetega Štefana imajo mariborske delovne organizacije 98 počitniških domov. Tam preživlja svoj dopust okoli 60 odstotkov Mariborčanov.

Politika, 15. junija 1971

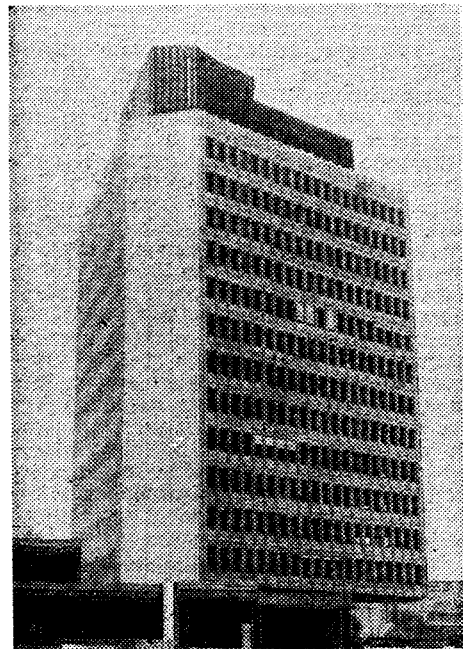
UVOZ : IZVOZ

Odkar je nastala nova Jugoslavija, v zadnjem desetletju pa popolnoma zanesljivo, se še ni zgodilo, da bi bila izguba v mednarodnem trgovanju večja od celotne vrednosti našega izvoza. Toda prav to se je zgodilo v prvih petih mesecih letošnjega leta, ko smo izvozili za 8,587 milijarde dinarjev blaga, oziroma za okoli 600 milijonov manj kot pa je primanjkljaj v tem razdobju.

Tako z izvozom nismo pokrili niti polovice petmesečnega uvoza. Še ena primerjava: primanjkljaj je v letošnjih prvih petih mesecih večji kot v celem letu 1969, ki smo ga nekoč ocenili kot najbolj neuspešno za naše zunanjo trgovino.

Politika ekspres, 15. junija 1971

LJUBLJANSKA BANKA

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVETV-15 GLASILO ZZB NOV
IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 26

24. junij 1971

•TV-15• izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borč v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in kličej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportuži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

V soboto, 19. t. m., je bilo na Lokvah v Trnovskem gozdu veliko srečanje slovenskih pionirjev. Zbralo se jih je okrog 9.000. (Ob tem srečanju objavljamo članek na 3. strani)

Popolnejša ustava – močnejša
socialistična Jugoslavija

Javna razprava o osnutku izredno pomembnih ustavnih dopolnil (amandmajev) je končana. Prejšnji teden (15. t. m.) je republiški odbor skupščine SR Slovenije soglasno sprejel predlagana dopolnila, v petek (18. t. m.) pa je o spremembi ustave sklepal zbor narodov zvezne skupščine. Ta javna razprava je bila nedvomno prav tako pomembna kakor doslej druge razprave o zvezni in republiški ustavi. Njena velika posebnost pa je zlasti, da je bila v sedanjem prelomnem obdobju pri nas, ko je razvoj naše samoupravne družbene ureditve dosegel stopnjo, ki odločno terja nadaljnjo, popolnejšo uveljavitev vodilne vloge delavskega razreda in hkrati popolno enakopravnost narodov ter večjo samostojnost in odgovornost republik. Ni naključje, da je bil prav med veliko razpravo o dopolnitvi našega vrhovnega zakona drugi kongres samoupravljalcev in da so bile njegove poglavitne zahteve prav to, kar mora v prihodnje omogočiti ter uzakoniti ustava. Posebnost sedanjih razprav o ustavi pa je tudi v tem, da so se je udeležili naši ljudje izredno zavzeto kot zavedni samoupravljalci; tako je razprava postala v pravem pomenu besede plebiscit samoupravljalcev za dosledno uresničevanje načel razvojne družbene poti. Ta plebiscit je jasno pokazal, da so se zmotili vsi tisti potuhnjeni sovražniki naše ureditve in razvoja, ki so računali, da je zdaj napočil čas, ko bi naj izpodkopali temelje enotnosti jugoslovanske skupnosti. Zakaj popolnejša ustava dejansko pomeni, da bo v prihodnje Jugoslavija kot samoupravna socialistična skupnost enakopravnih narodov in republik močnejša ter bolj sposobna za zdrav razvoj in splošen napredek.

Naj tu omenimo nekatere pomembne ugotovitve o ustavnih spremembah iz ekspozicije predsednika skupne komisije vseh zborov slovenske skupščine za ustavno vprašanje Sergeja Kraigherja na sejah zborov naše republiške skupščine:

Drugi kongres samoupravljalcev v Sarajevu je ne le popolnoma potrdil ustavne amandmaje, marveč je tudi jasno določil naloge za uresničevanje novih ustavnih določil. Republiška konferenca SZDL in republiški svet Zveze sindikatov Slovenije sta ugotovila, da je Slovenija tako rekoč plebiscitarno sprejela temeljno vsebino ustavnih sprememb. Značilno za javno razpravo je bila soglasna zahteva, da je treba storiti vse za dejansko uresničevanje ustavnih dopolnil. To nalaga samoupravnim organom odgovornost, da prispevajo prav vse, kar je mogoče, da bo v vsem njihovem delu vladal duh novih ustavnih določil, zlasti pri urejanju še nerešenih vprašanj.

V javni razpravi so predvsem poudarjali kot perečo nalogo utrditev gospodarstva in v zvezi s tem tudi ureditev razmerja med republikami. Ponekod so v razpravi ustavne spremembe povezovali s urejanjem tekočih, perečih zadev. Nenehno pa se je ponavljala zahteva, da moramo ustvariti ustajene življenjske razmere. Občani so v javni razpravi zahtevali jamstvo, da bodo nova ustavna določila tudi dejan-

Vabilo na zbor
gorenjskih
aktivistov

V soboto in nedeljo, 26. in 27. t. m., bo v Preddvoru pri Kranju III. zbor gorenjskih aktivistov. Občinska konferenca SZDL Kranj vabi nanj vse aktiviste Gorenjske, borce vseh domicilnih enot gorenjskih občin, vse borce gorenjskih partizanskih enot in vse druge občane.

Zbor se začne v soboto s tekmovanjem patrolj. V nedeljo bo v Kranju ob 6. uri budnica, ob 7. uri budnica na Beli in ob 7.30 koncert v Preddvoru (izvaja godba na pihala iz Kranja); ob 8. uri bo v Preddvoru vaja enot teritorialne obrambe s padalskim desantom, ob 10. uri komemoracija pri spomeniku NOV v Preddvoru, ob 11. uri pa osrednja proslava z govorom predsednika ZIS Mitje Ribičiča in s kulturno-zabavnim sporedom.

Zbor aktivistov v Preddvoru bo osrednja proslava Gorenjske v okviru 30-letnice vstaje in OF slovenskega naroda. Zato je pričakovati veliko udeležbo.

sko uresničena. Vse to kaže, da ustavni amandmaji ne izhajajo iz kakšnih teoretičnih razčiščevanj vprašanj naše ustavne ureditve; ne pomenijo vizije na daljnjo prihodnost, marveč izvirajo neposredno iz potreb po urejanju najbolj perečih vprašanj našega družbenega življenja in razvoja; namreč vprašanj, ki so zaradi odlaganja že doslej zaostrovala politični položaj v Jugoslaviji. Nova ustavna določila kažejo izhod. Zato pa je toliko bolj pomembno, da smo nekatera vprašanja že začeli urejati v smislu ustavnih amandmajev. Ureditev starih obveznosti federacije dokazuje, da ni mogoče storiti nobenega ukrepa, ki bi ne bil v skladu s amandmaji začetane smeri in ki bi ne posegel globlje v družbeno-gospodarske razmere v Jugoslaviji.

Predsednik Sergej Kraigher je govoril tudi o spremembi ustave naše republike. Dejal je, da je bilo doslej v razpravah in zlasti v pobudi za začetek postopka za spremembo republiške ustave dovolj govora o položaju republike in vlogi federacije. Javna razprava pa je pokazala, da v Sloveniji o tem ni deljenih mnenj. Tako kakor mi se lotevajo tudi druge republike opredelitve republik kot suverenih držav in samoupravnih skupnosti v skladu z njihovimi značilnostmi. Glede oblik financiranja federacije je bilo med dvema

(Nadaljevanje na 3. strani)

Is vsebine:

Četrtega julija v Brestanici (3. stran)

Poglavje iz odisejade naših pregnancev (6. stran)

Priznanje muzeju NOV v Mariboru

O ostrostrelstvu in ostrostrelcih (8. stran)

Kriteriji za priznanje statusa borca NOV na območju Slovenskega primorja in Slovenske Istre (13. stran)

Fotoreporterska služba med NOB (14. stran)

Izdajalec iz ArnHEMA (16. stran)

DOGODKI TEDNA

■ Predsednik republike Josip Broz Tito se je pogovarjal s političnim aktivom Beograda. Uvodoma sta govorila sekretar mestnega komiteja ZB Beograd Bora Pavlović in predsednik mesta Branko Pešić. V razpravi je sodelovalo več članov političnega aktiva, na koncu pa je o nalogah ZK Jugoslavije govoril tudi predsednik Tito, ki je posebej poudaril idejno politično delo v ZK in njeno večjo angažiranost v družbeno političnem življenju Beograda. S tem je predsednik republike končal dvodnevne obiske v nekaterih beograjskih delovnih kolektivih in pogovore z gospodarstveniki.

■ V Beogradu se je končalo sedmo zasedanje medvladnega Jugoslovansko-sovjetskega komiteja za gospodarsko sodelovanje. V sporočilu, ki so ga objavili po podpisu protokola, je komite posvetil svojo pozornost gospodarskemu in znanstvenemu sodelovanju, kooperaciji in specializaciji ter vprašanju nadaljnega razvoja surovinskih baze in transporta nekaterih surovin.

■ Na Dunaju se je začelo generalno zasedanje mednarodne organizacije za civilno letalstvo. Delegati iz 120 držav bodo med zasedanjem razpravljali o problemih sodobnega letalskega prometa. Obravnavali bodo tudi možnost za ratifikacijo mednarodnega sporazuma o ugrabitvah letal, ki ga je ta mednarodna organizacija sprejela decembra lani. Udeležence zasedanja je pozdravil predsednik Jonas. Pozval jih je, naj posvetijo pozornost negativnim posledicam letalskega prometa, zlasti hrupu, ki ga povzročajo sodobna letala.

■ V Berlinu se je začel osmi kongres socialistične partije Nemčije, ki je zasedal pet dni in ki je obravnaval način družbenega in gospodarskega razvoja Nemške demokratične republike v prihodnjem obdobju. Nepričakovano na kongresu ni bil prisoten Walter Ulbricht, kot se je pričakovalo in kot bi bilo to logično, saj je ostal predsednik partije in bi moral kongres otvoriti. Menda se ga ni mogel udeležiti iz zdravstvenih razlogov. Jugoslovansko delegacijo na tem kongresu je vodil član predsedstva Kiro Gligorov, medtem ko je sovjetsko vodil Leonid Brežnev. Obsežno poročilo je podal generalni sekretar Erich Honecker, ki je obravnaval mednarodni položaj in sodelovanje med državami. Dejal je, da je Vzhodna Nemčija tesno povezana s Sovjetsko zvezo, da je trden sestavni del socialistične skupine držav in da v tem vidi jamstvo za svojo suverenost, pri čemer je v bistvu ponovil znano stališče o suverenosti socialističnih držav. Prvi tuji govornik je bil generalni sekretar CK KP Sovjetske zveze Leonid Brežnev. Po njegovih besedah so pogajanja štirih velesil o Berlinu dosegla takšno stopnjo, da je že mogoče nastopiti s stvarnimi predlogi za sporazum.

■ Nova direkcija francoske socialistične stranke je izvolila za generalnega sekretarja Francoisa Mitterranda. Leta je imel v povojnem življenju Francije zelo aktivno vlogo, saj je bil petkrat minister v vladah 4. republike, poslanec ali senator takorekoč ves čas po vojni, toda še nikoli ni bil v vodstvu neke politične stranke. Prav zato njegova izvolitev za voditelja velike socialistične stranke predstavlja v določenem smislu presenečenje.

■ Generalni sekretar OZN U Tanu je pozval vlade in zasebne institucije v svetu, naj pomagajo z »denarjem in blagom« reševati probleme vzhodnopa-

kistanskih beguncev. V svojem pozivu je še posebej opozoril na resnost problema vzhodnopakistanskih beguncev, ki jih je že 6 milijonov v Indiji.

■ Člani nekdanjega desnega krila zahodnonemške svobodne demokratske stranke (FDP) so ustanovili novo stranko z imenom »Nemška zveza«. Njen predsednik je član parlamenta Siegfried Zoglmann. Ta je dejal, da je namen nove stranke na naslednjih volitvah strmoglaviti koalicijsko vlado kancelerja Brandta. Volitve bodo predvidoma leta 1973. Večina desničarjev je FDP zapustila lansko leto, in sicer v znamenju protesta, ker je ta stranka podprla Brandtovo vzhodno politiko.

■ Kitajska je Japonsko in ZDA opomnila, da se bo slabo končalo, če bosta nove stranke na naslednjih volitvah strmoglaviti koalicijsko vlado kancelerja Brandta. Volitve bodo predvidoma leta 1973. Večina desničarjev je FDP zapustila lansko leto, in sicer v znamenju protesta, ker je ta stranka podprla Brandtovo vzhodno politiko.

■ Na tretji seji konference organizacije ZK ljubljanskega armadnega območja so govorili o nalogah komunistov v zvezi s krepitvijo bojne pripravljenosti enot ter poslušali poročilo o delu komitejev in komisij med drugo in tretjo sejo. Konference sta se udeležila tudi generalpolkovnik Franc Pogajen in generalpodpolkovnik Stane Potočar. Seji pripisujejo poseben pomen, ker so bila na dnevnem redu najpomembnejša vprašanja o vsebini dela organizacij ZK in drugih dejavnikov. Poudarili so, da bo idejnim vidikom bojne pripravljenosti enot treba posvetiti večjo pozornost ne zato, ker bi to področje doslej zanemarjali, temveč zaradi aktualnega političnega položaja in obveznosti, ki izvirajo iz poslanice tovariša Tita, namenjene vsem komunistom in pripadnikom JLA ter iz stališč in sklepov 17. in 18. seje predsedstva ZKJ in druge seje ZK v JLA.

■ Izraelski minister Moše Dayan je opozoril, da so možnosti za miroljubno rešitev arabsko-izraelskega spopada zelo majhne in da bi v kratkem lahko prišlo do obnovitve vojne na Bližnjem vzhodu. »Kolikor pa bi prišlo do vojne,« je dejal Dayan, »bomo šli do Kaira. Novo orožje, ki so ga Egipčani dobili od Sovjetske zveze, je povečalo njihovo moč, toda ne v tolikšni meri, da bi nas pregnali s Sinaja ali pa, da bi prišli čez Sueški prekop, ne da bi dobili resne lekcije od izraelskih oboroženih sil.«

■ Član politbiroja CK KPSZ Mihail Suslov je izjavil v vrhovnem sovjetu, da ima v »sedanjem položaju na Bližnjem vzhodu, za katerega je značilna borba proti imperialistični izraelski agresiji, važno mesto vojaškega sodelovanja Sovjetske zveze in ZAR.« Sovjetska zveza, je dodal Suslov, ki je govoril pred skupno komisijo za zunanje zadeve obeh domov vrhovnega sovjeta, pomembno pomaga krepiti borbeno pripravljenost egiptovskih oboroženih sil.

■ V Beogradu so bili sklepi pogovori med delegacijama luksemburškega parlamenta in zvezne skupščine. Vodila sta ju predsednik luksemburškega parlamenta Pierre Greigore in vršilec dolžnosti predsednika zvezne skupščine Marijan Brecej. V daljšem prijateljskem pogovoru so predstavniki zvezne skupščine pojasnili gostom zasnovo naše zunanje politike neuvrčenosti ter nekatera vprašanja v zvezi s notranjim razvojem Jugoslavije. Luksemburške parlamentarce je sprejel tudi predsednik Tito.

■ Po podatkih za leto 1970 ima v Jugoslaviji elektronske računalnike 279 delovnih organizacij: v Sloveniji je 95 podjetij z računsko opremo v Srbiji 82. Ali so ti računalniki kaj pripomogli k zmanjšanju številne administracije?

POLITIČNI RAZGLEDI

„McNamarov dosje“

Ko je »New York Times« v nedeljo, 13. junija začel objavljati dokumente o posegu Združenih držav Amerike v notranje zadeve Demokratične republike Vietnam, je svet zvedel za zadevo, ki ima po sedanjem razvoju bolj videz škandala kot pa političnega problema. Zvezna administracija si z različnimi posegi prizadeva, da bi preprečila objavljanje dokumentov, ki so že dobili ime »McNamarov dosje«, nihče pa ni storil ničesar, da bi se morebiti sramoval politike, ki je pripeljala do vietnamske vojne.

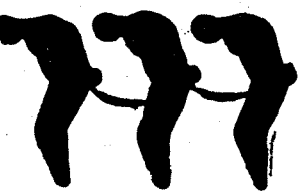
Doslej je za preobrat v indokitajski vojni veljala uradna ameriška verzija, imenovana »Tonkinški incident«: 2. in 4. avgust 1964 naj bi severnovietnamske ladje napadle ameriška rušilca »Mad-dox« in »Turner Joy«, ki naj bi plula v mednarodnih vodah Tonkinškega zaliva, daleč od teritorialnih voda DR Vietnam. Predsednika ZDA Johnsona naj bi ta napad tako razjezil, da je ukazal zračne kazenske operacije — prve zoper DR Vietnam — ki so se februarja 1965 spremenile v sistematično bombardiranje Severnega Vietnam.

Uradni verziji že prej niso verjeli nekateri ameriški politiki in predsednik zunanje političnega odbora v senatu Fulbright si še danes ne more odpustiti, da je 7. avgusta 1964 glasoval za »tonkinško resolucijo«, ki je dopustila predsedniku Johnsonu »vsa potrebna sredstva, vseviš uporabo oboroženih sil«, samo da bi ZDA podprle Južni Vietnam. Toda

1941

1971

Osrednja proslava slovenskih pregnancev Brestanica — 4. julija

takšni dvomi niso bili še nikoli tako močno potrjeni kot ravno z razkritjem in objavo »McNamarovega dosjeja«: pokazalo se je namreč, da se Johnson s svojimi političnimi in vojaškimi svetovalci že pet mesecev pred »tonkinškim incidentom« nameraval razširiti vojno na DR Vietnam.

Junija 1967 je ameriški obrambni minister McNamara začel dvomiti o ameriški strategiji v Vietnamu in uradu za mednarodne zadeve v Pentagonu je naročil študijo o zadevi. Ko je svoj položaj prepustil Cliffordu študija še ni bila končana. Poleti je petnajst primerkov študije prišlo v roke najpomembnejših ameriških voditeljev in McNamara, ki je bil tedaj že predsednik Svetovne banke. Enega izmed teh primerkov je pred časom dobilo uredništvu dnevnika »New York Times«. Gre za

zajeten dokument, saj obsega 7.000 strani (poldrugi milijon besed pripovedi in poldrugi milijon besed dokumentov).

Najzanimivejši dokument je »spomenica« državnega sveta za varnost z datumom 17. marca 1964. Ta dokument je tri dni kasneje Johnson brzojavno poslal ameriškem veleposlaniku v Saigonu Cabotu Lodgeu. Na kratko povedano gre za tole: ameriška politika bo odslej takšna, da mora biti pripravljena v »72 urah

Vojna v Vietnamu terja od ZDA velike žrtve. Na sliki vidimo enega izmed sestreljenih helikopterjev v Laosu

nadzorovati kamboške in laoske meje ter izvesti represalije zoper Severni Vietnam; zato naj bo veleposlanik v Saigonu pripravljen »izpeljati program vojaškega pritiska na Severni Vietnam«. Johnson je sporočil Cabotu Lodgeu, da »skušamo dobiti podporo nekomunistične južnovietnamske vlade, zakaj sicer bo skoraj vsa jugovzhodna Azija prišla pod komunistično prevlado, ki se utegne razširiti na Filipine, Indijo, Avstralijo, Novo Zelandijo, Tajvan, Južno Korejo in Japonsko«.

Drug zanimiv dokument je še starejši: gre za »spomenico«, ki jo je podpisal McNamara in jo 21. decembra 1963 poslal predsedniku Johnsonu. Dokument obravnava načrte za podtalno akcijo v Severnem Vietnamu. Ta akcija se je začela 1. februarja 1964, njene razsežnosti pa so bile baje »skromne«. Šlo je za prelete vohunskih letal U-2, metanje sabotažnega materiala na ozemlje DR Vietnam, izkrcavanje komandosov na severnovietnamsko ozemlje (za sabotažne akcije), obstreljevanje z ladij, ugrabitve severnovietnamskih državljanov, da bi jih zasliševali itd.

V okviru teh operacij so Američani 17. aprila 1964 napadli severnovietnamska otoka Honme in Honmieu, vendar v akciji nista sodelovala rušilca »Mad-dox« in »Turner Joy«, pač pa 3. avgusta 1964, se pravi po tistem, ko sta bila rušilca že napadena. Dne 4. avgusta je prišlo do drugega severnovietnamskega napada na omenjena rušilca in tako je ameriška vlada lahko skrpucala »tonkinški incident«.

Vse te navedbe postanejo še zanimivejše zaradi McNamarovih izjav pred senatnim odborom za zunanje zadeve v letu 1963. Ko ga je Fulbright vprašal, ali je res, da so južnovietnamske enote z ameriško podporo napadale DR Vietnam, je odgovoril: »Ne morem vam opisati natančne organizacije teh operacij, srečen pa bom, če vam bom lahko priskrbel ustrezne informacije.«

Dne 18. junija 1964 je kanadski diplomat Seaborn, novi član mednarodne nadzorne komisije, prvič obiskal Hanoi in se srečal s premierom Fam Van Dongom. Po naročilu ameriškega zunanjega ministra Ruska naj bi Seaborn povedal severnovietnamskemu premieru, da so ameriške ambicije v jugovzhodni Aziji omejene in miroljubne, da pa potrpežljivost ZDA ni brezmejna. Rusk je tudi naročil kanadskemu diplomatu, naj pove v Hanoju, da bi »v primeru eskalacije imel Severni Vietnam največjo škodo«. Seaborn je bil drugič v Hanoju 10. avgusta 1964, se pravi po prvih kazenskih bombnih napadih ameriškega letalstva na DR Vietnam. Tedaj je moral povedati Fam Van Dongu, da so ZDA s svojimi dejanji potrdile tezo, da njihova potrpežljivost ni brezmejna, da je kongres tako rekoč soglasno sprejel »tonkinško resolucijo«, da so ZDA spoznale, da je vloga DR Vietnam v Južnem Vietnamu in Laosu odločilna (in da bo DR Vietnam sam trpel posledice, če bo nadaljeval svojo politiko) in da bodo ZDA pobile proučile severnovietnamski odgovor na Seabornovo svarilo, če DR Vietnam ne bo nehal vplivati na vojno v Južnem Vietnamu in Laosu.

Samo teh nekaj odlomkov iz zajetnega »McNamarovega dosjeja« kaže, za kakšno zadevo gre in kako dolgo že ZDA snujejo — in izvajajo — svojo agresivno politiko po svetu. Slišati pa je tudi, da je v dokumentih precej podatkov o vlogi prejšnjih predsednikov in politikov, in sicer še iz časov, ko so ZDA nameravale pomagati Francozom v indokitajski vojni.

KOMENTATOR

DELO

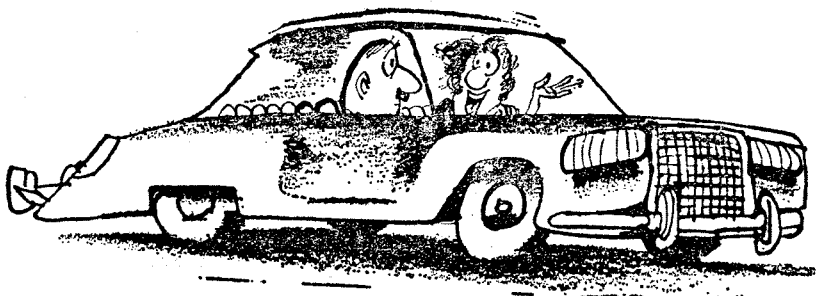
CASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likožarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

VSAK TEDEN ENA ...

»Jaz sem delavskega porekla: moj ded je bil delavec«

Četrtega julija na gradu v Brestanici

Na skupni seji sveta za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja in komisije za bivanje politične zapornike, interniranca in deportirance pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije so že decembra lani sklenili, da bo na gradu v Brestanici 4. julija 1971 s pričetkom ob 11. uri dopoldne osrednja proslava slovenskih pregnancev, posvečena trideseti obletnici vstaje slovenskega naroda in prvih množičnih izgonov Slovencev v Srbijo, Bosno, Hrvaško in Nemčijo.

S tiskovne konference, ki je bila 16. junija na brestaniškem gradu, povzema mo:

»Med vojno je bil grad Brestanica nacistično taborišče, skozi katerega je bilo poslano v izgnanstvo več kot 43.000 Slovencev! Je v uvodnih besedah poudaril dr. Tone Ferenc, čigar delo je tudi brestaniški muzej, ena najlepše urejenih tovrstnih ustanov na Slovenskem in po vsebini edinstvena na svetu. Ob tem bi veljalo opozoriti, da bo na dan proslave svečana otvoritev prenovljenega brestaniškega muzeja, ki je s pridobitvijo dveh novih razstavnih prostorov dobil tudi svojo dokončno podoba.

Iz pogovora je bilo razbrati, da bo ljubljansko Združeno železniško transportno podjetje za to priložnost organiziralo posebne prevoze iz Štajerske in Gorenjske ter ojačene vlake tudi iz drugih smeri. Za potovanja skupin v organizaciji občinskih odborov ZZB NOV je odobren 60. za individualne udeležence pa 50-odstotni popust! Občinski odbori bodo prijavljali skupine železniški postaji na svojem območju, le-te pa bodo urejale prevoze s pomočjo sektorja za promet TTG. Postaje bodo odpremljale skupine tako, da bodo za vsako

skupno izdale eno karto (60 % popust) in toliko spominskih vabil kolikor šteje skupina. Spominska vabila bodo torej nadomestila za kontrolne marke. Individualne udeležence bodo postaje odpremljale z navadno enosmerno vozovnico do Brestanice, ki bo veljala dne 4. julija tudi za povratek s 50 % popustom.

Dalje so povedali, da bo proslava v Brestanici posvečena tudi tistim slovenskim izgnancem, ki so se kot borci in aktivisti vključili v narodnoosvobodilno gibanje zunaj Slovenije. Takšna enota je bil slovenski bataljon 1. krajiške brigade! V zvezi s tem je skupščina občine Krško sprejela tudi predlog, da se imenovani enoti podeli domicil — odlok o podelitvi in prapor bodo prestavniku odbora slovenskega bataljona 1. krajiške brigade izročili 2. julija na slavnostni seji skupščine občine Krško. Sprejet je bil tudi predlog, da se 7. junij, ko je bila izgnana prva skupina Slovencev, proglasi za dan pregnancev.

Posebno topel sprejem pa pripravljajo organizatorji osrednje proslave slovenskih pregnancev na brestaniškem gradu predstavnikom bratskih narodov, ki so v najtežjih dneh jugoslovanskih narodov leta 1941 slovenskim pregnancem nesebično in tovariško pomagali.

Potek priprav kaže, da sta organizatorja — republiški odbor ZZB NOV Slovenije in skupščina občine Krško — vložila v pripravo na osrednjo proslavo slovenskih pregnancev veliko truda. »Zavedamo se, da je to jubilejno srečanje in da smo doslej pregnancem posvečali premalo pozornosti!« je ob koncu tiskovne konference dejal eden izmed članov pripravljalnega odbora Lojze Bukovac.

Na svidenje v Brestanici!

Popolnejša ustava

(Nadaljevanje s 1. strani)

nasprotujočima si stališčema doseženo sprejemljivo srednje stališče. Carine, zvezne takse in samostojni dohodki iz dela zveznih organov so dohodek federacije. Druge izdatke federacije pa bodo zagotovili s prispevki republik (kotizacijo).

V predsednikovem ekspoziju je največji poudarek na tem, kako nova ustava določila izpopolnjujejo samoupravno ureditev in kako zagotavljajo delavčeve neodtujljive pravice. Posebej je opozoril na določilo ustavnega amandmaja, »da osnovne organizacije združenega dela, kadar združujejo svoje delo in sredstva, urejajo medsebojna razmerja s samoupravnimi sporazumi o združevanju, ki morajo zagotavljati v celoti neodtujljive pravice delavca določene v XXI. ustavnem amandmaju.«

Predsednik je posebej obravnaval pomisleke, ki so jih izražali v javni razpravi o minulem delu, ki bi naj bilo merilo za določanje pravice, da bi bil kdo udeležen v dohodku organi-

zacije združenega dela. Minulo delo bo vsekakor terjalo natančnejšo obdelavo v zakonih. V zadnjih letih se je pri integracijah obratov in podjetij v večje integracijske skupine pokazalo, da niso upoštevali medsebojnih pravic in obveznosti delavcev na podlagi njihovega tekočega in minulega dela. To je povzročilo neenakopravna razmerja v teh grupacijah in razlašanje delovnih ljudi ter omejevalo njihove samoupravne pravice. Z republiško ustavo in zakonodajo bo zdaj treba primerno urediti pravice in obveznosti na podlagi minulega dela.

V ekspoziju je končno rečeno, da smo pred veliko nalogo: med nadaljnjim delom moramo sprejeti vse tiste ukrepe, ki so potrebni za dejansko ureničevanje duha in načel družbene ter politične usmeritve, izražene v ustavnih amandmajih. V ta namen ima velik pomen tako imenovana interna zakonodaja samoupravnih skupnosti, kakor tudi zakonodajna dejavnost republiške skupščine. Kar pa zadeva spremembo republiške ustave, skupna komisija vseh zborov skupščine SR Slovenije za ustavno vprašanje že pripravlja teze za osnutek ustavnih sprememb.

Ob zboru slovenskih pionirjev

Svobodna Primorska ni prazna beseda. Kaj je svoboda, ve predvsem tisti, ki so mu prepovedali šole v materinem jeziku, ki je bil nacionalno in vsestransko zatiran, zakaj nacionalno zatiranje je zatiranje najhujše vrste in temu zatiranju potem kar samodejno sledijo vsa druga zatiranja. Fašistična Italija pa je Primorcem vzela slovenske šole, preganjala slovenske učitelje in slovensko besedo, obenem pa je slovenski živelj uničevala tudi gospodarsko. Osvobodilni boj pa je bil boj za slovensko besedo, za obstoj naroda, ki so ga nacisti in fašisti obsodili na uničenje. In zato so se tega boja kot edine rešne poti oklenili primorski Slovenci s tolikšno gorečnostjo in zato ga še toliko let po zmagi slavijo s takšnim enodušnim zanosom, ki nima primere v nobenem drugem predelu naše domovine.

Zbor slovenskih pionirjev na Lokvah sredi Trnovskega gozda ni bil samo praznik najmlajšega slovenskega rodu, bil je praznik vse Primorske. Na Lokve so prihajali domačini od blizu in daleč, prihajali so tudi peš kakor v partizanskih časih. Prihajali so, da bi spet začutili tisto sproščeno in odprto partizanskih src, ki jih je napajala v trpljenju in žrtvah. In marsikateremu teh starejših pionirjev se je ob pogledu na množice mladih, ob zvokih iz njihovih grl in ob zanosnih partizanskih melodijah, utrnila solza.

Vprašujemo se, kaj so s sobotnega Zbora slovenskih pionirjev na Lokvah odnesli mladi, zakaj prav njim je bila ta prireditel namenjena. Ali je napor tudi užitek in doživetje? Da, saj je vsak šport zvezan z naporom, napori pa krepijo telo in duha. Na to dandanes pogosto pozabljamo in premalo smo storili, da bi si mladi našli več takšne zdrave sprostitve. Zato in ob tem dejstvu pa mlade lahko razumemo, da se bodo tega zbora spominjali do poznih dni.

Na Lokvah se je v soboto zbralo blizu 9.000 pionirjev iz vse Slovenije, nekaj pa tudi iz bratskih republik in iz zamejstva. In to navzlic slabim vremenskim obetom. Vreme prirediteljem zares ni bilo naklonjeno. Ni šala spraviti na kup toliko otrok in potem strahoma čakati, kdaj se bo ulil dež. Lahko rečemo, da je negotovo in hladno vreme pokvarilo precej razpoloženja. Potem je bila prekinjena še elektrika, tako da se ni odvijalo vse po zamisli, in se je začel prireditel zakasnil za celo uro. Zamisel o razporeditvi pionirskih brigad — te so nosile imena partizanskih enot, ki so se borile na Primorskem — v global v obliki naravnega amfiteatra ni imela pravega smisla, ker se vaja, ki naj bi ponazorila boj s padalskim desantom, ni odvijala pred očmi mladih gledalcev, marveč dobra dva kilometra stran, tako da ni mogel nihče ničesar videti, pa tudi zato ne, ker je s travo porasla globel ubijala zvoke, tako da govorni in glasbeni spored kljub ozvočenju nista bila zadostno slišna in razumljiva. Takšno razmestitev pa je treba v prihodnje odkloniti tudi iz varnostnih razlogov. Po proslavi na Kozjanskem se je na Lokvah že drugič primerilo, da se je med mlade sprožila kamnita škrl ter dva pionirja precej hudo poškodovala.

Zdi se nam vredno opozoriti, da bi bilo treba v prihodnje zbere slovenskih pionirjev vsebinsko obogatiti in poživiti z novimi zamislimi. Predvsem bi bi-

lo treba spodbuditi večjo ustvarjalnost pionirskih odredov samih, tako da bi se na zbere pripravljali s simboličnimi in množičnimi telovadnimi vajami, da bi na zbore razglašali zmagovalce raznih tekmovalnih področja kulturne, raziskovalne in drugih dejavnosti mladih ter jim podeljevali ustrezna odličja. Na Lokvah je sicer bilo nekaj tega, npr. nastopi modelarjev pa pogovori ob tabornih ognjih, le da je bilo vse še premalo domišljeno in nedosledno izpeljano. Tako na primer ob tabornih ognjih ni bilo nekdanjih borcev, ki bi mladim znali zanimivo pripovedovati o dogodivščinah in vrednotah iz partizanskih časov. Prav temu vprašanju je treba v prihodnje posvetiti največjo skrb, zakaj mladi prav hlepijo po takih srečanjih z borci. To zlasti potrjujejo uspehi Toneta Svetine, ki je že kar preobremenjen z obiski po šolah, kjer mora pripovedovati in razlagati dogodke iz partizanskih časov in druge zanimivosti iz Ukane.

Morda je množično udeležbo zagotoviti še najlažje. Toda takšnim zborovanjem je treba dati predvsem vsebinsko bogatost, pa vse zopet do svoje meje in otroški dojemljivosti primerno, tako da je treba v prihodnje k organizaciji takšnih srečanj pritegniti ne samo resnične organizatorje spektaklov, marveč tudi psihologe. Le tako bodo delo pa stroški, ki za takšno srečanje niso majhni, imeli svoj smisel.

FRANCI STRLE

Odločno na strani napredka

Dne 15. tega meseca se je v Beogradu sestalo predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV. Na dnevnem redu je bilo šest točk dnevnega reda, med katerimi je peta imela kar pet podtočk. Ze to dokazuje, kako pomembna je bila seja in kako raznovrstno gradivo za razpravo.

Kot prva točka je prišla na dnevni red razprava o ustavnih dopolnilih oziroma ugotavljanje, kako so razpravljali o tej zadevi na raznih sestankih od republiških odborov. Udeleženci sestanka so ugotovili, da se velika večina borcev strinja z dopolnili in da jih pozdravlja kot odločen korak k še večjemu napredku vse naše skupnosti. Pozornosti je vredno tudi to, da so o ustavnih dopolnilih razpravljali zelo na široko.

Pokazalo se je tudi, da so borci marsikje pomirjevalno vplivali na ljudi, ki so si prišli navzkriž. Marsikje so jih prepričevali, da nimajo prav. Ocenili so tudi nekatere slabosti, ki so prišle nedavno do izraza marsikje v našem družbenem življenju, kot škodljive za naš razvoj.

Marsikje so borcev podtikali, da so zaradi tega, ker so v letih, ker so bili udeleženci revolucije in ker so delali v povojnih razmerah v skladu s takratnimi načeli, nazadnjaški. Toda prav v zadnjih časih se je izkazalo, da to ni resnično in da je velika večina nekdanjih borcev odločno na strani napredka.

Druga točka je bila posvečena družbenopolitični dejavnosti vojaških vojn invalidov. Do izraza je prišlo nasprotovanje težnjam, da bi zaščito invalidov prepustili republikam. V zvezi (Nadaljevanje na 11. strani)

OB TABORNEM OGNJU

Ne morem razumeti

Vsako umetniško delo, zlasti še, če obravnava zgodovino, vsekakor vzbudi določeno kritiko — primerno ali neprimerno. To je razumljivo. Ne morem pa razumeti slabonamernih, škodljivih kritik. Poglejmo si kritiki J. Snoja in H. Vogla! Ta dva s svojega vidika primerjata filmske epizode o delovanju VOS s kavbojskimi filmi in z nemogočimi stvarmi!

Prepričan sem, da nista — kakor njima podobni — dovolj presodila teh del in se ne poglobila v miselnost ljudi, kakor tudi ne proučila zgodovine nasploh in slovenskega ljudstva. Film o VOS na televiziji smo z zanimanjem in s ponosom spremljali mnogi Slovenci, pa tudi od mladine smo slišali mnogo pohval.

Res je, da smo ljudje različnega kova, ampak neresnice ne smemo mirno trpeti, čeprav živimo v veliki demokraciji. — Sam se bil med vojno obveščevalni oficir, zato sem prepričan kakor mnogi naši ljudje, da je film pravilno prikazoval VOS.

Mnogo kritike je bilo tudi na račun zgodovinskega romana UKANA — podobno kot o filmu o VOS.

Nisem zagovornik mnenja, da bi moralo to delo ostati nedotakljivo, tako da ne bi smelo biti nobene pripombe; toda drži in ostane, da je tu prikazan boj naših partizanskih enot in ljudstva, boj naših ljudi, ki so se vneto bojevali proti zatiralcem in okupatorjem na Primorskem in Gorenjskem. Čudim se, da proti nepravilno prikazanim stvarim ostreje ne nastopajo tisti, ki so bile priče dogajanja in poznajo resnico. To je moje mnenje; trdno sem prepričan, da se o Ukani ne motim, saj poznam skoraj vse opisane ljudi in kraje, ker sem bil med vojno leta 1944 stalno na terenu v sestavi enot 31. divizije.

Pavel Dobrovoljc

Na stara leta izključen

V Rači Kragujevačkoj je občinska konferenca ZK nedavno izključila iz vrst članov ZK Kostadina Koju Matejića.

Ta mož, zdaj star 78 let, je postal član Partije že leta 1920 in je torej pri nas eden izmed najstarejših komunistov. Član Partije je postal v domačem kraju in ji ostal zvest do pozne starosti. Leta 1941 se je kljub starosti takoj na začetku priključil partizanom. Bil je eden izmed najbolj pogumnih borcev. Nekoč je v okupirani Rači ubil ovađuha. Kasneje so ga Nemci zajeli in je konec vojne doživel v norveških taboriščih. Po vojni je neumorno sodeloval pri vseh akcijah za obnovu

in graditev. Za svojo udeležbo v NOV je dobil Spomenico 1941 in vrsto odlikovanj.

Konec maja je občinska konferenca ZK razpravljala o izključitvi sodnika za prekrške Aleksandra Petrovića. Ko je Matejić slišal, zakaj naj bi Petrovića izključili, je izjavil, da se mu zdijo razlogi za tako visoko kaznen premalo utemeljeni in premajhni. Zdaj so drugi člani konference navtili nanj, češ da že dolgo ovira politične akcije in ščiti reakcionarne elemente.

Matejić se je razburil in zabrusil članom konference, da so smrkavci in da ga niso oni sprejeli v Partijo.

Zdaj so člani konference predlagali, da se izključi tudi Matejić. Pred kratkim so ga res izključili.

Toda javno mnenje se je obrnilo Matejiću v prid. Večina ljudi ga spoštuje kot velikega poštnjaka in meni, da mu ne bi smeli zameriti besed, ki jih je izgovoril, ko je bil izzvan s tako nepravilnimi očitki. Tudi osnovna, organizacija v Donji Rači, katere član je Matejić, se je postavila na njegovo stran. Dogovorili so se za nov postopek, na katerem naj bi sekretar občinskega komiteja članom pojasnil svoje stališče in vzroke za izključitev Matejića. Toda sekretar se na napovedani sestank nasploh ni prikazal. Zaradi tega je osnovna organizacija poslala protestno pismo CK ZKJ, CK ZK Srbije in občinskemu komiteju. V teh pismih člani zahtevajo, naj temeljito obravnavajo primer Matejića, prekličejo izključitev in mu vrnejo partijsko izkaznico.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

NOVA GORICA
AKTIV ZB NOV V SOŠKIH ELEKTRARNAH

Delovni kolektiv Soške elektrarne šteje okrog 240 delavcev, od tega jih je 60, ki so aktivni udeleženci NOV. Seveda jih je do- slej že mnogo odšlo v pokoj.

V uvodnem nagovoru, ki ga je ob usta- novitvi aktiva imel sekretar podjetja, je kot razlog in povod za ustanovitev aktiva ZB navedeno predvsem splošno družbeno-eko- nomsko stanje, kakor je bilo ugotovljeno na brisnem plenumu, II. kongresu samo- upravljavcev in ob sprejemanju dopolnil zvezne ustave. V sklepni misli je sekretar podjetja poudaril, da bodo borci, organizi- rani v svojem aktivu, tako mogli še bolje sodelovati s samoupravnimi in upravnimi

organi, z ZK in sindikalno organizacijo v podjetju.

Izvolili so 9-članski odbor aktiva. Nalo- ga tega odbora je, pripraviti konkreten de- lovni program ter ga ob sodelovanju vsega članstva tudi izvajati. V svojem delu bo ta odbor imel tudi povezovalno vlogo, saj so obrati, v katerih delajo člani borčevskega aktiva, razporejeni skoraj po vsej Primor- ski. Obenem pa bo delo aktiva olajšano, saj ne bo treba reševati kadrovskih ali ma- terialnih zadev delavcev — borcev, saj so ta vprašanja več ali manj že zadovoljivo urejena.

CIRIL ZUPANČ

KISOVEC—LOKE
PONOS V SRCIH OB RAZVITJU PRAPORA

Ob cesti, ki povezuje Trojane z Zasav- jem, je ujeta med razmeroma strmo hri- bovje pred Zagorjem ob Savi tudi prijaz- no naselje Kisovec—Loke. Tukajšnji člani organizacije ZB NOV, ki je že vrsto let med

val svoj neizbrisen delež. Zagorje je dalo revoluciji številne borce, med temi tudi Ki- sovcane in Ločane. To niso prazne besede, ni se bilo lahko odločiti za pot v partizane. Globoka ljubezen do domovine in sovrašt-

dokaj aktivnimi v občini, so slavili pose- ben praznik ob 30. obletnici vstaje jugo- slovanskih narodov in ustanovitve OF slo- venskega naroda.

Že lani so na svoji letni skupščini pred- videli organizacijo osrednje proslave v kra- ju v počastitev teh pomembnih zgodovin- skih jubilejev, še posebej pa so želeli dati poseben pečat tem dogodkom z razvitjem borčevskega prapora. Sklep konference o samofinanciranju za nabavo prapora so v celoti uresničili. V akcijo se je vključilo s prispevki vseh 227 članov, na pomoč pa so priskočile tudi nekatere delovne organiza- cije v občini.

Dne 28. maja letos je bila dvorana DPD Svoboda v Kisovcu nabito polna. Tu so se zbrali številni preživelci borci, matere, očet- je padlih, številni stanovski tovariši iz so- sednjih borčevskih organizacij in mladina. Kisovec je mala rudarska dolina, kjer iz dneva v dan odhajajo rudarji globoko pod zemljo med sklade črnega zlata služiti vsak- danji kruh; med zbranimi v dvorani je največ rudarjev. Kleni in močni ljudje so to — danes in tudi takrat v najtežjih dneh, ko je bilo treba prijeti za orožje. Danes pa je še posebej v njih neprikrit ponos in v srcu radost.

Predsednik ZB NOV Kisovec—Loke Ivan ROGLIČ je spregovoril o jubilejnem letu in v prisotnih obudil spomine na najtežje dni iz naše slavne revolucije. Med drugim je dejal: »Vsak, še tako neznan kraj je k štiriletnemu osvobodilnemu boju prispe-

vo do nemških zavojevalcev je kmalu po začetku vojne vihrje popeljala iz Kisovca prve partizane. To so bili mladi fantje: Edi Blaj, Ivan Jevšnik, Slavko Brus, Ro- bert Anžlovar, Vinko Čebin, Franc Drgan in Peter Drgan... Ni jih več, v srcu pa je ostal spomin in ponos, da smo imeli take ljudi v svoji sredi. Boj je bil neizprosen, nastajajoče partizanske enote so se širile... Sovražnik je izsiljeval, moril, 78 življenj je ugasnilo, 22 src je prenehalo biti v za- porih in taboriščih, šest patriotov so ustrelili kot talce...»

Zatem je kulturna skupina domačega DPD Svoboda izvedla recital pod naslo- vno »IZ TEMINE V SONČNI DAN«, oglasila se je borbeno pesem iz mladih grl, saj je v recitalu sodeloval tudi mladinski pevski zbor »Vesna« pod vodstvom Richar- da Beuermana, recitacije in zbor pa je spremljala na klavirju nadarjena mlada za- gorska pianistka Mojca Brenova.

Potem ko je izzvenela beseda in pesem, je predsednik ZB NOV Kisovec—Loke Ivan Roglič prejel borčevski prapor, ki mu ga je v imenu občinskega odbora ZZB NOV Zagorje ob Savi izročil Ivan Krautberger, svečano pa se je zaobljubil tudi prapor- šček Ivan Rahne. Dolgi aplavz v dvorani je označil skupno radost ob novem uspehu te organizacije, saj so s tem resnično dokaza- li, da spoštujejo borčevsko čast in obvezo, kadarkoli je potrebno razvijati tradicije NOB.

RADOVAN PALČIČ

NOVO MESTO
SEJA ODBORA BORCEV 12. BRIGADE

V Novem mestu je bila 12. t. m. raz- širjena seja odbora borcev 12. SNOUB. Na njo so bili povabljeni člani odbora tu- di iz drugih krajev Slovenije in predse- dnika občinskih odborov ZZB NOV v No- vem mestu in Sevnici. V Sevnici ima 12. brigada domicil.

Razpravljali so predvsem o neposred- nih nalogah. Ena takšnih nalog je, da po- spešijo pisanje knjig o zgodovini brigade. Pripravljen je že program za srečanje bor- cev brigade. Srečali se bodo skupno z borci gorjanskega bataljona v Podgradu na Gorjancih 29. avgusta. Borce bodo s prireditvijo še natančneje seznanili. Sre- čanje bo v kraju, kjer je bila brigada je-

seni 1944 tri mesece na straži svobodne Bele krajine.

Dogovorili so se, da bo kolikor mogoče številna delegacija borcev 12. brigade so- delovala na proslavi v Šentjanžu in Mu- rencah 23. in 24. oktobra, ko bodo odkrili spomenik Milanu Majcnu in Janku Mavž- lju.

Sklerali so tudi, da bodo zaprosili skupščino občine Trebnje, naj podeli do- micil 12. brigadi. Brigada je bila namreč ustanovljena na območju sedanje trebanj- ske občine in se je del časa bojevala v teh krajih.

JOŽE LUŽAR

LJUBLJANA MOSTE-POLJE
INVALIDSKO ŠPORTNO TEKMOVANJE

Invalidska komisija ZZB NOV občine Moste prireja že od leta 1960 vsako leto športno tekmovanje za športnike, ki so za- posleni v delovnih in družbenih organiza- cijah na občinskem območju. Letošnja pri- reditev je bila v pravem pomenu besede množična in dobro pripravljena. Tekmo- vanje je sodilo v okvir prireditev v pro-

slavo 30-letnice vstaje slovenskega naroda in občinskega praznika Moste-Polje. Traja- lo je 15 dni.

Tekmovalo je 41 ekip iz delovnih or- ganizacij s 185 tekmovalci. Tekmovali so v kegljanju, balinanju in streljanju z zrač- no puško. Kegljali so na štiristeznem av- tomatskem kegljišču tovarne Saturnus. Te-

kmovali so več dni. Med 16 ekipami je eki- pa »Invalid« dosegla najlepší uspeh (2407 podrtih kegljev). Najboljša igralca sta bi- la Luka Mitar in Leopold Kos. Druga je ekipa Saturnusa in tretja Slovenija-cesta. Najboljši posameznik je bil Zdravko Kam- pjut. — Balinali so na dvosteznem keglji- šču kluba Invalid. Nastopilo je 12 ekip. Zmagala je ekipa tovarne Indus, druga je bila ekipa bolnišnice in tretja klub Inva- lidov. — V streljanju je tekmovalo 13 ekip. Zmagali so strelci Gradisa, drugo mesto je dosegla ekipa Invalidov, tretje pa ekipa železniške postaje, Moste. Že več let je nepremagljiv prvak železniški upo- kojenelec Stane Vrščaj (182 krogov).

Občina Moste-Polje je edina v Sloveniji, ki lahko že enajsto leto prireja množične športne prireditve, tekmovanja med člani

STARI TRG OB KOLPI
NAŠ KRAJEVNI PRAZNIK

Stari trg ob Kolpi praznuje 6. junij kot svoj krajevni praznik. Na ta dan 1942 so enote NOV in POS napadle fašistično postojanko v Starem trgu. Sovražnik je imel hude izgube.

Letos je bil Stari trg na krajevni praznik ves v zastavah. Na proslavi so bili navzoči zastopniki občine iz Črnomlja in množičnih organizacij. Proslava se je začela s himno,

LOKAVEC
NAŠI INVALIDI NA IZLETU

Naša invalidska organizacija priredi vsako leto po en izlet za svoje člane, tako da spo- znajo posamezne kraje, ki bi jih sicer po- znali le po imenu. Lani so si ogledali mučilnico pri Urhu. Bili so globoko pretreseni spričo tega, kar so videli in zvedeli.

Letos so imeli v načrtu, da bi obiskali Prekmurje. Toda za enodnevni izlet je od nas tja predaleč. Zato so se odločili, da bodo obiskali obmorske kraje. Nekateri so tokrat celo prvič videli morje. Potovali so skozi Po-

PREVOLA
SREČANJE PIONIRJEV Z BORCI

V Prevolah v Suhi krajini je bilo že tra- dicionalno srečanje pionirskega odreda iz Prevola z borci I. slovenske artilerijske bri- gade. Srečanja se je udeležila tudi vojaška enota iz Ribnice, ki ima ime po I. slovenski artilerijski brigadi. Med udeleženci priredi- tve je bilo okrog 200 pionirjev, 300 vojakov in 30 nekdanjih borcev brigade.

Po pozdravnem govoru šolskega ravnate- lja Pojeta je zadnji komandant I. slo- venske artilerijske brigade Boris Lah sezna- nil udeležence o poteh brigade od njene ustanovitve do osvoboditve, nakar so borci, pionirji in vojniki položili venec na spome- nik padlih borcev. Učenci prevolske šole

delovnih organizacij. Prireditelji se zaveda- jo, da je šport življenjska potreba invali- dov. Lahko bi bili zgled organizacijam in- validov-športnikov po Sloveniji.

Tekovanje so slovesno končali. Na kon- čni prireditvi so sodelovali tudi zastopniki množičnih organizacij, podjetij in šport- niki. Predsednik ZVVI Peter Šterk je v govoru poudaril, da je tekmovanje, ki je postalo zelo priljubljeno, združilo športni- ke v podjetjih, kot da so ena sama druž- na. Športno sodelovanje je zelo primerna oblika tovariškega zblizovanja in sodelova- nja. Pričakujejo lahko, da bodo tradicijo v prihodnje nadalje utrjevali. — Zmagovalne ekipe so prejele v trajno last lepe pokale, najboljši tekmovalci pa praktična darila.

VINKO BOVCON

ki jo je zaigrala godba na pihala iz Črnomlja. Marko Režek, sekretar osnovne organizacije ZK, je govoril o pomenu praznika in po razvoju po vojni. Pri nas smo doslej še pre- malo gradili. Ob tej priložnosti so si gostje ogledali kraj in se seznanili s perečimi potre- bami. Dokončno so potrdili, da je treba zgra- diti tovarno.

Fr. Z.

stojno, Ilirsko Bistrico v Opatijo in dalje ob morju v Labin. Povsod so si ogledali kra- jevne znamenitosti. V Pulju so si z zanimaj- njem ogledovali letališče in pristanek reak- cijskega letala. V Valbandenu so imeli kosilo v počitniškem domu RSZ Hrvatske. Od tam je lep razgled tudi na Brione. Med potjo do- mov so se ustavili še v Portorožu, nato pa so nadaljevali vožnjo skozi Izolo, čez Črni kal in Razdrto.

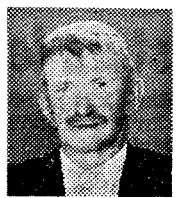
KM

Imeli smo ljudi

Martin Praprotnik

Umrli je po daljši mučni bolezni v ljubljanski bolnišnici. — Rodil se je leta 1924 v Zavodnjem nad Šo- štanjem. Zadnja leta je živel v Voj- niku, kjer si je hotel s skromnimi dohodki zgraditi domek, a ni dobil gradbenega dovoljenja. Podrli so mu hišico, ki si jo je postavil brez dovoljenja. Vse to je izpodkopalo njegovo rahlo zdravje. — Odrasel je v revni kmečki družini. Leta 1944 se je pridružil Tomšičevi brigadi. V nji je bil do demobilizacije leta 1946. Potem je bil delavec pri raz- nih podjetjih. Zastopniki množičnih organizacij so ga častno pospremili na zadnji poti.

LEOPOLD HRIBAR

Dočakal je 77 let. Na zadnji poti smo ga spremili na pokopališče v Zgornjem Tuhinju. Doma je bil v vasi Mali Hrib. Živel in garal je kot kmet na »Fecjanovi domačiji«. Med prvo svetovno vojno je bil v ruskem ujetništvu. Nekaj časa je bil v Rusiji tedaj tudi v vrstah Rde-

če armade. Po vrnitvi v domovino se je uvrstil tudi med Maistrove borce. Med drugo svetovno vojno je vsa njegova družina delala za NOB. Dva njegova sinova sta se bojevala v kamniškem bataljonu. Pozneje sta oba padla. Marca 1943 so izselili Hribarjevo družino na Bavarsko, domačijo pa so izropali. Hribar se je po vojni vrnil v prazen dom. Spet je začel znova.

Bil je priljubljen in spoštovan mož, ki je imel mnogo prijateljev. Ob grobu se je od njega poslovil tajnik ZB Tuhinjske Druženice. Sprego- vorila sta tudi predsednik SZDL Kancilja in V. Dobnikar iz Kam- nika. Pevski zbor pa mu je zapel v slovo.

Ljuzka Korošec

Umrli je maja na Duplici pri Kamniku. Rodila se je leta 1911 v Volčjem potoku v delavski družini.

Že takoj po vstaji na Kamniškem leta 1941 se je uvrstila v NOV ka- kor njen mož, ki so ga pozneje ustrelili kot talca. Sprva je delovala kot aktivistka na terenu, dokler ni odšla k partizanom. Bila je odliko- vana za hrabrost, potem pa še z redom za zasluge za narod. — Vse življenje je bila v naprednih delav- skih vrstah v boju za napredek. V domačem kraju je delovala v vseh množičnih organizacijah, v združe- nju borcev pa je bila odbornica. — Pogreb je pokazal, da je uživala splošno spoštovanje. Ob grobu sta se od nje poslovila zastopnica žen- ske organizacije in predsednik ZB. — Naj ji bo lahka slovenska zem- lja!

UTRINKI IN ODMEVI

Kaj je v gestapovskem arhivu?

Predno so zapustili naše kraje, so gestapovci temeljito počistili pisarne, da ne bi partizani dobili njihove tajne dokumente. Dobro se spominjam zadnjih dni vojne. Bili smo na Mežakliji. Stirinajst dni pred koncem vojne smo skoraj vsak dan dobili od naših sodelavcev z Bleda sporočilo, da gestapovci sežigajo arhiv. V sporočilih so naši sodelavci navajali, da se dim vala iz oken sedeža blejskega gestapa, po obliki pepelnatih ostankov pa je očitno, da sežigajo papir.

Menda smo še največ dokumentov zaplenili pri osvoboditvi Begun, oziroma begunjskih zaporov.

Zanimivo je, da so skoraj vsi gorenski gestapovci Gorenjsko zapustili v noči od osmega na deveti, ali pa od devetega na deseti maj. Le kamniški gestapovci so jo pobrisali pet dni prej in pustili svoje skamerade na cedilu. Če bi jih zalotili na begu, bi jih verjetno usmrtili.

Ni ugotovljeno, zakaj se jim je tako mudilo. To za nas danes niti ni več pomembno, navajam pa zaradi tega, ker kamniški gestapovci pred umikom niso uničili svojega arhiva.

Med vojno je bil sedež gestapa v hiši dr. Julija Polca (Nemci so ga ustrelili kot talca januarja 1944 leta v Sentvidu pri Ljubljani) v sedanjih Maistrovi ulici. Tik poleg gestapa je bila (in je še) gostilna »Cera«. Pet let po vojni je neka starejša natačarica v tej gostilni nekaj brskala po sobi, v kateri je bilo več zabojev. Ni znano, kaj je iskala, toda odkrila je, da so v velikem zaboji nemška poročila. O tem je takoj obvestila tovariše z občine in okraja. Med tovariši, ki so šli pogledat, kaj je v zaboji, je bil tudi sedanjí načelnik za narodno obrambo pri skupščini občine Kamnik tovarš TONE POLJANSEK, ki je o tem primeru povedal tole:

»Gostilna Cera je bila tik hiše, v kateri je bil sedež kamniškega gestapa. Mi smo hitro ugotovili, da je v zaboji gestapovski arhiv. Osebo sem o tem obvestil tovariša Milana Škoka, pooblaščenca UDV ki je vzel arhiv, da ga pregleda.

Cez nekaj let sem Škoka vprašal, kaj je z arhivom. Dejal mi je, da so ga poslali na republiški sekretariat za notranje zadeve. Spominjam se, da je bilo zelo veliko gestapovskih dokumentov, njihovo vrednost pa ne morem oceniti, ker so bili pisani v nemščini.

Tovariš TONE POLJANSEK je že takrat prepisal nekatere spiske, ki so bili v tistem zaboji. Tako še vedno hrani te spiske, ki so bili med arhivom:

1. Seznam delavcev in nameščencev tovarne »Titana«, ki so stanovali v tovarni pod zaščito Nemcev.

2. Seznam »der Voksdeutschen im Bereich der Ortsgruppe Mannsburg (Mannsburg je Mengeš)«. Na seznamu je enajst oseb. Spisek sestavljen 17. februarja 1945.

3. Seznam vseh nemških »Einsatzkräfte in Voksdeutsche z družinami v območju Kamnik. Na seznamu je 391 oseb.

4. Spisek raztrgancev vsebuje imena in priimke 16 oseb.

5. Spisek gestapovcev (osem oseb).

6. Spisek članov nacistične stranke (81 oseb).

7. Spisek občanov kamniške občine, ki so zahtevali zaščito od Nemcev. Na spisku je 252 oseb.

Očitno je, da so na spisku tudi vojni zločinci. Škoda je, da v dvajsetih letih nismo uporabili teh dokumentov za pregon zločincev ali pa v druge namene. Poraja se tudi vprašanje, če je sploh kdo pregledal kamniški gestapovski arhiv.

Lovro Hribar, predsednik komisije za zgodovino in razvoj tradicije NOB pri občinskem odboru ZZZ NOV Kamnik je dejal, da bodo o tem govorili na prvi seji.

Kamničani imajo še poseben razlog, da zahtevajo od pristojnih organov pojasnilo, kaj je bilo v tistem arhivu. Spominimo se samo nekaterih dogodkov:

Decembra 1943 leta so gestapovci odkrili v Kamniku skoraj celotno organizacijo OF. Posledica tega izdajstva je bila, da so aretirali 51 oseb, od tega pa so jih 15 ustrelili v Sentvidu pri Ljubljani. Tovariša Drnovška sekretarja OF mesta Kamnik, so v zaporu tako mučili, da je že prvo noč umrl (na kamniškem gestapu). Še vedno je tleče vprašanje: kdo je bil izdajalec?

Junija 1944. leta so gestapovci odkrili nad Dobravo pri Komendi partizansko bolnišnico, ki jo je zgradil dr. Janez Zajc iz Mengša. Pri napadu so Nemci in belogardiisti pobili v bolnišnici 11 tovarišev in tovarišic; med pobitimi je bilo tudi bolniško osebo in dr. Janez Zajc Razumljivo je, da nas zanima, ali je bilo med gestapovskim arhivom poročilo o tem dogodku.

Na zboru aktivistov kamniškega okrožja novembra 1944. leta v Motniku je bilo navzočih 178 delegatov, od teh je svobodo dočakalo le okrog 15. aktivistov. Najtežji udarec so izdajalci zadali kamniškemu politič-

nemu aktivu januarja 1945. leta, ko je na Rudniku v kamniški občini padel skoraj celotni politični aktiv, med njimi tudi sekretar OK KPS Kamnik Edvard Peternel-Tinko. Zanima nas, ali je bilo med najdenim gestapovskim arhivom poročilo o tem dogodku!

Tako bi lahko še in še naštevai, zakaj smo nekdanji borci ob takih podatkih upravičeno vznemirjeni. Že samo dejstvo, da so ohranjeni pomembni spiski oseb, ki vedno in navedeno predstavljajo državno tajnost posebnega pomena, govori, da je bilo v tistem zaboji še več pisanih dokumentov, ki ne sodijo med staro šaro.

Sicer pa počakajmo, kaj bo glede tega sklenil občinski odbor ZZZ NOV Kamnik.

JOZE VIDIC

Obljuba dela dolg

Dolgo je že od tistih dni, ko sem se kot tovarišica Zmaga nahajala med vami: drage matere, žene in dekleta na Tolminskem, Kobarškem, Bovškem, Idrijskem in v sončnih Brdih.

Bilo je v mesecih, ko se je druga svetovna vojna bližala koncu. Čim bolj se mi je približevala, tembolj ste stopnjevale svojo borbenost in tinaštvo ter potrpežljivo prenašale vse grozote njenih posledic. Ni vas bilo malo, ki ste za lepšo prihodnost žrtvovali svoje najdražje, in marsikatera med vami je morala s stisnjenimi zobmi zatreti solze v oči.

Povedala bi vam rada, da na to gorje nisem gledala ravnodušno in hudo mi je bilo pri srcu, ko sem od vas — že tako prizade-
tih — sprejela pomoč in zaščito. »Kmalu bo konec vojne in žrtve so nujne!« me je bodrila neka mati nekje na Tolminskem, ki je bila sama potrebna tolažilnih besed.

Takrat, drage tovarišice, sem vam obljubila, da vas ne bom pozabila in da vas bom velikokrat obiskala. V teh letih sem se velikokrat spominjala na dano obljubo in danes bi vam rada ponovno povedala, da bom še enkrat obiskala vse te kraje, se pogovorila z vami in se med vami počutila kot doma.

Ker vem, da je naš list »TV-15« razširjen po vseh vaseh, bi vas želela preko teh vrstic opozoriti na knjigo »Slovenke v narodnoosvobodilnem boju«, ki je izšla letos pri zavodu »Borec« (Ljubljana, Beethovnova 10). Prelistajte del II-2 in na strani 1336 boste pod naslovom »Moje delo kot aktivistka SPZZ v Zapadnoprimorskem okrožju« lahko prebrale moje spomine na vaše kraje...

Obljubljam vam, da bom res prišla med vas in da bomo skupaj obudile spomine na tiste težavne, a tudi lepe čase — in če bo

katere izmed vas zanesla pot v Ljubljano, naj me obišče in vesela jo bom, kot je bila ona vesela mene v dneh, ko sem v vaših krajih delovala kot aktivistka SPZZ.

Albina Lapajna-Zmaga

Tesarska 8
61000 Ljubljana

Odgovor na članek »Obiskala sem bolnika«

V 21. številki »TV 15« z dne 20. maja 1971 je bil objavljen članek pod naslovom »Obiskala sem bolnika« izpod peresa Marije Znidaršič. Ker je upokojeni borec Janez Znidaršič član Združenja borcev NOV Loška dolina in ga avtorica takorekoč prikazuje v neresnični luči, čutimo dolžnost, da javnost objektivno seznanimo.

Borec Janez Znidaršič je res hudo bolan, težko govori in je v glavnem priklenjen na posteljo ter odvisen od tuje pomoči. Moramo priznati, da tov. Znidaršič kot upokojeni borec ni nobenkrať uradno prosil našo organizacijo za pomoč. Namreč v družini je zaposlena njegova žena in hči. Zaradi zaposlenosti žene mu po zakonu tuja pomoč ne pripada. Podjetje Kovinoplastika Lož, kjer je zaposlena njegova žena, je šlo njej tako na roko, da ji je omogočilo delo na domu, kjer ona tudi dela. Hči je zaposlena na TLI »Marof« Stari trg.

Občinska komisija Združenj borcev NOV Cerkljica je obiskala tovariša Znidaršiča na domu in ga povabila, da bi se preselil v novo stanovanje, in sicer v stanovanjski blok, ki se gradi v Starem trgu in bodo v njem imeli stanovanje tudi borci. Janez Znidaršič je ponudbo odklonil, češ da ima primerno stanovanje, za njegovo zdravje pa mu še posebno odgovarja dober zrak v Snežniku, kjer sedaj stanuje.

Smatramo, da bi te vrstice bile v odgovor tudi na članek v rubriki ob tabornem ognju pod naslovom »Pišem kot bolan borec« avtorja Mirka Pravdiča, ki je izšel v 23. številki TV 15 3. junija 1971.

Združenje borcev NOV Loška dolina ne želi »nobenih receptov«, ker rešuje socialne probleme borcev v okviru svojih možnosti in gleda, da naši bolni borci niso materialno ogroženi.

(Podpisana predsednik in
tajnik ZB Loška dolina)

PRIPOMBA UREDNIŠTVA:

Vseeno mislimo, da je treba obisk pri bolnem borcu naši naročnici in sodelavki Mariji Znidaršič — ali pa komurkoli drugemu, ki bi obiskal kateregakoli bolnega tovariša — šteti za dobro, ne pa za slabo.

Jože Škender

Poznali in cenili so ga vsi ljudje na Kočevskem. Rodil se je pred petdesetimi leti v družini vaškega proletarca v vasi Sokoli pri Cabru. Italijani so mu leta 1942 ubili očeta in brata, kmalu potem pa mu je umrla še mati. V najhujših časih so fantu pomagali borci doline Kostela.

Jože je med NOB živel v Karlovcu in delal za narodnoosvobodilni boj na Hrvaškem. Med bombardiranjem Karlovca so ga zasule razvaline, tako da je komaj ostal živ. Po osvoboditvi se je vrnil v svoj rojstni kraj. Sodeloval je pri graditvi proge Brčko—Banoviči. Potem je postal matičar v občini Vas-Fara. Pozneje je prijel za delo na cesti. Zaradi slabega zdravja je bil invalidsko upokojen. Pokopali so ga na pokopališču Kostela.

Viktor Adamič

Bil je član ZB Sveto, doma iz Zagajca. Umrl je po dolgi hudi bo-

lezni maja. Pokopali smo ga na pokopališču v Ivanjem gradu.

Pred vojno je delil usodo številnih naših zavednih ljudi pod fašistično Italijo. Tako so ga tudi vpoklicali v posebni vojaški oddelek, delavski bataljon, ki so v njem morali služiti »nezanesljivi« Slovenci. Po italijanski kapitulaciji se je takoj uvrstil v NOV. Bil je borec južnega primorskega odreda in 18. bazične brigade. Po osvoboditvi je v domačem kraju deloval v krajevnih organizacijah in SZDL. Kruta bolezen pa ga je iztrgala iz vrst organizacij na vasi in družina je izgubila dobrega gospodarja.

Franciška Slapnik

V Motniku smo se maja za vedno poslovili od nje, ki smo jo imenovali Srobotnikova mama. — Rodila se je leta 1902 v Merinci. Primožila se je na kmetijo v Zg. Motnik. Rodila je kar 16 otrok, ki jih živi še 13. — Med vojno so našli na njenem domu zatočišče številni partizani, terenci in kurirji. Čeprav je bilo v številni družini trda za kruh, partizani niso nikdar odhajali lačni. Malo pred svobodo je Srobotnikovo mamo zadela strašna nesreča: po izdajalski roki je izgubil življenje mož Jože, ko je bilo nepreskrbljenih še 13 otrok. Vendar Srobotnikova mama ni klonila. Še nadalje je podpirala partizane in s podvojeno ljubeznijo skrbela za otroke. — Ob odprtem grobu se je poslovila od

nje zastopnica združenja borcev Motnik-Spitalič z besedami, ki so orisale osebnost te skromne, tako plemenite in bistre kmečke žene ter močne matere. Otroci, ki so jo tako radi obiskovali, so ostali revnejši za največjo ljubezen. Vsi jo bomo ohranili v najlepšem spominu!

France Hočevnar

Smrt je iztrgala iz naših vrst preprostega, tihega, skromnega človeka, ki si je edino prizadeval, približati se idealu — biti človek. — Rodil se je leta 1923. Mladost je preživel v okolici Mokronoga.

Na zadnji poti ga je spremenila velika množica na pobreško pokopališče v Mariboru. Šest najbližjih Francetovih prijateljev je preneslo krsto iz mrliske veže. Najprej je zastopnik občinskega odbora ZZZ NOV Maribor poudaril, kako pomembnega borca so izgubile borčevske organizacije. Potem je mariborski Partizanski pevski zbor zapel Francetu v slovo žalostinko. Ob odprtem grobu je spregovoril tovarš Ježek. Orisal je osebnost hrabrega borca, požrtvovalnega tovariša in nesebičnega prijatelja. Bil je njegov soborec v Gubčevi brigadi, mitraljezec in komandir. France je pretrpel med vojno nadčloveško trpljenje, kar pa mu je pustilo začetek zahrbtno bolezni, ki mu je v njegovem osemindesetletnem letu pretrgala nit življenja. — Ob zvokih žalne koračnice so se Francetu

v zadnji pozdrav sklonili bojni praporci. Razšli smo se v nemi bolečini — svojci in Francetovi prijatelji.

Zdravko Stibrič

»Poslavljam se od dragega soborca in iskrenega tovariša.« S temi skromnimi besedami se mu ne moremo dovolj zahvaliti v imenu celjskih družbenopolitičnih organizacij, zlasti še ZZZ NOV in ZRVS. — Zdravko se je rodil leta 1925 na Fužinah pri Ljubljani. Mladost je preživel kot otrok revne delavske družine, tako da si je moral že od svojega devetega leta sam služiti trd kruh. Kmalu se je seznanil z naprednim delavskim gibanjem. Leta 1941 je bil sprejet v SKOJ. Jeseni 1941 je kot skojevec odšel v partizanske vrste poljske čete na Gorenjskem. Pozimi 1942 je bil v Dolomitih uvrščen v Šercerjev bataljon. Ko je postal mitraljezec v udarni četi dolomitskega odreda, mu je bilo komaj 17 let. Dotlej je bil že večkrat laže ranjen. Med hudim spopadom ob napadu na belogardistično postojanko v Logu pa ga je zadela granata in mu raztrgala desnico. Roko so mu morali odrezati. Razmeroma hitro je okrevljal, a v bojni enoti je bilo zanj težko brez roke. Zato so ga poslali na Dolenjsko, kjer je postal sekretar okrajnega komiteja SKOJ za Toplice. Spomladi 1944 je odšel v Zgornjo Savinjsko dolino. Tudi tam je čez čas postal sekretar SKOJ. Decembra 1944 so ga hoteli poslati na zdravljenje v Bari, a je rajši ostal na Dolenjskem do osvoboditve.

Po osvoboditvi je ostal v JLA do februarja 1946. Oktobra 1950 se je znova reaktiviral. Bil je v službi DSNZ. Upokojen je bil invalidsko kot kapetan I. razreda. Razen spomenice 1941 je prejel še številna druga odlikovanja.

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Poglavje iz odisejade naših pregnancev

Dne četrtega julija bo v Brestanici veliko zborovanje naših izgnancev. Oživila bo odisejada ljudi iz spodnjeposavskih in obsoteljskih krajev, spomin na njihovo golgoto in njihove žrtve. Mnogi so se vrnili iz taborišč kot invalidi, mnogi pa so umrli prezgodnje smrti zaradi posledic lakote in ganjanja v izgnanstvu... »Končno so dobili vsi ti svoj dan, ki ne bo le praznik veselja, da so preživeli gorje, marveč tudi vzpodbuda za oživljanje spominov. Pozabe je treba rešiti vse, kar je povezano z zgodovino izgnancev. To bo prst opomina, da se takšna okrutnost, takšni satanski naklepi, kakršne so imeli nacisti, ki so slovenski narod zapisali poginu, ne smejo več ponoviti!« — je nedolgo tega zapisal nekdanji izganec Franc Šetinc.

To je zgodba, ki se je začela 16. aprila 1941 in se končala sredi tople pomladi mnogo mesecev pozneje. To je zgodba iz dni, ko se je življenje mnogih ljudi spremenilo čez noč.

Smartno v Mislinjski dolini se je pravkar odelo v prvo pomladno zelenje, ko so po mestu zaropotala težka oklopna vozila. Nemški škorenj je udaril v slovenska tla.

Dne 16. aprila 1941 so aretirali mladega učitelja Bogdana Zolnirja in ga zaprli. Nemci so brez milosti začeli z izvajanjem svojega peklenskega načrta. »Slovenijo je treba razkosati«, je kričal Hitler. »Spodnje Štajersko in Gorenjsko bomo priključili veliki Nemčiji. Izselili bomo vse vodilne slovenske sloje, medtem ko bomo prebivalstvo od otrok do starčkov germanizirali. Kolikor pa prebivalstvo ne bi sprejelo germanizacije, ga bomo naknadno iztrebili.«

Kdo ve o čem je premišljeval haloški učitelj, ko so ga kot živino natovorili s skupino tovarišev na kamion. Doma sta ostala žena in dveletni sin, v vasi razred znanja željnih otrok in v vinogradu na haloškem Laporju toplo sonce in zlata kapljica. Morda je na poti v taborišče Rajhenburg premišljeval o tistih dneh, ko se je z diplomom v žepu in mladostno zagnan napotil na prvo službeno mesto? Ribnica na Pohorju je bila ena najvišjih in najlepših naselbin tam okoli. Ljudje tod niso slabo živeli, saj so imeli hribovski kmetje veliko košatih gozdov in obdelovalnih površin.

In zdaj je bil nenadoma tako daleč od vsega, za kar je pravzaprav živel in je hotel živeti. Dne 22. junija so v taborišču Rajhenburg zvedeli od nekega Prusa, da se je začela vojna z Rusijo. Novica je bila za ujetnike kot žarek toplega sonca. Dne 28. junija, prav na Vidov dan, so jih spet naložili na kamione. Cutiti je bilo, da so Nemci postajali nestrpni, saj jim je mnogo zamišljenih akcij preprečil pojav partizanstva. Tako Nemci niso utegnili na jesen priključiti pokrajin spodnje Štajerske in Gorenjske Nemčiji. Hitler je bil celo primoran odrediti, da se odloži izseljevanje Sloven-

cev do konca vojne, ko naj bi na slovenske domačije naselili predvsem povratnike z bojišč.

»Izselili nas bodo«, je vrelo po vojašnici v Mariboru, kamor so natrpali moške, žene in otroke. »Spodili nas bodo iz lastnih domačij in vrtov. To so zverine!«

V vlažnem kotu temnega prostora so se znašli oče in prestrašena mati z otrokom. »Bogdan, kaj bodo storili z nami?«, je s strahom spraševala in stiskala na prsi lačnega otroka. Na odgovor ni bilo treba dolgo čakati. Prvega julija so jim odprli vrata vagonov in že nekaj ur pozneje je za reži rotopotajočega vlaka izginila lepa štajerska pokrajina. Izganci razen nekaj brisač in kocev niso imeli s seboj ničesar. Zidani most... Slovanski brod... Sarajevo... Užice. Potovanje je bilo za mnoge, ki so potovali v živinskih vagonih, grozno. Res, okupatorju je uspelo izgnati mnogo Slovencev. Toda odpeljali so le telesa — srce je ostalo doma in je utripalo za domovino, saj so bili prepričani, da nasilje ne more zmagati. Da bo pa gorje trajalo štiri leta, tega si seveda ni nihče predstavljal.

Otroci, žene, starčki — za zverinske okupatorje ni bilo razlike. Po dolgi in mučni vožnji se je vlak ustavil. Zagreb... končno nekaj pomoči Rdečega križa za otroke... in klici ustašev, da je treba vse Slovence, ki bežijo v Srbijo, pobiti...

Dne 3. julija 1941 se je ustavil vlak izgnancev v Sevojni pri Užicu, kjer je bila tudi štiridesetih slovenskim družinam izbrana nova domovina. Sprejem je bil lep, prijaznost poštenega srbskega podeželskega prebivalstva je bila nepopisna, toda srce je le ostalo na slovenski zemlji, ki je ni bilo mogoče z ničimer nadomestiti. Civilna oblast je namestila družine v kmetijski šoli Sevojni, od koder so pozneje srbske oblasti preselile družine z mlajšimi otroki in starejše ljudi v mesto Užice. Živeti je bilo treba novo življenje. Užice je preživelo več napetih mesecev.

Nemško poveljstvo je sejal strah in grozo med preprosto srbsko prebivalstvo. Za vsak najmanjši poskus sodelovanja

Družina Bogdana Zolnirja jeseni 1942 v Kruševcu

s partizani je bila kazen — obešenje. V mestu je gospodarila lakota. Ni bilo ne kruha ne soli ne masti. V okolici so se pojavili partizani. Tovariš Tito se je dvakrat sestal z Dražo Mihajlovićem in se skušal dogovoriti za skupen nastop proti okupatorju. Četniki pa so zahrbtno napadali partizane, kar je močno odjeknilo v mestu, kjer so se že začele pojavljati najrazličnejše politične struje. Užice so bile mesto beguncev, kamor je prbežalo tudi več tisoč pravoslavnih Srbov iz Bosne, pred zverstvom ustašev. Ko se je v mestu razpasla še kvislinška policija, je postalo življenje zelo nevarno.

Prvo zasilno stanovanje si je našla družinica Zolnir v kleti, ki je imela več kot meter debelo zidovje. Oče in mati sta pomagala pri delu v slovenski kuhinji, otrok pa je strmел v črne stene in čakal, da mu starši prinesejo rezino kruha. Kakšno življenje — tudi stene bi lizali, če bi bile slane!

Potem je nastopilo veliko obdobje. Pomembno ni bilo toliko po dolžini trajanja kot po tem, da je vilo ljudem novo samozavest, voljo do življenja in svetlo upanje v boljšo in srečnejšo prihodnost. Nemška vojska v Užicu je bila obkoljena. Nemcem se je sicer uspelo prebiti iz mesta, nato so Užice prišle pod partizansko oblast z vrhovnim štabom NOV in POJ. Tako se je v jeseni leta 1941 rodila Užiška republika, ki je živel 66 dni.

Po dveh mesecih svobodne republike (sicer so ves čas letala nad njo nemška letala) se je začela prva ofenziva v Jugoslaviji — na Užice.

Nemci so napadli mesto z vseh smeri. Bogdan Zolnir se je z ženo in otrokom umaknil v menzo, misleč, da bo tam varneje kot v privatni hiši. Letala nad mestom so s hruščem parala nebo.

Ponoči je nemška vojska vdrla v srbske domove. Kadar človeška bitja podivjajo, so slabša od najkrvoločnejše živali. Slišali so se kriki otrok in žena, ko so vojaki ropali po hišah in uničevali še tisto malo, kar si je ubogo srbsko ljudstvo v dolgoletnem ganjanju pridobilo. »Preživeti je treba, tudi to je treba preživeti«, je vrelo v mislih Bogdana Zolnirja, ko so ga drugo jutro. Nemci zaprli. Petsto ljudi, med njimi petdeset Slovencev je čakalo na svoj konec, ki jim je grozil, ker so partizani ujeli 200 nemških oficirjev. »Kaj bo z ženo in kaj z otrokom? Se bodo še kdaj vrnili na svoj dom? Jih bo še kdaj ogrelo toplo haloško sonce? Da bi le ne trpeli!«

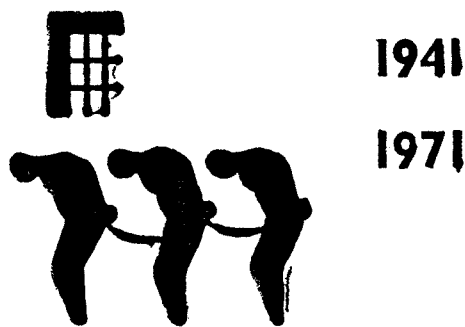
Prav tistega dne pa se je po mestu raznesla vest, da so partizani izpustili ujete Nemce, zato so tudi našim rodoljubom odprli vrata in jih izpustili. Takrat je bil 29. november in ljudem se je zdelo, kot da bi se ponovno rodili.

Človek je lahko odporen kot vprežna živina. Tudi znati se zna. V dneh izgnanstva si je bilo treba pomagati, kakor si je kdo vedel in znal. Zolnarjevi

so menjavali oblačila in obutev, kar so jima pošiljali starši, za hrano — nahrbtnik koruze in pšenice. Sicer pa je srbsko ljudstvo živel z njimi kot s svojimi brati, in tega človek ne more pozabiti!

Srbsko ministrstvo za begunce, se je po navodilih nemške oblasti odločilo za izpraznitev zahodne Srbije. Kam zdaj? V Timoško pokrajino, morda v Kruševac?

Dne 13. aprila 1942 je družina Zolnir zapustila Užice in se napotila v Kruševac, kjer sta ostala mati in sin do konca vojne. V Kruševcu je bilo življenje za begunce že lepo organizirano, toda nečloveškim nemškim početjem se tudi

Osrednja proslava slovenskih pregnancev Brestanica — 4. julija

tam ni bilo mogoče izogniti. Leta 1942 so prihajale v mesto že razveseljive vesti o razvijanju narodnoosvobodilnega gibanja v Jugoslaviji. Celo v planinah Jastreba se je zadrževal odred partizanov, ki je izvedel številne diverzantske akcije. V svobodnih gozdovih se je organiziral odpor proti okupatorju.

»Kako je zdaj doma?« — so ugibali izgnanci. »Ali hiša še stoji?« Je potok še tako bister, kot je bil pred leti, ko si v njem niso prali krvavih rok okupatorski vojaki?«

Jeseni 1944 so si segli v roke. Žena je tiho ihtela, sine pa je le živo gledal z velikimi očmi, ko da ne bi razumel, zakaj oče odhaja v gozdove. »Oče nam bo pomagal, da se bomo prej vrnili v svobodno Slovenijo, v naš dom, kjer bomo spet, če bo treba, na novo zasadili trto,« je govorila mati otroku.

In potem so se vrnili. Oče z dolgih pohodov po pokrajinah Čačka, Požarevca in Bačke Topole, mati in sin iz izgnanstva v Kruševcu. Potok pod hišo se ni spremenil. Prav tako bister je bil kot nekoč in tudi trta v haloškem Laporju je spet, kot že tolikokrat, rodila zlato kapljico.

Ostali so le spomini. To naj bo prst opomina, da se takšna okrutnost, takšni satanski naklepi, kakršne so imeli nacisti, ki so slovenski narod zapisali poginu, ne smejo več vrniti!

SILVO TERŠEK

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Pričujoča fotografija je zelo slikovita, le žal, da ne vemo, kje je nastala in koga predstavlja, niti kdo jo je posnel. Po opravi in oborožitvi partizanov ter po zastavi sklepamo, da partizani na sliki spadajo k neki štabni patrulji ali zaščitni četi verjetno nekje na Štajerskem. Bivši partizani, pa tudi tisti, ki nosijo spomin na tiste čase v najsvetlejšem kotičku svojega srca, se bodo po značilnem vходу in verandi zlahka spomnili, kje bi to lahko bilo in katera enota je na sliki.

KULTURNI OBZORNIK

Našli so dragocen film

Pred leti so naši časopisi pisali o tem, kako so v prištinskem muzeju našli dragocen film o ustrelitvi 7.000 meščanov iz Kraljeva oktobra 1941 in o drugih vojnih dogodkih iz okolice tega mesta. Vest o odkritju je objavil tudi naš list.

Takrat je prišlo do odkritja popolnoma slučajno. Leta 1963 je srbsko društvo zgodovinarjev imelo svoj občni zbor. Na njem sta se srečala Vlado Berežnov iz Kraljeva in kustos muzeja iz Prištine. Začela sta se pogovarjati in kustos je mimogrede omenil, kakšne te-

nja. Toda po čigavi krivdi in zakaj je dragocen zgodovinski dokument prišel v košaro za odpadke, odkoder so ga rešili zadnji hip, je ostalo neznano.

V Kraljevu so imeli le nekaj fotografij, ko se je Berežnov vrnil z občnega zbora. Po njih so ugotovili pristnost in dragocenost filma. Očitno ga je posnel neznan nemški vojaški filmski snemalec. Zato je začel Berežnov ukrepati, da bi dobil muzej v Kraljevu celoten film. Toda iz Prištine so mu sporočili, da je film iz muzeja izginil neznano kam. Celo to možnost so omenili, da so

Brž so ugotovili, da so našli pristiński film. Začeli so raziskovati, kako je film prišel iz Prištine v Beograd. Ugotovili so samo to, da ga je tja prinesel neznan študent Kako in zakaj, pa ni več mogoče ugotoviti, kot tudi ni več mogoče najti tistega študenta. Tako je film zdaj končno v pravih rokah...

Vsakdo, ki mu je kaj do naše zgodovine in ki ima zato znanstven ter čustven odnos do dragocenosti iz naše preteklosti, se bo seveda vprašal, kako to, da se kaj takega sploh zgodi. Kaj malo je manjkalo, da ni bil film uničen že pred leti v Prištini. Zdaj je spet malo manjkalo, pa bi za vedno ostal neizkoriščen v kakem arhivu. Zdi se, da pri nas še nismo prišli do spoznanja, da je vsak dokument last vsega naroda, ne pa te ali one ustanove ali posameznika. Kako škodljiva utegne biti vsakršna ljubosumnost nad odkritji se kaže prav na tem primeru. Obenem pa je primer filma Priština-Beograd-Kraljevo pokazal, da bo pri nas nujno nekaj ukreniti glede združevanja arhivov ali vsaj enotnega pregleda nad gradivom. Saj imamo tudi pri nas v Sloveniji za zdaj kar tri večje arhive, izmed katerih je eden praktično zaprt za proučevanje. Razen tega pa je še več arhivov po manjših muzejih in raznih ustanovah, del gradiva je tudi v Beogradu v dveh ustanovah.

MP

Ena od fotografij iz filma — Nemci nosijo svojega ubitega vojaka.

žave ima glede filma, ki so ga našli v košari za odpadke v domu JLA v Prištini. Nikakor namreč ne morejo ugotoviti, kje in kdaj so Nemci ta film posneli, očitno pa je, da prikazuje dogodek nekje v naši državi, boje s partizani in množične ustrelitve. Berežnov si je film ogledal in takoj ugotovil, da gre za dogodke iz Kraljeva. Da si je film ogledal, pa je vzrok v tem, ker je takoj pomislil, da gre za Kraljevo in dogodek leta 1941, ko je slišal o množičnih ustrelitvah. Saj nikjer drugje niso nacisti naenkrat postrelili toliko ljudi kot prav v Kraljevu.

Berežnov je začel raziskovati pot tega filma do muzeja v Prištini. Zvedel je, da ga je našel neki deček v košari za odpadke v domu JLA. Ko je opazil na celuloidnem traku slike iz vojne, je film odnesel v muzej in ga tako rešil uničenja.

morda film uničili, ker niso ugotovili, kaj predstavlja. Če je bil muzej pripravljen po prvih neuspehih vreči puško v koruzo in uničiti film, kaj si šele lahko mislimo o odnosih do zgodovinskih dragocenosti drugih ustanov, kjer ni strokovnjakov za zgodovino!

Pred kratkim pa so film spet našli in to spet povsem slučajno in nepričakovano. Berežnov je ves ta čas, od leta 1963 dalje, brskal po različnih arhivih in fototekah, da bi našel film, toda vse zaman.

Na zborovanju muzealcev se je upravnik kraljevskega muzeja Miroslav Stamenković seznanil s tovarišem, ki dela v vojnem muzeju v Beogradu. Ko sta se seznanila in se pogovorila, od kod je kdo, in ko je ta, ki dela v vojnem muzeju, slišal da je Stamenković iz Kraljeva, mu je omenil, da imajo pri njih zanimiv film o dogodkih v Kraljevu 1941. Pokazal mu je tudi nekaj fotografij. Bile so iste kot tiste, ki jih je prinesel Berežnov iz Prištine.

Priznanje muzeju NOV v Mariboru

Mariborski muzej NOV je ob 30-letnici OF prejel od občinske konference SZDL Maribor priznanje za uspešno znanstveno raziskovalno in vzgojno dejavnost. Tudi na nedavni seji strokovnega kolegija so ugodno ocenili dejavnost delovne skupnosti muzeja.

Prof. Milan Ževart pravi, da urejanje muzejskega in arhivskega gradiva hkrati z dopolnjevanjem podatkov napreduje po delovnem načrtu. Letos bodo skupaj z muzejem ljudske revolucije v Celju pripravili spominsko razstavo »Štajerska in Koroška med osvobodilnim bojem«. Do konca leta bodo izdali dve večji monografiji — o razvoju NOB na območju Slovenske Bistrice in o Zidankovski brigadi. Muzej ima seveda še številne druge naloge, ki jih bo mogoče izpolniti le v daljšem obdobju. Težišče dejavnosti je na znanstvenem raziskovalnem delu.

Lep uspeh prizadevanja mariborskih muzejskih delavcev je, da so na Osankarici popolnoma na novo uredili spominsko razstavo o Pohorskem bataljonu. Prav tako so v Mariboru pripravili novo razstavo o Zidankovski brigadi Sodelovali so z razstavo »Talci 1941—45 na Slovenskem Štajerskem« ob občinskem prazniku občine Lenart v Slovenskih goricah. Razstava je napravila močan vtis. Pripravili so jo skupaj z delavci celjskega muzeja in z njo gostovali

Partizanska ljudska pesem

Jožetu Srebrničju

(V spomin)

S solzami
srebrno svinčeni
izprana naša bridkost,
iz krvjo sužnjev,
ki sužnji več niso
izprana prekleto preteklost.
Ne joči več — srce!
Ne liže solz — oči!

Na Sabotinu sije luč svobode!

JOŽE SIŠKA-LUKA

Napisano v Gradacu v Beli krajini julija 1944.

BELEŽKE

SARTRE OBTOŽEN

Jeana Paula Sartra, direktorja že večkrat prepovedanega časopisa »La Cause du peuple«, so obdolžili obrekovanja policije. »Vse obdol-

žitve so element več v verigi pritiska in merjanja sil. Zdaj pritiskajo na urednike publikacij ter napadajo pravico do združevanja, kar je moralno nasilje!« je po zaslišanju izjavil veliki francoski pisatelj Sartre bo ponovno zaslišan meseca septembra, hkrati pa že napoveduje za 27. junij »ljudski proces zoper francosko policijo«.

POMLAD OB ŽICI

Filmski režiser Milan Ljubić, ki je za svoj barvni film »Portret menih« prejel na osemnajstem festivalu kratkega in dokumentarnega filma v Beogradu srebrno medaljo, je med letošnjim »Pohodom po poteh okupirane Ljubljane« posnel 1.500 metrov barvnega traku. Kratkometražnemu filmu je dal naslov »Pomlad ob žici« in vanj vključil tudi črno-bele posnetke filma »Pot tovarišva in spominov«, ki sta ga leta 1959 posnela režiserja Dušan Povh in Jože Bevc.

KNJIGA »KOZARA«

Mladen Oljača po dveh letih dela končuje svojo najnovejšo knjigo, ki nosi naslov »Kozara«. To so zapisi in spomini preživelih partizanov iz leta 1941 in 1942, izpovedi v treh knjigah po tisoč strani. »Kozara« se bo v knjigarnah pojavila 27. julija, na dan vstaje Bosne in Hercegovine.

»OBRAMBA SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE«

Casopisno-založniška ustanova »Narodna armija« iz Beograda je pred kratkim izdala učbenik o splošni ljudski obrambi za osnovne potrebe enot teritorialne obrambe, civilne zaščite in najširših krogov prebivalstva. Knjiga »Obramba socialistične Jugoslavije« je vezana v platno, ima štiristo strani, tridesetdeset fotografij in risb in stane dvanajst dinarjev. Izdajo imenovane knjige pripravljajo tudi v šestih jezikih naših narodov in narodnosti.

SOLŽENICIN V PARIZU

Te dni je dala pariška založba »Éditions Reunis« v prodajo dvajset tisoč izvodov najnovejšega romana sovjetskega književnika Aleksandra Solženicina. Knjiga, ki je menda v Sovjetski zvezi prepovedana, nosi naslov »Avgust 1914, prvi del«. Imenovano Solženicinovo knjižno delo je izšlo v ruskem jeziku, medtem ko francosko in angleško verzijo šele pripravljajo. Predstavniki založbe niso hoteli povedati, kako je prišel rokopis v njihove roke, trdijo pa, da je uvod delo avtorja samega. Če je to res, bo to prvič, da je Aleksander Solženicin dovolil tujim založnikom tiskanje svojega v domovini prepovedanega knjižnega dela.

Delo Krste Hegedušića »Trije možje« na sliki je nastalo v obdobju delovanja napredne likovne skupine ZEMLJA (1929—1935), ko je bil avtor kot komunist zaprt v zagrebških zaporih. Zanimivo je, da sta imela možaka na desni strani sprva narisane na rokav okove, ki jih je moral umetnik na zahtevo policije zbrisati. — Razstavo ZEMLJE, ki je bila nedolgo tega v Zagrebu po šestindesetih letih prvič predstavljena, so zaradi izjemnega zanimanja podaljšali!

DRAGO MIKLAVEC

ZANIMIVOSTI

Letalo z dvanajstimi rekordi

Italijani imajo za urjenje pilotov šolsko dvosedežno letalo tipa MB-326, izdelek podjetja Macchi. Serijska proizvodnja teh letal je začela pred dvanajstimi leti. To so reakcijska letala z britanskimi motorji viper 11 Mk 22. Iste motorje, vendar iz druge serije, imajo tudi naša šolska letala galeb.

Strokovnjaki menijo, da je letalo MB-326 eno od najboljših šolskih letal na svetu in da je njegov edini tekmelec jugoslovansko reakcijsko šolsko letalo tipa galeb. Ko je naša letalska industrija začela izdelovati enosedežne jurišnike tipa jastreb, so tudi Italijani zamenjali motor na svojem letalu z močnejšim, z enakim, kot ga ima naš jastreb. Ker je italijansko letalo dvosedežno, je počasnejše od našega. Zato je ena izmed najnovejših različic enosedežnik, namenjen pa je le za izvajanje bojnih nalog.

Letala tipa MB-326 so enomotorni reakcijski dvosedežniki, ki imajo čez krila deset metrov, približno prav toliko pa znaša tudi njihova dolžina. Prazno letalo je težko 2280, otovorjeno pa 3370 kg. Na višini 7000 metrov doseže hitrost 815, na višini 12.000 metrov pa 795 km na uro. Za vzlet potrebuje 600, za pristank pa 650 metrov dolgo stezo. Na sekundo se lahko dvigne 21 metrov visoko. Brez pristanka pa lahko preleti 1100 km dolgo progo.

Zanimivo je, da je to letalo doslej osvojilo že dvanajst svetovnih rekordov v svoji kategoriji. Edino letalo, ki bi mu lahko odvzelo te rekorde, je naš galeb, toda doslej tega še niso skušali storiti.

Italija je prodala licenco za proizvodnjo teh letal Avstraliji in Južni Afriki. Izpeljanke, ki so oborožene, imajo po dva mitraljeza kalibra 12,7 mm, otvorijo pa jih lahko tudi s 500 kg bomb ali raket. Najnovejša izpeljanka je MB-32 K. Letalo je enosedežno, zato je hitrejša in bolj oborožena od dvosedežnikov.

Še četrta milijona Američanov v Južnem Vietnamu

Predstavnik ameriških oboroženih sil je pred kratkim izjavil, da bodo iz Južnega Vietnama poslali v ZDA mornariško pehoto. Znano je, da je to prva ameriška bojna enota, ki so jo bili pred leti napotili v Južni Vietnam. Trenutno številčno stanje ameriških vojaških enot v Južnem Vietnamu znaša 250.000 mož, kar je v zadnjih petih letih najmanjše število.

Ameriško poveljstvo je objavilo, da 3. amfibijska brigada mornariške pehote že pospravlja svoje stvari in se odpravlja na pot domov. V Južnem Vietnamu je tako ostalo manj kot 3.000 pripadnikov ameriške mornariške pehote, pa še te bodo poslali v ZDA v najkrajšem času.

Obupno stanje v ameriških enotah

»Rojena v morju, krščena v krvi in ovenčana s slavo,« so bile besede, ki jih je izrekel ameriški poveljnik Georg Patton ob ustanovitvi 7. armade tik pred njenim izkrcanjem na sicilskih obalah. Kasneje, ko so topovi utihnil, so za enote te armade v obdobju hladne vojne trdili, da je »okostje izpostavljenega štaba NATO«. Sedaj pa je ta armada znana le še po slabem.

»Stanje in spremembe v tej armadi od njenega prihoda v Evropo,« je dejal dopisnikom ameriškega časopisa News Week neki ameriški oficir iz glavnega štaba ameriške vojske v Heidelbergu. »Trdim, da njeno stanje ni še nikoli bilo tako slabo, kot je sedaj. Pripadniki 7. armade prejemajo slabo in nezadostno hrano.« Med ameriški vojniki je čedalje več zločincev in takih, ki se vdajajo mamilom.

Kar zadeva bojno pripravljenost ameriških enot v Evropi, je več kot značilna izjava nekega vojaka, Jacka Evansa: »Mi v Berlinu nimamo nobenega dela. Tja so nas pripeljali, da bi nas prve pobili, če bi prišlo do vojne spopada.«

Ostrostrelstvo je v splošnem ljudskemu odporu ena od najuspešnejših oblik oboroženega boja. To dokazujejo tudi mnogi primeri iz NOB. Toda prava domovina ostrostrelstva je pravzaprav Sovjetska zveza, kjer so med drugo svetovno vojno imeli za ostrostrelce posebne šole. Zakaj ne bi tudi pri nas postala na primer strelska organizacija že v mirnem času množična šola ostrostrelcev? Članek, ki ga v zvezi s tem objavljamo, je povzet iz sovjetske revije VOENNIJE ZNANIJA, napisal ga pa je podpolkovnik N. MALJCEV.

Kdo je ostrostrelce? Včasih to pravijo za dobrega strelca. To pa ni povsem pravilno, zakaj vsak dober strelec še ni dober ostrostrelce.

V boju je ostrostrelce potrpežljiv in vztrajen opazovalec, ki čaka na plen. Ponoči in podnevi se mora znati hitro in pravilno orientirati, določati razdalje, se maskirati, izbrati pravi trenutek za napad in v večini primerov delovati samostojno.

V tujini zasledimo prve ostrostrelce med angleško-bursko vojno, v Nemčiji in Angliji pa šele med prvo svetovno vojno. Toda v Rusiji so posamezne vojake urili v tem, da z enim samim strelom zanesljivo zadanejo cilj, še za časa Petra I, Suvorova in Kutuzova. Tako na primer je Suvorov imel pri napadu na Izmail (1790) tri skupine izvrstnih strelcev, v vsaki skupini po 130 mož. Njihova naloga je bila, da onemogočajo turške strelce, ki bi skušali preprečiti ruskim vojakom naskok po lestvah na zidovje izmailske trdnjave.

Kozaki — ostrostrelci proti francoski konjenici

Med bitko pri Borodinu je ogenj ruskih lovcev, razmeščenih po jarkih in grmovju na desnem bregu reke Koloče, povzročil v nasprotnikovih vrstah veliko zmedo in ka-

kih sedem tisoč francoskih vojakov in oficirjev več kot uro ni moglo nikamor naprej. Njihov cilj so bili predvsem oficirji, opazovalci, strelci in izvidniki.

V zgodovini ruskega ostrostrelstva so pomembno vlogo odigrali kosaški ostrostrelci, tako imenovani plastuni. V stepski travi so dolge dneve potrpežljivo čakali sovražnika. Znali pa so se mu tudi tiho približati in ga ubiti z enim samim strelom. Med junaško obrambo Sevastopolja (1854–1855) so delovali na območju Balaklave skupno z vladimirskim pehotnim polkom.

Plastuni so bili spredaj in so se prikri-vali izza skal. Ko jih je napadel francoski konjeniški poleskadron, so plastuni spustili sovražnikove jezdece v neposredno bližino, nato pa jih začeli drugega za drugim klatiti iz sedel. Tako so uničili ves konjeniški oddelek. Enaka usoda je doletela drugi poleskadron, ki so ga nekoliko kasneje Francozi poslali proti njim. V tem boju niso plastuni izgubili niti enega človeka.

Lovci, logarji in gozdarji kot ostrostrelci

Ostrostrelstvo, kot ga poznamo sedaj, se je razvilo predvsem med prvo svetovno vojno.

V Rusiji so prve oddelke ostrostrelcev dobile enote jugozahodne fronte, ki ji je poveljeval znani general Brusilov. Manjše število ostrostrelcev je imelo že posebne ostrostrelske puške.

V Nemčiji so za ostrostrelce uporabljali predvsem lovce, logarje in gozdarje, za katere so v te namene prirejali posebne tečaje. Zanje so pred okopi pripravili skrbno maskirane položaje, tja pa so jih pošiljali ponoči ali ob zori. Dejstvo, da so Nemci

Obrambna vzgoja

126 strelcev – 125 ubitih nacistov

že konec leta 1914 imeli dvajset tisoč ostrostrelskih pušk, dokazuje, kako pomembna se jim je zdela ta oblika boja.

Isto velja za Angleže, ki so svoje ostrostrelce znali zelo koristno uporabljati.

Po končani prvi svetovni vojni je ostrostrelstvo postalo sestavni del urjenja vojakov. Tako na primer so od leta 1929 dalje imeli posebne ostrostrelske tečaje v vseh sovjetskih višjih strelskotaktičnih šolah za izpopolnjevanje poveljniškega kadra »Strel«, kjer se je za ostrostrelske inštruktorje usposobilo na tisoče oficirjev. Poleg tega pa so ostrostrelske šole in tečaje organizirali tudi zunaj Rdeče armade.

Tudi ženske so se izkazale

Med II. svetovno vojno so bili pobudniki ostrostrelskega gibanja komunisti in komsomolci. Na leningrajski fronti je na primer komsomolec Feodozij Amoljakov, ki je bil kuharico zamenjal za ostrostrelsko puško, v treh mesecih popravil 125 nacistov. Za to pa je porabil le 126 nabojev. V komaj treh tednih so ostrostrelci leningrajske fronte pobili 10.784 hitlerjevcev.

Spomladi 1942 je bila ustanovljena osrednja šola za ostrostrelske inštruktorje. V istem letu pa je začela delovati tudi posebna ženska ostrostrelska šola. Dekleta, ki so končala to šolo (bilo jih je 1300), so do konca vojne postrelile 11.800 nacističnih vojakov in oficirjev.

Poleti in jeseni 1942 je ostrostrelsko gibanje zajelo že vsa bojišča, zlasti pa stalingrajsko. Med začetnike tega gibanja spada mornar Vasilij Zajcev, heroj Sovjetske zveze, ki je sam uničil 242 hitlerjevcev. Zelo slaven je postal tudi ostrostrelce 13. gardne strelske divizije seržant Anatolij Čehov, ki je onesposobil 265 sovražnikovih oficirjev in vojakov.

Srečanje podoficirske šole IV. operative cone

Spomladi 1944 so se enote IV. operative cone tako okrepile, da je začelo pramarkovati nižjega komandnega kadra. Zato je glavni štab Slovenije naročil poveljstvu za Štajersko, del Koroške in Gorenjsko, naj ustanovi za svoje potrebe podoficirsko šolo. Ta šola je začela delovati junija na Moravskem. Sprva je bil le pehotni tečaj. Po premaknitvi na Pohorje so bili prirejeni še tečaji za zveze, minerski, intendantski in za obveščevalce. Avgusta 1944 se je šola premestila v Zgornjo Savinjsko dolino in tam delovala do nemške ofenzive decembra. V nji se je usposabljal okrog 600 borcev; postali so podoficirji in uspešno opravljali svojo nalogo do konca vojne.

Izmed kakšnih 20 predavateljev, komisarja, pomočnikov in komandantov jih je še 14 živih. Nekateri med njimi so predlagali, naj bi v proslavo 30-letnice vstaje pripravili srečanje vseh še živih borcev, ki so napravili to šolo. Zbor bi naj bil na Pobrežju v Zgorji Savinjski dolini, kjer

Sovjetski ostrostrelci so se razvili v prave strokovnjake. Poučen je primer ostrostrelca Semena Nokomonova, ki je v svojem zaklonu čepel kar tri dni, dokler mu ni uspelo ustreliti nekega nemškega gene-

rala, ki je bil prispel iz vrhovnega poveljstva.

Ni naključje, da je bilo odlikovano 88 odstotkov vseh ostrostrelcev, 76 ostrostrelcev pa je dobilo naziv heroja Sovjetske zveze.

je šola najdlje delovala. Občinski odbor ZZB NOV Mozirje je z razumevanjem sprejel pobudo. Imenoval je pripravljalni odbor za srečanje. Doslej je ta odbor imel tri seje. Zadnja je bila 12. t. m. v Velenju. Sklenili so, da bo srečanje na Golici pri Pobrežju 12. septembra, na dan, ko ima mozirska občina svoj praznik. Taborniki bodo pri Petrinovi domačiji odkrili spominsko ploščo, ki bo spominjala na delovanje partizanske šole.

Povabili bodo vse borce, ki so se šolali v podoficirski šoli, naj sporočijo pripravljalnemu odboru v Mozirje podatke o svojem šolanju — vrsto tečaja, čas in kraj. — Na naslednji seji, ki bo v Ljubljani, bodo uskladjili spored prireditve s praznovanjem občinskega praznika. Sklenili so tudi, naj bi v dveh letih zbral podatke in napisali spomine o delovanju te podoficirske šole. Kniga bi bila vsekakor dober pripomoček za pouk zgodovine NOB.

BRANKO BLENKUS

Kočevske teritorialne enote pridno izpopolnjujejo svoje vojaško znanje. Nekatere enote so že izvedle streljanje z raznovrstnim pehotnim orožjem, druge pa ga bodo v kratkem. Na sliki: komandir ene izmed manjših enot uči svoje vojake, kako se ravna s polavtomatsko puško in tromblonom.

Foto: Jože Primc

in ljudska zaščita

Z Banjščice na Moravsko in nazaj

Partizani dobro vemo, kako hudo je bilo med vojno ne samo za hrano in strelivo, ampak tudi za obleko, perilo in obutev. Na kake uniforme še pomisliti nisimo mogli. Hodili smo oblečeni v dele različnih uniform in kose civilnih oblačil. So bila pač pri sovražniku naša skladišča in viri preiskrbe, pa kar je kdo kje staknil ali prinesel od doma...

Tudi poveljstvo naše enote je razmišljalo, kje dobiti obleko. Zato so nas določili deset, ki naj bi šli po blago na Moravsko, kjer so ga imeli partizani shranjenega. Tako smo odšli z Banjščice pri Gorici na dolgo in nevarno pot. Zabičevali so nam, naj se ne izpostavljamo nevarnosti, da je naša naloga predvsem prinesiti blago. Rekli so nam tudi, naj se sami znajdemo. Razumeli smo in pot pod noge...

Kdor pozna položaj v tistih časih in razdaljo, ki nas je ločila od cilja, si bo predstavljal težavnost naše naloge. Od Banjščice pa tja do Moravc na oni strani Domžal, kjer nas je čakalo blago, je dolga pot, pa tudi nevarna in še po ovinkih je bilo treba iti.

Vajeni naporov in nevarnosti smo se podali na to potovanje okrobra 1944. Hodili smo po bližnjicah, ki smo jih poznali tja do Kladja pri Cerknem. Od tam dalje se je začela pot v neznanost. Zdal se je bilo res treba znati. Hodili smo mimo porušeni Dražgoši in prispeli na Jamnik nad Kropo. Tam smo začeli ugrabiti, kako bomo prišli čez Savo in železnico. Čez Savo smo šli v Otočah pod okriljem noči, čeprav smo morali pogosto leči in čakati. Iz bližnjega bunkerja je namreč grozeče rezal v temo svetlobni stožec nemškega žarometarja in nam hitreje poganjal kri po žilah. V velikih razmakih in najstrožji tišini smo vseeno srečno prišli čez most, takoj zatem pa še čez cesto, ki so jo Nemci skrbno nadzirali. Po cesti je patroliral oklopni avto. Morali smo se mu izogniti, čeprav bi se lahko pomerili z njim, saj je imel naš tovariš Mario protitankovsko puško.

Nadaljevali smo pot do Golnika. Tam smo prišli pred nemškega stražarja, ki pa začudo ni streljal. Brez slovesa smo se zagrizli v strme Karavanke. Tam smo naleteli na etapno kuhinjo, se okrepčali in pozvedeli, kako je kaj na poti, ki nas je še čakala. Za Tržičem so nam terenci svetovali, naj se odločimo za napornejšo, toda varnejšo pot. Poslušali smo jih. Nekaj časa je šlo navzdol, da smo se kar drsali, nekaj časa pa navzgor, da smo grizli kolena. Brez spopadov smo prišli do kamniških terenov, ki so nam postregli s prekajeno govedino in domačim žganjem. Jedli smo tudi domač gorenjski kruh, ki se je k mesu in žganju dobro prilagel, za nas pa je bil nekaj posebnega.

Onstran Kamnika je vražje bobnelo. Svetovali so nam, naj malo počakamo, ker se šlandrovci in tomšičevci tepejo z Nemci. Res smo nekaj časa počakali, toda ne dolgo, ker se nam je mudilo dalje. Za Kamnikom smo oprežno prečkali neko cesto, menda nekeje v Tuhrinjski dolini. Tam je še smrdeło po eksplozivu. Iz razbitega tanka ob cesti se je še kadilo, drugače pa nikjer žive duše. Mi pa smo šli dalje do Moravc. Tam so nas lepo sprejeli. Menda je bilo komandirju, ki nas je sprejel, ime Savo.

Malo smo se odpočili, se otovorili z balami, pobrali opremo, nato pa hajd nazaj. Svetovali so nam, naj raje uberemo lažjo pot mimo Kamnika, po ravnem. Hodili smo največ ponoči, če pa ni šlo drugače, tudi podnevi. Tako smo srečali orožniško patroljo; toda opazili smo jo pravi čas in se ji umaknili.

Potem smo nekaj časa počivali nad vasjo Možjanca. Počitek smo izkoristili, da bi poiskali kaj za pod zob. Trije smo pri prvi hiši povprašali gospodarja, če je kaj novega. Gospodar je ravno nekaj kopal. Odgovoril nam je, da nič posebnega. Šli smo proti drugi hiši, pa nam je zastal dih. Izza vogala je namreč prišel uniformiran človek s puško v rokah in začel zijati v nas. Mi smo bili tudi sredi poti z rokami v žepih in z orožjem na ramenih seveda. Izza vogala je že pogledal drugi. Pod veliko kapo s senčnikom je imel štrleča ušesa. Vinko iz naše skupine, doma iz Cerkna, je v svojem domačem narečju odsekano kriknil: »Nemci!« Začeli smo grabiti po orožju, oni pa dvigati puške in meriti na nas. Opazil sem, da imata oba uniformiranca belgijske puške in da sta belgardista.

Kaj se je dogajalo v naši notranjosti in v glavah naših sovražnikov, si lahko vsakdo predstavlja. Oni niso vedeli, koliko je nas, mi pa ne, koliko je njih. Sekunde so se vlekle v minute. Nenađoma smo se oboji

obrnili in jo urezali vsak na svojo stran. Nad vasjo smo našli naše tovariše, si takoj oprtali bale blaga in odšli v okrilje gozda. Toda glej ga šmenta, levo pod nami je bila cesta in nad njo Nemci po zasedah, vsi popolnoma tiho. Kasneje smo zvedeli, da sistematično preiskujejo to ozemlje in čakajo partizane. Bili smo že precej daleč od vasi, ko je tamkaj zaropotalo. Rafal in nekaj posamičnih strelcev nato pa tišina...

Proč od tod, smo sklenili, v svobodne Karavanke. Znočilo se je. Tipali smo pot, utrujeni in lačni. Vsi bi radi spali. Končno smo našli pripraven kraj in kmalu zaspali, skoraj stoje, tako strmo je bilo. Zjutraj pa spet pot pod noge.

Onstran Kokre smo spet srečali naše, ki so nam odsvetovali pot čez železnico, ker da je zdaj tam »hajkas«. Napotili so nas po dolini Drage v hribe, kjer naj bi počakali, da se vse skupaj poleže. Ubogali smo in prišli nekam pod Stol. Začeli smo iskati zvezo z drugimi partizani, saj je bolje, če je človek v neznanem kraju skupaj z drugimi, ki kraje poznajo. Naša patrolja je našla partizane neke gorenjske enote, ki pa so bili sila nezaupljivi. Končno smo se sporazumeli, da nam dajo večji lonec in nekaj za v lonec. Na primernem kraju smo si hoteli nekaj skuhati. Zakurili smo majhen brezdimni ogenj. To smo napravili v kolibi brez strehe, ob kateri je tekel majhen potoček. Streho smo napravili iz šotorskega krila, ker je že padal sneg. Imeli smo malo moke in ješprenja. Začeli smo misliti na kak priboljšek. Podnevi od snega pobeljeni bregovi niso mogli skrivati divjadi. Visoko v hribu smo zagledali večji trop gamsov. Za njimi so takoj šli naši lovci in kmalu je začelo pokati. Bo meso, smo ugrabili. Precej dolgo je trajalo, preden so se vrnili. Razočarani, zakaj gamsi vedo, kaj je puška in so jo pravočasno popihali. Sneg jih ni preveč oviral pri begu, zato pa so se lovci vdiral vanj do pasu. Šele zadnji »lovec« je privlekel kozliča. Z žepnim nožem smo ga odrili, nato pa ga dali v potok, da bi izgubil duh in bi se meso zmehčalo.

Končno je romal v lonec. Ko se je meso nekaj časa kuhalo, smo začeli zajemati iz lonca nekakšno juho. Lahko bi ji rekli tudi čaj iz mesa, toda bila je topla in grelo nas je, saj smo kar drgetali od mraza. Ko je juhe zmanjkalo, smo dolili vodo, spet prekuhalo meso in novo juho spet popili. Le meso je ostalo trdo kot guma.

Naslednjega dne smo sklenili iti dalje. Brez nesreč smo prekorčili vse ceste, železnico in Savo ter se dokopali do Jamnika. Blizu cerkve smo našli nekakšne lope z listjem in tam prespali nekaj ur. Ko se je zdanilo, so nas obiskali terenci in nam povedali, kako je v okolici. Posljalo je sonce, mi smo pred lopo pretegovali premrzle ude, ko je začelo nad nami brneti. Skupina zavezniških letal je plula proti Nemčiji. Ko so bila letala nad nami, je začelo žvižgati in šumeti, nato pa je štirikrat strahovito zagrmelo. Zmedlo nas je, kaj naj to pomeni. Terenci so jo odkurili od nas, misleč da nas zavezniški bombardirajo. Mor-da so letalci res opazili cerkev in nas okoli nje, pomislili, da smo Nemci in žrtvovali nekaj bomb, saj so jih imeli dovolj. Bombe so padle zelo blizu nas, toda na srečo nihče ni bil ranjen, samo živce nam je zrahljalo. Celo smejali smo se, ko smo opazovali nekega domačina, kako pleza iz vejja podprtga drevesa, kamor je skočil med brezglavim begom po strmini.

Spet je bilo treba na pot. Otrpla ramena so nas bolela, pa nič ni pomagalo. Oba mitraljeza in strelec protitankovske puške sta breme še posebej občutila, čeprav smo jima pomagali pri nošnji.

Ko smo s Cerklijskega vrha zagledali pod nami Cerkno, nam je odleglo. Čeprav sta bila Gorenja in Dolenja Trebuša še daleč, smo se počutili kot doma. V brigadnem štabu so nas sprejeli z velikim veseljem. Krojači so se takoj lotili dela. Jaz sem dobil lepo novo bluzo.

IVAN POŽENEL-BRAŽ

Kje so spomini Ivana Suliča-Iztoka?

Ivan Sulič-Iztok je napisal obsežen tekst svojih spominov in jih predložil Partizanski knjigi. Rokopis je nekaj časa krožil med soborci. Končno ga je dobil v branje s prošnjo, naj pove svoje mnenje, nekdo od soborcev, ki ga je najbrž nekam založil.

Lepo ga prosimo, da pobrskajo po svojih predelih in rokopis vrne.

PARTIZANSKA KNJIGA

Notranjski odred in Tomšičeva brigada

PIŠE: FRANCI STRLE

Videli smo, da se je po italijanski ofenzivi na Notranjskem ohranilo blizu 2000 borcev, prekaljenih in še trdneje odločenih zmagati. Te borce je bilo treba le še organizirati v ustrezne udarne enote, saj se odredi niso izkazali za dovolj uspešne.

Ustanovitev Šerčerjeve brigade in drugi Notranjski odred

Hkrati z Naredbo za ustanovitev prvih dveh dolenskih brigad, namreč Gubčeve in Cankarjeve, je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet predvidelo tudi ustanovitev prve čisto notranjske brigade, brigade Ljube Šerčerja, dasiravno tedaj še ni poznalo natančnega stanja po italijanski ofenzivi na Notranjskem. V Naredbi z dne 16. septembra 1942 je pod drugo točko rečeno, da se na ozemlju bivše III. grupe odredov organizira Udarne brigada Ljube Šerčerja, ki sestoji iz treh bataljonov, bataljoni imajo po tri čete, vsaka četa pa po 40 borcev. Celotna brigada ne sme šteti več kot 380 mož. Glavno poveljstvo s to naredbo postavlja tudi štab brigade, in sicer: za komandanta Stjenko Knapa (Bojana Polaka), za njegovega namestnika Vasjo Ižanca (Jožeta Klanjška), za namestnika komisarja brigade Krta (Staneta Dobovčnika), odgovornega za agitrop Florjana Notranjca (Cveta Močnika), za intendanta Stefana Jereba (Romana Goloba) in za brigadnega zdravnika Tineta (dr. Karla Milavca). Političnega komisarja in obveščevalca ta naredba še ne določa, pač pa pravi, da bosta določena kasneje v sporazumu s tovarišem Primožem (dr. Alešem Beblerjem). Z isto naredbo pa je Glavno poveljstvo pod tretjo točko tudi določilo, da se na istem ozemlju (iz preostalih enot Krimskega, Kočevskega in Loškega odreda) ustanovi odred z imenom Notranjski odred. Za štab Notranjskega odreda je odredilo: za komandanta Toneta Pogačnika (Janeza Hribarja), za političnega komisarja pa Boruta Zadobravca (Poldeta Mačka). Vse kaže, da se ta naredba v septembru ni uresničila, saj se Krimski odred razformira šele 6. oktobra 1942. Kot povzemam po Lukinem dnevniku, je bilo v 4. bataljonu Krimskega odreda to storjeno tako, da sta šli 2 četi v Šerčerjevo brigado, 1 pa v Notranjski odred. Da se Notranjski odred dotlej res še ni formiral, mi je ustno potrdil tudi Poldeta Maček.

Ustanovitev Udarne brigade »Ljube Šerčerja« je urgiralo Glavno poveljstvo 2. oktobra 1942, in sicer je odredilo, da naj zaradi obolevnosti komandanta Stjenke in odsotnosti Krta ustanovita brigado namestnik komandanta Vasja in odgovorni za agitrop Florjan. Kaže pa, da je bila Šerčerjeva brigada tedaj že ustanovljena. To razberemo iz poročila partijskega biroja Udarne brigade »Ljube Šerčerja«, ki je bilo napisano istega dne, tj. 2. oktobra 1942, in navedeno natančno število stanje partijcev ter njihovo socialno sestavo za 1. in 2. bataljon in za štab brigade. Torej je bila tega dne Šerčerjeva brigada ne samo formirana v dva bataljona s po tremi četami, marveč sta bila tudi že ustanovljena oba bataljona partijska biroja ter partijska celica v vsaki četi. Očitno pa je bil tiste dni za političnega komisarja brigade tudi že določen Tone Pogačnik (Janez Hribar iz Loža), kar je bilo potrjeno z novo naredbo Glavnega poveljstva 6. oktobra 1942. Sestav štaba Šerčerjeve brigade je po tej naredbi isti, kot smo ga že navedli, nova pa sta še obveščevalci Črt-Konrad Šimnic in intendant Franc Šimen (Franc Kramar). Mimogrede naj omenimo, da je bila Šerčerjeva brigada ustanovljena iz delov Mačevskega bataljona (Langljeva in Zorkova četa), iz Lukovega bataljona (4. bataljon Krimskega odreda — 2 četi) in iz Zidarjevega bataljona (komandant Jože Mitrovič-Zidar). Po poročilu z dne 16. oktobra 1942 je 1. bataljon štel 107, drugi bataljon pa 91 partizanov. Tretji bataljon se je formiral iz raznih enot Dolomitskega odreda v času med 26. septembrom in 28. oktobrom 1942.

Nova naredba za ustanovitev Notranjskega odreda je izšla 6. oktobra 1942, torej istega dne kot nova naredba o reorganizaciji Dolomitskega odreda, s katero slednji ohranja 1. in 2. bataljon. Notranjski odred operira na ozemlju nekdanje III. grupe odredov (brez Dolomitov). »To, da imajo odredi določene teritorije,« je rečeno dalje v omenjeni naredbi, »pa nikakor ne pomeni, da ne bo šel odred na sosednji teritorij, če se bo za to pokazala potreba. Današnje odrede se ne sme smatrati popolnoma v tem smislu starih odredov, ki so bili za časa osvobodjenega ozemlja. Današnje odrede se mora smatra-

ti za pokretne v tem smislu, da se ne sme uvesti na določen kraj, temveč, da mora biti v okviru svojega sektorja v gibanju. Predvsem to velja za bataljone in čete.« Nadalje pravi naredba, da mora biti štab odreda pri enem ali drugem bataljonu ali pri četi, na vsem ozemlju, ki spada v območje odreda, pa mora odred izvajati akcije proti okupatorju in se odločno boriti proti beli gardi do njenega popolnega uničenja, nuditi mora pa tudi vsestransko pomoč terenskim (političnim) delavcem in voditi agitacijsko propagandno delo med civilnim prebivalstvom, bodisi sam, najbolje pa vedno v zvezi s terenskimi delavci.

Takšne so bile naloge drugega Notranjskega odreda, izražene z nekaj besedami. S to isto naredbo Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet pa je bil odrejen tudi štab Notranjskega odreda. Imenovani so bili: za komandanta odreda Gregor Rakovec (Jože Ravnihar), za političnega komisarja Boris Zadobrovec (Poldeta Maček), za namestnika komisarja Matevž Hec, za obveščevalca Tomaž Skala (Jule Sočan) in za intendanta Štefan Jereb (Roman Golob). Vsi našti tovariši so prevzeli nove dolžnosti, le Poldeta Maček-Borut Zadobrovec je kaj kmalu odšel s posebno nalogo v Dolomite, položaj političnega komisarja Notranjskega odreda pa je prevzel Stane Dobovčnik-Krt.

Politični komisar drugega Notranjskega odreda Stane Dobavičnik — Krt kot politični komisar Tomšičeve brigade (od maja do konca septembra 1943, kasneje do svoje smrti politični komisar XIV. divizije).

V novembru 1942 sta komandant Jože Ravnihar-Gregor in politični komisar Stane Dobovčnik-Krt obšla vse enote (drugega) Notranjskega odreda. Iz njunega poročila Glavnemu poveljstvu z dne 6. decembra 1942 je razvidna jakost odreda, poročata pa tudi o nekaterih akcijah. Notranjski odred je imel tri operativne bataljone in sicer: 1. bataljon iz treh čet na področju Krma (komandir 3. čete 1. bataljona je bil Jaka Rihar-Miha), 2. bataljon iz treh čet na področju Loške doline in Travnje gore. Komandant tega bataljona je bil Lado Mavsar-Ronko, politični komisar pa Franc Strle-Nino. Kot mi je povedal Nino, bataljon ni imel 3, temveč 4 čete. Dve sta bili na področju Snežnika (Otrobovci), pri njih se je zadrževal on sam, Nino, dve pa sta bili na Travnji gori in pri njihju komandant bataljona Ronko. Da so bile v tem 2. bataljonu Notranjskega odreda 4 čete, mi je potrdil tudi Janez Japelj, ki je položaj političnega komisarja v tem bataljonu prevzel za Ninom. Najšibkejši je bil 3. bataljon, sestavljen iz dveh čet na kočevskem področju, ki do srede novembra nista imeli niti enega mitraljeza. Šele kasneje sta dobili en puškomitraljez italijanskega izvora, ki ga je bila svoje dni zakopala v Loškem potoku nekdanja 2. četa Šerčerjevega bataljona.

Nadaljevanje prihodnjič

Nagradna križanka „SAVA številka 7“

[illegible]

Križanko, ki jo tokrat objavljamo, je prispevala industrija gumijevih, usnjenih in kemičnih izdelkov »Sava« iz Kranja. Petdeset let mineva, odkar so se njeni izdelki pojavili na tržišču. Odeč bi bilo predstavljati njene izdelke, rajši izkoristimo priložnost in jim čestitamo za tako visok jubilej. V našem in vašem imenu se jim hkrati zahvaljujemo ob tem jubileju za sodelovanje, celotnemu kolektivu pa želimo nadaljnji gospodarski napredek.

Vi, dragi reševalci, pa pridno in vestno rešujete

to križanko in ne pozabite na skrajni rok 6. julij 1971 do 8. ure jutraj, ko bomo žrebali. Dne 8. julija, v 8. številki, pa preglejte rešitve in imena izžrebanih. Morda se vam sreča nasmehne, seveda ne vsem, ki nam boste rešitve poslali, toda šestim našim reševalcem prav gotovo. Ne pozabite: na pisemski ovojnici napišite »križanka štev 7«.

Čakajo vas dve ženski uri Lady, dve moški uri Lord in dve kolekciji knjig založbe »Borec«.

Torej — pridno na delo!

Uredništvo in uprava

Nagradna križanka „SAVA številka 7“

Med koroškimi Slovenci

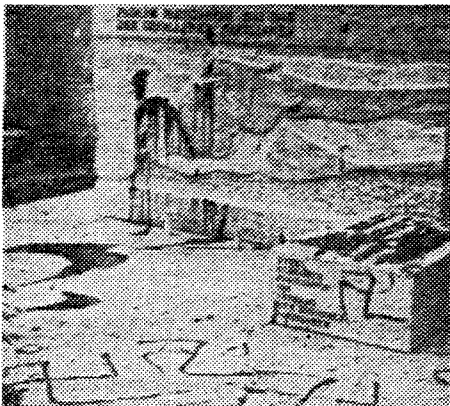
En sam dan med našimi rojaki na Koroškem je že dovolj, da vidiš in občutiš, kaj se dogaja onkraj Karavank, ter se vprašaš kot človek in kot Slovenec, ali si storil svojo dolžnost.

Pejčali smo se z Ljubelja v celovško kotlino mimo majhnih naselij s potujočimi imeni. Nikjer nobenega slovenskega napisu razen na novi 'prodajalni in gostilni pri Maleju v Brodeh, kmalu za mejo. Na velikem parkirišču se vselej ustavljajo avtomobili z jugoslovanskimi tablicami. V sobno urejenem lokalu skorajda ne opaziš, da si v drugi državi — vsi govorijo slovensko. Naslednje gostilne ob cesti proti Dravi so nemške.

Vasice ob cesti na tej in drugi strani Drave se ne razlikujejo na zunan od naših gorenjskih vasi, le napisi so številnejši in seveda nemški. Kdor ne pozna koroških razmer, bi po zunanosti naselij ne slutil, da tu že dolga stoletja žive slovenski ljudje. Morda bi mu zanimanje vzbudila pogosto popačena krajevna in lastna imena, očitno slovenskega izvora. Tudi ljudje znajo govoriti kar lepo slovensko, zlasti starejši. Na slovensko vprašanje skoraj redno dobiš slovenski odgovor. Nekateri domačini hitro prepoznajo rojaka iz Jugoslavije in brž začno govoriti v domačem jeziku. Drugi pa spet nadaljujejo pogovor nemško, čeprav znajo slovensko. Nemalo je tudi takšnih, ki oholo gledajo na vse, kar je slovenskega. Zdi se, da jih je veliko zlasti v celovških trafikah, ki jih vodijo kot invalidi bivši nemški bojevniki.

Koroška je izrazito turistična dežela. Po urejenosti naselij in hiš bi lahko bila zgled tudi našim turističnim krajem. Številke kažejo, da je med obiskovalci razen Nemcev največ naših državljanov, ki niso kdo ve kako skopi ter veljajo zato za boljše kupce in goste. Vendar bi zamejci iskali slovenske napise na izrazito slovenskem dvojezičnem ozemlju — ne glede na 7. člen državne pogodbe, ki se je z njo Avstrija zavezala, da bo zagotovila naši manjšini tudi javno rabo slovenščine.

Zadnje čase se je turistični dejavnosti posvetilo tudi precej naših rojakov. Mnogi imajo prikupne hotele, gostišča, penzione ali prodajalne. Žal pa le redki opozarjajo nase s slovenskimi napisi. Zanimali smo se za vzroke. Hitro so nam odgovorili. Povedali so, da sicer nihče uradno ne brani dvojezičnih napisov, a prav tako nihče ne zagotavlja, da jih slovenski lastniki lokalov lahko imajo. Bilo je nič koliko primerov, da so izobesili poleg nemškega še slovenski napis, a nobeden ni ostal delj časa. Nemški skrajneži so jih zbrisali, največkrat pobalinsko premazali ali vandalsko razbili. Če je bil lastnik vztrajen in hotel dokazati, da je zaveden Slovenec, je moral zmeraj znova obnavljati napis. Marsikateri naš rojak se izgovarja, da mu ne kaže tvegati, zlasti še, ker ne vidi v tem kakšne koristi, saj ga le redko obišče kakšen rojak iz Slovenije. S tem so nas opozorili, da bi morali pri nas seznaniti ljudi, ki odhajajo na Koroško, kako je tam z našimi ljudmi. Priporočili bi jim naj slovenska gostišča, prodajalne itd. To velja zlasti za turistične organizacije, ki prirejajo izlete in letovanja na Koroškem.

V noči od 18. na 19. junija so »neznani storilci« na pokopališču v Zrelcu (Ebenthal) pri Celovcu oskrnili spomenik dvema padlim slovenskima partizanima in dvema ustreljenima Poljakoma, ki je bil odkrit 12. junija. Nov izraz divjaške nestrpnosti potuhnjene nacistične svojati, ki vedri na Koroškem!

V stikih so večinoma z nemškimi podjetji in uradi, za slovenske podjetnike pa se ne zmenijo. Celo delovne organizacije, ustanove in drugi, ki navezujejo stike z rojaki za mejo, dopisujejo v nemščini, čemur se naši rojaki nemočno čudijo, če ne kaj drugega...

Pohvale vredna je pobuda Zveze koroških partizanov; v zadnjih dveh številkah svojega glasila je zveza objavila seznam večine slovenskih gostlin in slovenskih trgovcev na Koroškem.

Pri prijaznih slovenskih domačinih smo lahko slišali še marsikaj, kar nam je utrdilo prepričanje, da ne gledajo na nas le kot na goste, turiste, ki bi jim bili dobrodošli zgolj zaradi zasluzka, marveč, da smo jim bratje, neločljivo povezani kot narod. Pogovarjali smo se o njihovih prizadevanjih, da bi ohranili materinsko kot poglavito pravo narodne samobitnosti; o šolstvu, ki mu država mehnično odmerja pravico in prostor; o kulturno-prosvetni dejavnosti, ki lahko najbolj učinkovito pogloblja narodno zavest... Odprli so nam srce. Pripovedovali so o požrtvovalnem in vnetem delu prosvetnih delavcev, o pevcih vaških zborov, pevovodjih, med katerimi je mnogo mladih kmečkih fantov in deklet, pa uradnikov, dijakov, visokošolcev.

Zavedni koroški Slovenci se zares zavzemajo za svoje pravice, ne glede na to, kako se delijo po svetovnem nazoru in po politični pripadnosti; o njihovih prizadevanjih premalo vemo. Časopisje in druga javna občila o tem skopo poročajo. Premalo pa tudi prispevamo za zamejski tisk. Naše delovne in druge družbene organizacije bi lahko odločno pomagale z naročninami. V marsikateri čitalnici, klubu in drugje najdemo številne tuje revije in časnike, zamejci pa bi iskali liste zamejskih rojakov.

Po lanskim oktobrskih izgrediv ob proslavi jubilejnega koroškega plebiscita, ko so pokazali svojo prenapetost pronacistični, velikomemski skrajneži, so se številni Slovenci predramili. Spoznali so, da so prazne vse obljube, češ da se bo zboljšal položaj

naše manjšine. Zdaj z neskrbitimi simpatijami spremljajo novo mladinsko gibanje za pravice manjšine. To gibanje je vzbudilo pravi pretres v deželi. Razvilo se je naglo in se povzpelo nad strankarsko politikantstvo izključno v prizadevanju za doseg narodnostnih in socialnih pravic slovenskega prebivalstva; odkriva pred javnostjo, kaj težil manjšino. Program tega gibanja izraža že ime: »komite za odkrivanje prikritih konfliktov«.

Čeprav je težko reči, kdo vse podpira to gibanje, mu je vsekakor večina zavednih Slovencev naklonjena. V pogovorih z domačimi smo spoznali, da se strinjajo z gibanjem kljub nekaterim načelnim pomislekom o političnih oz. ideoloških stališčih komiteja. Posebno močan odmev vzbuja in drami celo tradicionalno še precej zadržano podeželsko prebivalstvo list »Kladivo«, ki ga izdajajo slovenski študentje na Dunaju. Glede na to, kako ta list razpečava in na to, kaj piše, se ti vsili primerjava z znamenitim medvojnim glasilom OF »Slovenskim poročevalcem«.

Zadnje čase je na Koroškem močno razburil duhove »primer Sturm«. Dijak Marijan Sturm je med eno izmed akcij »komiteja« pripisal na nemškem napisu slovensko krajevno ime. Oblasti so ga obtožile, češ da je poškodoval javno lastnino in žali zastopnike oblasti. Sodno razpravo so že dvakrat preložili. »Kladivo« piše, da bodo zadevo prepustili dunajskemu sodišču. Ta primer kaže, kakšno je uradno razmerje do manjšine. Medtem ko oblasti doslej niso še nikogar odkrile, kaj šele, da bi ga postavile pred sodišče, čeprav je bilo oskrunjenih ter poškodovanih več partizanskih spomenikov, premazanih slovenskih napisov in čeprav javno žali slovensko govoreče prebivalstvo, pa obtožujejo slovenskega dijaka za tišti napis. Zato je ogorčenje večine slovenskega prebivalstva zaradi »primera Sturm« razumljivo. Za gibanje »komiteja« in koroške Slovence se je prvič po vojni začel zanimati tudi tisk kar oblastem ni ljubo.

Slovenci na Koroškem so veliko pretrpeli in ni mogoče pričakovati, da bodo še nadalje zadovoljni le z obljubami in deklaracijami o dobrem sosedstvu. Matična domovina ne more biti v dobrem razmerju s sosedom, če bi upoštevali le prijateljstvo z večinskim sosednim narodom na Koroškem, pozabili pa bi na naše rojake, namesto da bi jim pomagali ter varovali njihove narodnostne pravice.

JOŠT ROLC

v Dražgoše in na Jelovico

Nedelja, 6. junija. Bo vreme spet nagnjeno, da se vpraševali, ko smo se zbirali, da se popeljemo v Dražgoše in potem dalje na Vodiško planino na Jelovico, v osrčje gorenjskega partizanstva.

Zelo delovno ZB »Boris Kidrič« v ljubljanski bežigradski občini je naročilo kar tri avtobuse za izletnike, svoje člane in njihove sorce. Odpeljali smo se, ne da bi nas vreme še nadalje skrbelo; kmalu smo zapustili za seboj Škofjo Loko, v Selški dolini pa smo se ustavili le pri osrednjem spomeniku žrtvam te doline, na kraju, kjer je bilo ustreljenih štirideset talcev, S

trenutkom tišine smo počastili žrtve in položili venec ZB.

Potem smo nadaljevali pot v Dražgoše. V vasi smo izstopili in nadaljevali pot peš nad vasio do Bičkove skale. Odprli se nam je prelep razgled na Selško dolino in gozdna pobočja Jelovice. Dražgoško bitko pa nam je obširno opisal domačin in udeleženec bitke Mirko Ambrožič. O partizanskem gibanju na tem področju je pripovedoval Janez Benedik, neutrudni organizator vseh dosedanjih izletov.

Po zakuski smo nadaljevali pot na Vodiško planino. Ustavili smo se pred domom ZZB NOV gorenjskih občin. Po kosilu je bilo lepo vreme kot naročeno. Med nami je bilo precej starejših članov in vdov ter staršev padlih, a vsi so bili zadovoljni, da so se udeležili izleta ter lahko videli kraj, kjer je bila junija 1941 ustanovljena jelovska četa. Prelepi gorenjski kraji so se razprostirali pod nami kakor na dlani. Bilj smo ponosni, da je bila pred nami razgrnjena lepota te naše svobodne zemlje — žrtve za njeno svobodo niso bile zaman.

Ni mogoče opisati hvaležnosti in zadovoljnosti skromnih ljudi iz borčevskih vrst, ko lahko napravijo izlet po poteh spominov in bojev za slovensko zemljo. Plemenit namen je dosežen: utrjuje se tovarštvo med ljudmi in izletniki vidijo kraje, kjer se je odločila naša usoda. Preprosta zahvala: Iskrena hvala za prijeten izlet! pove mnogo več kakor pa je to mogoče izreči s temi besedami.

J. BLATNIK

Vabilo na Kolovrat

Dne 4. julija ob 10. uri bodo odkrili spominsko ploščo nad Kovačičevo planino na Kolovratu (Hlevnik).

Govoril bo nekdanji komendant Gregorčičeve brigade Albert Jakopič-Kajtimir.

Vljudno vabimo vse borce, aktiviste in prebivalce, da se odkrija v čim večjem številu udeležijo. Še posebno vabimo vse nekdanje borce 5. Gregorčičeve brigade, tiste, ki so sodelovali v boju nad Kovačičevo planino dne 10. maja 1943, da se srečanja udeležijo.

Posebnih vabil borcem ne bomo poslali. Ta objava je obenem vabilo za vse.

S prevoznim sredstvom je mogoče priti v neposredno bližino proslave:

— od Idrskega pri Kobaridu — Livške ravne do bloka Solarji,
— iz smeri Ročinja — Kobreško — Srednje — blok Solarji,
— peš iz Volč — Kamnica — Hlevnik,
— peš pri Kamnem prek Foni — Hlevnik.

Na svidenje na Kolovratu!

Pripravljalni odbor pri občinski zvezi NOV Tolmin

POIZVEDBA

Podpisani Ludvik POLJSAK iz Šmartir na Vipavskem št. 20, prosim vse tiste, ki so bili od začetka marca do začetka aprila v zaporu v Gradiški, da se javijo na moj naslov: Ludvik POLJSAK, Šmarje št. 20, p. Branik, zaradi pričanja za delovno dobo.

Ludvik Poljšak, Šmarje št. 20 p. Branik

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Mara je zadovoljno prikimala. »Seveda, pri nas naj ostane. Gaber, saj zdaj bi mi z Vido lahko kar za vedno punčko pustila. Tako jo imamo radi vsi, da si ne morem misliti, da ne bo več pri nas.« Pol v šali, pol zares je nadaljevala: »Zdaj imate tako sina in laže bi jo pogrešala, kot mi, ko je bila toliko časa pri nas.«

Začela je že kar resno in proseče govoriti: »Vidva imata lahko še eno punčko. Ti Marjanke tako nisi poznal, Vida jo je pa do sedaj že tudi malo pozabila. Pustita mi jo, lepo prosim!« je končala proseče.

Gaber jo je začudeno pogledal.

»Tega nikoli več ne ponovi, Mara! In pazi, da tega ne sliši kdaj Vida. Ti ne veš, koliko je zunaj prejkakala od takrat, ko je morala punčko pustiti tukaj. Šele ko je dobila sinka, se je nekoliko unesla. Razumem, da ti je težko, a prav tako hudo je bilo Vidi, ko jo je zapustila. Na žalost boš morala to preboleti. Lahko jo boš obiskala, kadar boš hotela, samo ne prosim za nekaj, česar ne boš nikoli dobila.«

Smilila se mu je in žal mu je bilo, da jo je moral tako na kratko zavrniti, a boljše je prva zamera od druge.

»Že zaradi otroka samega bo težko, ko se bo moral spet nanovo privajati, posebno ker je zdaj večji, kot je bil takrat, ko si ga ti dobila. Prosim te, Mara, ne delaj nama težav, ki bodo že brez tega dovolj velike,« jo je zaprosil.

137

Mara je hotela vse skupaj popraviti in obrniti na šalo, pa se ji ni posrečilo. Ni mogla skriti žalosti, ki ji je sevala iz oči.

»Nisem mislila resno, Gaber, res ne! Saj vem, da mi je ne boš nikoli dal. Rekla sem kar tako... saj veš...«

Gaber jo je pogledal. Vedel je, da to ni res. Vseeno se je bodrilno nasmejal: »Razumem, razumem...«

V kotu pod stopnicami sta sedela Mihec in Nataša. Oba sta dobro razumela bridko potegavščino, ki sta ji bila nasedla. Nič jima ni bilo treba pojasnjevati. Vedela sta, da zdaj Marjanke kmalu ne bo več njihova. Pri njih je bila le skrita, dokler je trajala vojna, zdaj jo bodo morali pa vrniti staršem. Kolikor nista mogla sama razvozlati zamotane uganke, so to pomagali otroci z ulice. Njuna žalost vseeno ni bila nič manjša, ko sta slišala, da pojde Marjanke iz hiše. Posebno Mihec je bil in žalosten ždel na lesenem stolčku in se ni nikamor premaknil, kadar je prišel Gaber. Kot bi se bal, da jo bodo odpeljali brez njegove vednosti, je čuječe pazil na punčko.

Ves čas so mu pripovedovali, da je njegova sestra, zdaj pa se najde nekdo, ki pravi, da je njegova, in jo hoče odpeljati. V njem sta se začeli mešati žalost in jeza. Jeza zato, ker si je ta tuji mož tako lahko pridobil Marjankino naklonjenost, in žalost, ker jo bo on, Mihec, izgubil. Sovražno ga je gledal in poslušal, požiral solze, tiho smrkal in skrivaj brisal mokroto okrog oči, da ne bi opazili drugi, da joče.

Šele ko je Gaber odšel, je bruhnil v neutolažljiv jok. Mara, ki sama ni mogla več zadrževati solz, ga je ihtela tolažila:

»Ne jokaj, Mihec, ko se bo vrnil tvoj očka, bo-

138

mo dobili novo, prav tako majhno punčko, kot je bila včasih Marjanke. Tiste ti pa ne bo nikoli nihče vzela, ker bo resnično tvoja sestra.«

»Nočem nobene nove sestre, da mi jo bodo spet vzeli!« je ihtavo kričal. »Tudi za Marjanko si rekla, da je moja — na, zdaj pa ni!« je bil še bolj užaljen. »Kako grdo ste vsi lagali!«

Marjanke ni ničesar več razumela. Vse je bilo tako čudno. Zakaj jočejo, če se je vrnil njen očka? Čemu tako malo govorijo? Kadar je poklicala Mara kot prej »mamica«, jo je le-ta zavrnila:

»Veš, ljuba moja punčka, zdaj nisem več tvoja mamica! Tvoja prava mama se bo vrnila danes ali jutri, in potem boš morala k njej. Mene kliče teta Mara, tako, kot me kličejo tudi drugi otroci iz ulice.«

»Ali me nič več ne maraš?« je grenko vprašal otrok, »saj nisem bila poredna, mamica moja!« Stisnila se je k njej in jo objela.

Mari je bilo še huje. Kako bodo dopovedali punčki, ko nič ne razume! »Oh... to bo še hudo«, je zavzdihnila.

Moralo je priti do tega. Prišla sta oba, oče in mati, Marjanko bo treba vrniti.

Gaber je prihajal vsak dan. Nekega dne pa ni prišel več sam. Z njim je prišla tudi Vida. Shujšana, utrujena, nič več dekle, kakršna je bila, ko je odšla iz mesta. Vrnila se je zrela ženska, ki ji življenje ni prizanašalo.

Bilo je po kosilu in punčka je spala v zatemnjeni babičini sobi. Čudno — kakor takrat, ko jo je Vida prvič obiskala v novem domu. Sklonila se je nad posteljo. Videla ni drugega kot zlate kodre, ki so se usipali po blazini. Obrazek je bil obrnjen v mehko pernatno vzglavje in skrit.

Novomeška mladina po poteh Ljubljanske brigade

Pisali smo, kako se vzgaja in živi v duhu NOB mladina dijaškega doma Majde Silc v Smihelu pri Novem mestu. Ob številnih akcijah in zlasti v tesnem sodelovanju z borci Ljubljanske brigade se seznanja z raznimi dogodki iz NOB. To sodelovanje se pokaže lepo vsako leto, ko vodstvo dijaškega doma pred koncem šolskega leta priredi enodnevni izlet »v neznanost«. Vselej obiščejo razne kraje, znane iz narodno-osvobodilne vojne. Letošnji jubilej vstaje je bil še posebej priložnost, da so izlet posvetili s poudarkom spominu na zgodovinske dogodke iz našega boja in revolucije.

Dne 6. t. m. se je odpeljalo 200 mladincev in mladink iz dijaškega doma — v neznanost. Vodstvo je dosledno s pravo partizansko konspiracijo varovalo skrivnost, kam so namenjeni. V Krki so izletnike pričakali nekateri borci Ljubljanske brigade; tu se je začela velika ura iz zgodovine NOB. Borci so že med potovanjem v avtobusih pripovedovali, kako so Nemci obkoljevali Ljubljansko brigado na Illovi gori. Tam se je novembra 1943 razvila huda bitka. Na samem vrhu, sredi zelenih gozdov in ob prekrasnem spomeniku smo globlje doumeli boj, ki sta nam ga opisala tovariša Ok. in Maj. Podoživeli smo, kar so nam s svojo umetnostjo izpovedali skladatelj Marjan Kozina s svojo Illovo goro, Nikolaj Pirnar s svojo grafiko, Tone Seliškar s svojimi pesmimi in drugi. Sto mladih borcev iz Ljubljane je takrat darovalo svoja življenja. Ob tej ugotovitvi je bila mladina pod močnim vtisom. Šopek cvetja so gnanji položili v spomin padlim.

Sele nato v avtobusih je zamišljenost pretrgala partizanska pesem iz mladih grl. Borci so bili veseli, da mladina zna toliko partizanskih pesmi. Pot v neznanost nas je privedla na Turjak. Lep obelisk posvečen 120 neznanim partizanom, ki so tam okrog izkryavali, je nem simbol tega, kar so nam z živo besedo opisali Ok. in Maj. in Daki — o bojih Ljubljanske brigade, o zavzetju gradu, ujetih belogardističnih kolovodjih...

Radovednost je naraščala: Kam? V Kočevje, Ribnico, na Travno goro? V Velikih Laščah smo zavili po strni cesti, potem pa se je pot prevesila na znamenite Bloke. Medtem ko so borci pripovedovali o poteh brigad, o dejavnosti aktivistov v zasledju v notranjskih vaseh, je že vstal pred nami Lož. Ustavili smo se v Starem trgu. Od tam smo odšli peš na Ulako, k veličastnemu spomeniku, ki ga je postavilo prebivalstvo Loške doline v spomin in zahvalo žrtvam. Mladini je najprej spregovoril znani revolucionar in pisatelj Matevž Hace, kot dober poznavalec teh krajev in njihove zgodovine. Narodni heroj Daki pa je opisal svoje sodelovanje ob napadu na Lož. Tedaj so skupaj z 69 borci pod vodstvom Ljuba Serčerja napadli in zavzeli Lož. Borec iz Loškega potoka Bambič pa je pripovedoval, kako je delovalo partizansko letališče v neposredni bližini. Končno je mladina nastopila s kratkim kulturnim sporedom — z recitacijami in s partizanskimi pesmimi.

Potem pa pot proti končnemu cilju... Snežnik je še kazal snežne lise, sonce je sijalo po bližnjih hribih, nas pa je sprejel

hlad gozda pri snežniškem gradu. Tam nas je čakal počitek — bili smo na koncu poti v neznanost... Prijetna jasa je oživila. Kuharice so nam razdelile pravi partizanski golaž. Borci — Hace, Daki, Oki in Maj — so poskrbeli za dobro voljo; obujali so spomine na dni, ko so jedli kvečjemu neslan sok — takšen partizanski golaž je bil prava redkost. Mladina je zarajala na travi. Borci pa so morali zapisati mladim izletnikom kaj v spomin. Mladi izletniki so želeli videti še Cerknjsko jezero. Peljali smo se ob njem, Oki, Daki in Maj pa so med potjo pripovedovali, kako so trpeli domačini, kako so podpirali partizane, koliko je bilo požganih domov tam, kjer zdaj kipi novo življenje — novi domovi, 'ovarne...

Na Krki smo se poslovili od borcev Ljubljanske brigade. Bili so zelo veseli in zadovoljni. Pohvalili so mladino in ji zaželeli lepe uspehe v šoli...

Zadovoljni smo se vračali — mladina, ki se je veliko novega naučila in lepega videla, je bila hvaležna, da ji je vodstvo dijaškega doma omogočilo tak »študij NOB«; odrasli pa smo bili tudi zadovoljni, veseli mladine, ki sta jo pohvalila junaška partizana. Zgled dijaškega doma v Smihelu bi bilo vredno posnemati!

MARJAN TRATAR-UČO

Odločno na strani napredka

(Nadaljevanje s 3. strani)

s tem je bilo tudi nekaj očitkov zveznemu izvršnemu svetu, ki se je zavzemal za tak predlog.

Tretja točka: tu so razpravljali o uredništvu nove oblike in vsebine lista »4. jul«, glasila zveznega odbora.

Četrta točka je obravnavala vprašanje izdelave enotne evidence spomenikov osvobodilne vojne in revolucije. Pokazala se je potreba po večji strokovnosti, enotnem obravnavanju in zakonski urejenosti spomeniške zaščite.

Peta točka: poročilo o udeležbi delegacije ZZZ NOV Jugoslavije na skupščini koroških partizanov v Celovcu, o sestanku pripravljalnega odbora za organizacijo vseevropskega srečanja borcev, o obisku delegacije sovjetskega komiteja vojnih veteranov v Jugoslaviji in o pogovorih z generalnim sekretarjem Zveza borcev za svobodo in demokracijo Poljske ter o sestanku mednarodnega komiteja za Auschwitz.

Pri zadnji točki so razpravljali tudi o nekaterih nesoglasjih, ki so prišla na dan po prejšnji seji predsedstva. Član predsedstva Nikola Vidović je izjavil, da je tisk kriv za napačno tolmačenje njegovih besed, s katerimi se ni strinjal republiški odbor ZZZ Hrvatske. Tudi Strahil Gigov je obtožil tisk zaradi netočnih podatkov o njegovih besedah, ki jih je izrekel na račun tiska Generalni sekretar ZZZ NOV Dušan Sekić pa je obsodil film »Misterij organizma.«

RUDAR
HOTEL

Ob prihodu v Trbovlje vam priporočamo naše usluge v novozgrajenem hotelu »Rudar«, kategorije »B« v središču mesta, tel. 80-400 in 80-420 p.p. 55. Hotel ima 32 sodobno opremljenih sob, apartmaje in poseben salon, restavracijo in snack bar renomirano kuhinjo, veliko izbiro pijač, solidno postrežbo in solidne cene. Vsako soboto in nedeljo igra godba za zabavo in ples. Hotel nudi organizacijo banketov, poslovnih in prijateljskih sestankov, porok, obletnic in druge usluge.

Vabljeni

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

Cerknica; Jugoslavija; telefon 79-080; telex 31-167

Odbor 18. divizije NOV in POJ sporoča

Dne 24. maja 1971 se je v Ljubljani formiral odbor 18. divizije NOV in POJ. V sestav odbora so vključeni predstavniki vsake brigade in drugih samostojnih enot 18. divizije.

Osnovne naloge, ki si jih je zadal odbor, so:

- koordinacija med delom in akcijami odborov brigad 18. divizije,
- povezovanje s sorodnimi odbori (odbor 14. divizije) in drugimi,
- povezovanje z organizacijami v ZZZ NOV Slovenije,
- povezovanje z borčevskimi organizacijami v Hrvatski, kjer so v času NOV delovale enote 18. divizije,
- povezovanje s skupščinami občin in borčevskimi organizacijami, kjer imajo enote 18. divizije domicil (Ljubljana, Grosuplje, Ribnica, Kočevje, Cerknica, Novo mesto), kakor tudi prenašanje in gojitev tradicij NOB med mladino,
- skrb, da se čimprej izdajo zgodovine brigad 18. divizije,
- organizacija vsakoletnih srečanj pripadnikov 18. divizije.

O teh in podobnih nalogah smo govorili na ustanovnem sestanku. Odbor je izbral za predsednika Dušana GORKIČA, za podpredsednika Andreja ŠTURMA, za tajnika Vladimirja ŠENKA—GABRA, za blagajnika Olgo BRATOŽ.

Vse bivše borce 18. divizije želimo seznaniti s programom dela, ki si ga je odbor postavil.

Slovenije (odbor 18. divizije), Beethovnova 10, Ljubljana. Za vse vaše predloge, želje, pripombe in prošnje nam bomo iskreno hvaležni. Vse vaše predloge in želje nam pošljite na naslov: Republiški odbor ZZZ NOV S tovariškimi pozdravi!

generalmajor Dušan GORKIČ
ZA ODBOR — PREDSEDNIK

GABER

Stari trg

139

Mara jo je narahlo obrnila. Punčka se ni zbudila. V spanju je nekaj brbljala. Najbrž je sanjala, da je zunaj na ulici. Z roko je odrinila odejo in dalje mirno spala.

Vida jo je gledala in gledala. Ni mogla verjeti, da je to tista majčkana, drobna Marjanka. V dolgi, s čipkami obšiti spalni srajčki, se ji je zdela še večja. Sklonila se je in jo poljubila prav rahlo na topla, rdeča usta. Ni marala, da bi se zbudila. Bala se je, da bi bila potem sitna. Pustila jo je ter odšla z Maro pred hišo. Počakala bo, da se bo zbudila.

Med potjo si je brisala solze in spraševala. Vse je hotela vedeti. Nekaj časa je pripovedovala babica pa spet Mara, če sta kaj pozabili, ju je dopolnil dedek, tako da je počasi kar precej zvedela o svojem otroku in njegovih navadah.

Le Mihec in Nataša, sta od daleč opazovala to tujo ženo. Nič nista bila navdušena nad njo. Njune jeze Vida še opazila ni. Vrsto napak sta otroka našla na nji. Na tistem sta jo opravičevala in tako dala duška svoji jezi. Vida je pozabila, da je bila Marjanka ves ta čas njihova, da so jo imeli radi, da jo otroka gledata kot tatu, ki se je prikradel v hišo in jim hoče odnesti tisto, kar imata najraje. S kamni bi jo nagnala, ko bi ne bilo mamice, babice in dedka.

»Mamica, mamica, kje si?« je bilo slišati iz hiše. Kmalu zatem je na pragu stala vsa roznata v dolgi spalni srajčki Marjanka in si mela oči, ki so jo ščemele zaradi sonca.

Mara jo je dvignila v naročje. Bila je že kar težko breme za drobno Maro. Vida je vstala, stopila bližje in jo gledala. V ušesih ji je zvenel glas

140

141

njene punčke, srebrn in pojoč. Klicala je mamo, kar na žalost ni veljalo njej...

Ko si je mala nehala mencati oči, jo je Mara nagovorila:

»Glej, Marjanka, nekdo je prišel! Ugani, kdo je to?« — in pokazala je na Vido, ki je stala in gledala.

Marjanka je začudeno zrla v Vido.

»Ne—e, ne vem,« je zaspano odgovorila.

»Tvoja mamica je, pojdi in jo lepo pozdravi,« je nadaljevala Mara in punčko postavila na tla. Marjanka se je obotavljala. Niti za ped se ni premaknila.

Vida je stopila k njej in jo dvignila v naročje. Toplo jo je stisnila k sebi. Otroško telo se je upiralo objemu. Tuje se ji je odmikala. Nekaj otroku ni šlo v račun. Čemu še eno mamico? Saj jo imal! Dobro, skrbno in ljubečo. Prav nič ne potrebuje še ene! Le čemu ji bo? Glavica je bila premajhna, da bi lahko razvozljala to čudno življensko uganko.

Vida je čutila, da je odveč. Ne bo tako preprosto pridobiti otroka, kot si je mislila. Postavila jo je na tla.

»Marjanka,« jo je nagovorila, »ali boš šla z menoj in očkom? Prinesla sem ti bratca, doma te čaka, da bi se z njim igrala.«

»Ne, ne grem s teboj, pri mamici bom ostala,« jo je odločno zavrnila.

Oglasil se je Gaber, ki je vse skupaj le od strani in tiho opazoval. Videl je, da je Marjanka do Vide precej manj zaupljiva, kot je bila do njega.

»Marjanka, ali se nismo zmenili, da to ni tvoja mamica,« je pokazal na Maro. »To je teta Mara!« Tvoja prava mamica je ta, ki je danes prišla k tebi,« in obrnil se je k Vidi.

Kriteriji za priznanje statusa borca NOV

NA OBMOČJU SLOVENSKEGA PRIMORJA IN SLOVENSKE ISTRE

V 24. številki našega tednika smo objavili Predlog za dopolnitev zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju za borce NOV z območja Slovenskega primorja in Istre, ki ga je pripravila delovna skupina za preučitev problematike nekdanjih borcev — prekomorcev pri Komisiji za vprašanje borcev NOV Skupščine SR Slovenije.

Kot sestavni del predloga za dopolnitev zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pa predlagajo, da se zakonijo kriteriji za priznanje statusa borca NOV za območje Slovenskega Primorja in slovenske Istre (sodišča teh kriterijev ne priznajo in vse predmete, ki pridejo tja zavrnejo).

PREDLOG SE GLASI:

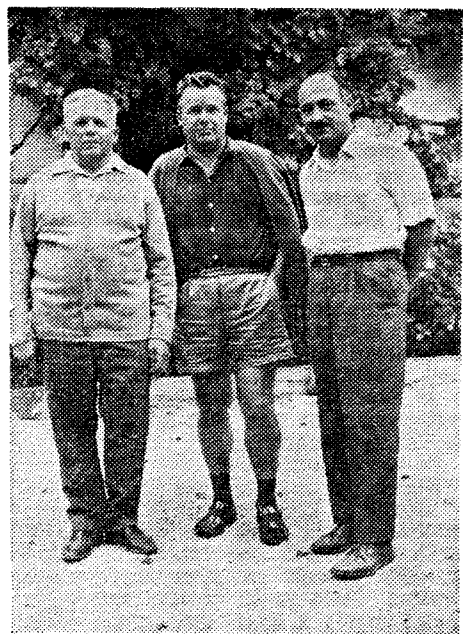
1. Za borce iz območja Slovenskega primorja in Slovenske Istre se morajo uporabljati isti zakoni kriteriji kakor za borce NOV iz ostalih območij (členi 68—76 in 140—144 TZPZ ter navodilo ZIS z dne 10. 6. 1964).

2. Zakoniti kriterijev pa ni uporabljati šablonsko, temveč jih je treba prilagoditi posebnim okoliščinam, v katerih so bili ti borci pred vstopom v NOV. Pri šablonski uporabi kriterijev, bi bilo npr. vsem pripadnikom Posebnih kazenskih enot (battaglioni speciali) šteti ta čas kot vsako drugo udeležbo v italijanski vojski. Ob upoštevanju posebnih okoliščin prisilne mobilizacije in posebnega režima do mobilizirancev, katerim niso dali orožja, temveč so jih imeli na neke vrste prisilnem delu ali v internaciji, se za pripadnike posebnih kazenskih enot (battaglioni speciali) lahko smiselno uporabljajo določbe o internaciji s priznanjem dvojno štetega časa, prebitega v posebnih kazenskih enotah.

Zmešnjava na spominski plošči

Na zidu pred vhodnim vrati golniške bolnišnice je spominska plošča, na kateri je napisano:

»Na tem mestu je 27. maja 1943 dal svoje življenje JOŽE RODE-DARČE, rojen ap-

Od leve na desno: Ivan Pirš-Rastko, Ludvik Rode in Ivan Kosirnik-Harkov z Vira pri Domžalah

rila 1917 v Rudniku pri Kamniku, v borbi za svobodo in lepšo bodočnost slovenskega naroda. Slava padlemu borcu. Zveza borcev Golnik—Goriče.

Zal sta na plošči kar dve napaki: padel ni Jože, temveč Izidor Rode, Izidor ni bil Darče, ampak Riko. Le kako so mogli tisti, ki so odkrivali to spominsko ploščo, narediti kar dve napaki pri enem samem menu? Saj vendar na Duplici pri Kamniku še vedno živi Rikova sestra Anica, v Radomljah pa brat Ludvik.

Ste kdaj pomislili, zakaj je na tem mestu Riko žrtvoval svoje življenje? Ste vedeli, da je tiste noči partizan Riko s skupino borcev kamniškega bataljona skušal rešiti iz golniške bolnišnice svojo sestro Anico, ki je bila partizanka in so jo Nemci ranjeno ujeli ter prepeljali na Golnik?

Bilo je dvanajst hrabrih mož, partizanov. Dvanajst prostovoljcev Kamniškega bataljona. Pripravljeno so bili žrtvovati svoja življenja, samo da bi rešili ranjeno partizanko iz golniške bolnišnice. Vodil jih je Izidor Rode-Riko.

O tej nadvse humani akciji v knjigi »Beg z morišča« pripovedujejo Anica Rode, poročena Semeja, z Duplice pri Kamniku in njen brat Ludvik Rode iz Radomelj, Ivan Pirš-Rastko iz Radomelj in Ivan Kosirnik-Harkov z Vira pri Domžalah.

JOŽE VIDIC

tah (battaglioni speciali) na poti v NOV, če je za ta čas izkazano aktivno in organizirano delo v smislu 140. člena TZPZ in navodila ZIS z dne 10. 6. 1964.

3. Vsem tistim, ki bodo izkazali aktivno in organizirano delo za NOB v času, prebitem v zaporu, internaciji, posebnih kazenskih enotah (battaglioni speciali), deportaciji, konfinaciji, prisilni izselitvi ali vojaškemu zaporu, pa so po padcu fašizma ali po kapitulaciji Italije zapustili zapor, internacijo, posebne kazenske enote (battaglioni speciali) ipd. in se napotili v NOV, se ne more pot v NOV šteti za prekinitev aktivnosti oziroma biti ovira za priznanje kontinuitete dela za NOB, torej tudi ne ovira za priznanje statusa borca pred 13. 10. 1943, če so se seveda napotili v enoto NOV po najbližji možni poti.

4. Čas od odhoda iz posebnih kazenskih enot (battaglioni speciali) do vstopa v NOV se lahko prizna za aktivno in organizirano delo tudi tistim, ki v posebnih kazenskih enotah (battaglioni speciali) sicer niso bili aktivni, so pa aktivno sodelovali pri organiziranju odhoda iz posebnih kazenskih enot (battaglioni speciali) za vključitev v NOV in ki so se po najbližji poti prebijali ter ob prvi priložnosti vstopili v enoto NOV.

5. Tako kot osebam, navedenim pod tč. 3, se lahko prizna aktivno in organizirano delo za NOB tudi tistim, ki so kljub vztrajnim zahtevam za odhod v NOV, morali ostati v zavezniških vojaških formacijah ali v njihovem ujetništvu, če izkazujejo, da so aktivno delali za NOB ali bili organizatorji tega gibanja.

6. Statusa borca pred 13. 10. 1943 pa ne more dobiti tisti, ki je sicer nekaj organizirano delal v posebnih kazenskih enotah (battaglioni speciali), če se je moralno politično omadeževal ali pa zvestno ni uporabil možnosti odhoda v NOV pred tem časom (npr. pri mobilizaciji v italijansko vojsko v letu 1942 ali 1943 pri dopustih v domačem kraju, kjer bi se lahko vključil v NOV, ali če je bil v italijanski vojski na teritoriju SFRJ ali v njeni bližini — Trst, Furlanija oziroma severna Italija ipd.), kakor tudi ne tisti, ki se po vrnitvi v domači kraj ni takoj vključil v partizansko enoto, marveč je bil mobiliziran v NOV.

7. Pri obravnavanju zahtevkov za dvojno štetje časa pred vstopom v NOV je treba vsak primer posebej vsestransko proučiti in gledati na to:

a) da predlagatelj natančno in podrobno navede, kakšna je bila vsakokratna situacija, kako je delal in se zadrževal ter kje se je nahajala njegova vojaška enota v vsem obdobju njegove udeležbe v italijanski vojski ipd. Pri tem mu morajo organizacije ZZZ NOV in komunalni zavodi za socialno zavarovanje vsestransko pomagati;

b) vse ugotovitve morajo biti opre na dokaze; važno je, da se res izvedejo vsi dokazi, kar je dolžnost ne samo predlagatelja, temveč tudi ZZZ NOV in KSZ;

c) v mnenju ZZZ NOV in v odločbah komunalnih zavodov za socialno zavarovanje morajo biti jasno razvidne ugotovitve ter dokazi, na osnovi katerih se predlaga oziroma priznava status borca (npr. kaj je organiziral, po čigavem nalogu je to delal, s kom od vodstva NOV je bil povezan ipd.);

d) posebno skrbno je treba opraviti vse navedeno v obnovitvenem postopku, ko je bilo predlagatelju že priznано dvojno štetje z začetkom po 13. 10. 1943;

e) vse opisano delo mora opraviti prva instanca (tako komisija ZZZ NOV kakor KSZS) s polno odgovornostjo, ker je njihova naloga, da ugotovijo dejansko stanje, naloga druge instance pa je samo presojati, ali so bile odločitve v skladu z zakoniti predpisi, in usklajevati v primerih, ko so odločitve v nasprotju z mnenji ZZZ NOV in dejanskim stanjem, ugotovljeno v postopku;

f) za štetje obdobja, prebitega v zaporu, internaciji, posebnih kazenskih enotah (battaglioni speciali) itd. kot aktivnega in organiziranega dela v NOB, je treba dobiti mnenje komisije iz 195. člena TZPZ (poseben senat, sestavljen iz najboljših poznavalcev razmer in organizatorjev primorskih borcev tuji med NOB). Za delo izven teh situacij, kakor npr. zadelo pod tč. 4 to mnenje ni potrebno.

Zlata poroka v Šiški

Šiška, ena izmed starih trdnjav delavskega in naprednega gibanja med obema vojnoma, se ponša z mnogimi zvestimi borci in aktivisti, ki še zdaj kljub starosti in bolehnosti veliko prispevajo za njen razvoj.

Ena izmed starih šišenskih družin, ki so v celoti že takoj ob začetku osvobodilne vojne stopile v vrsto borcev je tudi Tarmanova z Verovškove 23.

Ivo Tarman se je kot ključavničar med I. svetovno vojno usposobil še za vojaškega orožarskega mojstra. Kot tak je služboval v bivši Jugoslaviji v Kragujevcu, Bitoli, Ohridu in nazadnje pri 40. pehotnem polku v Ljubljani. Leta 1941 je seveda prenehal delati, ukvarjal se je z različnimi pri-

ložnostnimi deli. Nekaj časa je bil leta 1942 zaradi otrok v zaporu. Kasneje bi ga radi kot strokovnjaka domobranci, pa mu je uspelo, da jih je na razne načine zavrnil. Po vojni je bil član prvega rajonskega ljudskega odbora Ljubljana-Bežigrad.

Slava Tarman, njegova zvesta žena, je bila med tistimi ljubljanskimi ženskami, ki so ves čas vojne neumorno delovale za osvoboditev. V njihovem stanovanju so se sestajali aktivisti, zlasti mladinski, kar je pomenilo v tistem času veliko tveganje. Slava Tarman je leta 1943 ob znanih ženskih demonstracijah nesla Grazioliju protest zoper zapiranje in mučenje. Mimo straž je vdrila v takratni sedež visokega komisarja ljubljanske pokrajine na sedanji Prešernovi cesti. Italijanski civilni policist jo je nato spremljal na dom, preiskal stanovanje in jo odpeljal. Ob italijanski kapitulaciji se je znašla v koprski jetnišnici, kjer so jo osvobodili partizani. Pretresena ob govoricah o pokolu v Ljubljani in starejša po letih se je vrnila v Ljubljano, kjer je nadaljevala s svojim delom za osvoboditev. Proti koncu vojne so jo ponovno aretirali domobranci. Skozi okno prisilne delavnice je videla, kako so obesili dr. Kanteta. Nato so jo odpeljali na prisilno delo v Zlebič. V Ljubljano se je vrnila dva dni pred osvoboditvijo. Po vojni jo srečamo v raznih organizacijah, zdaj je že več kot 10 let članica odbora Združenja borcev »Milan Majcen«.

Zavest staršev se zrcali na vzgoji otrok. Tarmanova Nada in Janez sta bila oba aktivista, člana uličnega aktivna Zveze komunistične mladine. Pred 1. majem 1942 je italijanski policiji uspelo zajeti nekega njunega sodelavca, nakar so sledile aretacije mladincev. Oba Tarmanova sta se znašla za zapahi, obsojena sta bila vsak na osem let zopora in poslani so ju v Italijo. Po kapitulaciji Italije sta se oba vrnila v Ljubljano in nadaljevala s svojim delom, nato pa sta odšla v NOV.

DOBRO JE, ČE VESTE

OTROCI IZ JUGOSLAVIJE SO BILI NA TRETJEM MESTU v mednarodnem tekmovanju otrok. Kdo pozna boljše prometne predpise. Tekmovanje je bilo v Lizboni. Tekmovali so 12 do 16 let stari dečki in dekleta iz šestnajstih držav. Pri nas je prometna vzgoja mladine precej razvita, kaže da z mnogo večjim uspehom kakor pa v deželah, ki imajo precej živahnejši avtomobilski promet, saj so bili tekmovalci iz Anglije na zadnjem mestu, naši otroci pa so bili tudi pred nemškimi, francoskimi, belgijskimi, švedskimi, norveškimi itd. Pred njimi so bili le tekmovalci iz Portugalske in Švice.

NAJVEČJO IN POPOLNOMA OHRANJENO ŽIVAL IZ PREDPOTOPNE DOBE, MAMUTA, so odkrili v Sibiriji, v večno zmrznjenih tleh. Doslej so znanstveniki našli le še enega velikega mamuta, in sicer že pred sedemdesetimi leti, prav tako v Sibiriji, v Jakutsku. Sedanja najdba je še toliko pomembnejša, ker je prepotopna žival popolnoma ohranjena. Z največjo previdnostjo jo bodo prepeljali v podzemeljski laboratorij inštituta, ki je njegova naloga, da raziskuje področja s trajno zmrznjeno zemljo.

SMETISČA — POMEMBNI VIRI SUROVIN. Dandanes imajo vsa velika mesta po svetu čedalje večje težave z odlaganjem ter odvažanjem smeti. Že pred desetletji so skušala nekatera mesta (med njimi Praga) vsaj delno izkoriščati smetišča kot vir surovin — nekatera za pridobivanje komposta ali posebnega organskega gnojila, spet druga pa so imela že prave separacije — prebiralnice s stroji in tekočim trakom za zbiranje industrijskih odpadkov iz smeti. V večjem obsegu so zdaj velika smetišča začeli izkoriščati Japonci. Prebrane smeti, iz katerih izločijo vse kovine, predelujejo tovarniško za stavbeno gradivo, ki je razmeroma poceni.

ELEKTRARN NA POGON Z ATOMSKIM GORIVOM JE ČEDALJE VEČ NA SVETU, medtem ko se pri nas pripravljamo na graditev prve takšne elektrarne (v Krškem). Tako bo do npr. v Franciji v naslednjih letih zgrajili osem večjih atomskih elektrarn. Računajo namreč s porazvitvijo nafte in drugih surovin, da bo električna energija iz kaloričnih elektrarn (toplotnih, na paro) precej dražja. Atomske elektrarne se hitro izpopolnjujejo in že začenejo tekmovati s starejšimi vrstami elektrarn. Atomske elektrarne že dolgo niso več novost zlasti v Sovjetski zvezi, ZDA in Angliji.

ZAKAJ SE SIRI PLEŠAVOST MED ŽENSKAMI? V Angliji ugotavljajo, da je zadnje čase čedalje več plešavih žensk. Plešavost je povsod po svetu med moškimi mnogo večja kakor med ženskami ali do sled je bilo tako malo žensk — in še tiste so to znale dobro skriti — ki so izgubile lase, da niso temu nikjer posvečali pozornosti. Zato je razumljiva skrb, kaj bi utegnil biti vzrok, da so začeli toliko ženskam izpadati lasje.

PRAZNOVERJE NE POZNA MEJA in je navadno nerazumljivo. To velja tudi za praznoverno navado, ki je ponekod še zmeraj živa v Srbiji: ljudje se ne dotaknejo več drevesa ali lesa, če je v drevo tresčilo. Zato takšno drevo navadno strohni, ne da bi si ga upali posekati.

NESPEČNOST JE PRAV LAHKO IN ZANESLJIVO OZDRAVLJIVA z elektriziranjem, s tokom šibke napetosti. Posebne, a razmeroma cene ter preproste aparate v ta namen so najprej začeli uporabljati v Sovjetski zvezi. Uspeh je bil presenetljiv. Zdaj se je zdravljenje nespečnosti z elektriziranjem razširilo tudi v nekatere druge države. Z največjim uspehom so ga preskusili v ZDA. Nespečnost so pregnali bolniki, ki jim niso pomagala nobena druga zdravila. Zdravljenje je kratkotrajno. Verjetno se bo uveljavilo tudi pri nas.

MORJA SE SPREMINJAJO — V MLAKUZE. To vsekakor velja že za Baltsko morje. Poljski raziskovalci so ugotovili, da je to morje najbolj onesnaženo izmed vseh morij. Nekateri raziskovalci morskega življenja so že začeli obupavati, češ da ne bo mogoče več dovolj hitro in učinkovito zaustaviti onesnaževanja in zastrupljanja morij, kar utegne imeti usodne posledice za vse življenje na zemlji.

V okviru praznovanja 25. obletnice ustanovitve podčrta vam.

nama N
Ljubljana
nudi spet novo možnost

**IZREDNO UGODNEGA NAKUPA
ENOBARVNEGA DIOLENA
ZA ŽENSKÉ POLETNE OBLEKE,
KOSTIME ALI BLUZE**

**s 40%
popustom**

Blago v manjših metražah je na zbiru v številnih modnih barvah na posebnem oddelku v pritličju Veleblagovnice pri pošti v Ljubljani ter v Blagovnici Škofja Loka in Kočevje.

deq

Fotoreporterska služba med NOB

Jožica Jeraj - Kenig:

Razvijala sem filme, kot bi povijala otroka

Šiskarji so bili od nekdaj ponosni na svojo znamenito vas, ki je bila ujeta med travnike in polja. Kako, ne veste, o kateri Šiški govorim? Seveda, to je predmestje Ljubljane — vsaj včasih je bilo predmestje. Dandanes pa bi vam to besedo Šiškar močno zameril. Seveda, kraji se spreminjajo. Tam, kjer je pred leti rasla detelja, stoji danes visoka betonska stolpnica, in kjer se je nekoč vila blatna kolovozna pot, se danes košati moderno dvopasno cestišče. In tako briše čas spomine na nekdaj dni!

Zadaj za gorenjsko progo, prav tam blizu, kjer je po vojni zrasla iz tal tovarna Litostroj, je stala Jerajeva domačija. Majhna okna so gledala čez travnato ravan proti Šmarni gori. Okrog hiše je bilo veliko rož, toliko, da jih mala Jožica zlepa ne bi potrgala. Toda saj leta 1925, ko je prijočila na svet, za take igre še ni bila sposobna. Sploh pa življenje kot mnogim tudi njej ni bilo z rožicami postlano. V hiši, kjer ni denarja, pravijo, da tudi kruha ni. Resni-

zbežati skozi prste, je govoril. »Zdaj je prilika! Okupatorski zločini ne smejo in ne morejo biti pozabljeni!« V fotografski temnici je dobila vsaka fotografija svojo dvojnico, ki je romala po tajnih kanalih do odgovornih ljudi v organizaciji Osvobodilne fronte. Jožica Jeraj še danes hrani doma nekaj fotografij iz tistega obdobja.

K partizanom je nameravala že na pomlad leta 1943, ko je odšel v gozdove tovariš Trobec. Zaman je čakala kurirja, ki bi jo moral odpeljati na dogovorjeno mesto. Pri delu v temnici ni več vzdržala. Neznosni so ji postali vojaški pozdravi nadutih okupatorjev. »Moram, moram v gozdove!« si je govorila.

Ob žici za vojaškim blokom pa je stala hiša. Italijanski vojaki so poznali njene prebivalce, tudi Jožico. In kakor se ji je še pred kratkim zdelo nevredno in sramotno poznanstvo z badoglievci, ga je vendarle zdaj večkrat izkoristila. S pretvezo, da gre na obisk k stari materi v Podutik, je odhajala na

jev. Nemci so branili železniško progo kot lastno srce. Po treh dneh neprestanih bojov, smo se hoteli na večer umakniti po cesti na drugo stran grape. Na enem izmed ovinkov je vražje zaropotalo in podivjani konj se je pognal v galopu prek mene. Dobila sem živčni napad in v trenutku sem se znašla sama sredi divjega ognja. Spominjam se, da sem tavalala po ognjeno razsvetljeni jasi in da sem celo grmovju klicala: tovariš... tovariš... Čas se je vlekel v neskončnost. Z bombo v roki, pripravljena tudi na najhujše, če bi Nemcem padla v roke, sem zabredla v goščavje. V svitu bombne eksplozije sem prepoznala pomočnika mitraljeza. Končno eden od naših. Čez nekaj časa se nas je zbralo še nekaj, ki smo v hudem naliivu prišli nad Poljane, kjer se vedno ni bilo nikogar od naših. V Novakih smo čepeli v ušivem skednju, kjer je imela pred nami zatočišče Prešenova brigada, in smo ugibali, kje so tovariši. Končno je prišla novica, da je brigada prišla v Poljane. Vrnili smo se nazaj, kjer sem dobila za večerjo zabeljene žgance.

Še prej, ko je nosila bratu na Toško čelo obleko in hrano, si je skušala predstavljati, kakšno je partizansko življenje. Toda vsega, kar je pozneje v gozdovih doživela, si ni mogla predstavljati. Predstavljati si ni mogla preizkušnje polnih ur, ko so sestrskani in izmučeni nosili ranjence v Loško doliko in jim je bila edina hrana neslan močnik. Težko bi si takrat predstavljala boje za življenje in smrt na železniški progi med Pivko in Postojno, ko so se plazili pod svetlečimi se izstrelki na drugo stran proge. Takrat je bila Jožica ranjena v nogo.

Dne 12. septembra je prišlo v štab brigade obvestilo, da mora Jožica Jeraj v Črmošnjice, kjer se bo priključila propagandnemu oddelku pri glavnem štabu. Iz Otlice nad Ajdovščino je odšla čez Lokve in prek Cola na dolgo pot. Železniške proge so bile vedno trn v peti partizanom. Prav tam, kjer bi morala na Pivki prekoračiti progo, je ne kaj dni prej naletela skupina kurirjev na minsko polje. Imela je srečo, da je mimo prišel angleški major s šestimi spremljevalci. Z njimi je potem v hudem neurju pripotovala do komande mesta Šentpeter, ki jim je omogočila, da so lahko nadaljevali pot v Loško doliko, kjer je bila ekspozitura angleške vojaške misije. Za počitek ni bilo veliko časa. Kmalu je prestopila hrvaško mejo in po šestih dneh hoje je prispela v glavni štab.

Morda se danes po mnogih letih vpraša, kje je dobila takrat toliko jeklene moči in neomajne volje, ki je dananjemu človeku tako manjka. Pri vsem tem pa je še našla čas, da je zadovoljila svoje lirsko nagnjenje do narave s tem, da si je med potjo nabirala cvetje. Tudi ko se je v glavnem štabu javila tovarišu Marjanu Tepini, je imela v rokah šopek zelenja. Bela krajina, čeprav na pragu jeseni, je bila kot Zeleni Jurij in grozdje je pravkar dozorelo. Lačna in izmučena se ga je tako najedla, da je morala pozneje zaradi posledic preležati dva meseca.

»Vidite, nič pretresljivega vam ne morem povedati o svojem delu v fotosekciji glavnega štaba,« je govorila Jožica,

kot bi se opravičevala. »Življenje v Beli krajini se mi je zdelo nekaj časa nemogoče, morda sem ga celo nekako sovražila. Navajena sem bila na neurejeno življenje z večnimi hajkami, kjer tudi po tri dni nismo zaužili hrane. Tu pa je bilo vse drugače.

Delo v fotosekciji pri glavnem štabu ob mojem prihodu še ni bilo razvito. V fotolaboratoriju se je ubadal tovariš Cerar, ki se mu je pred menoj pridružila še tovarišica Rojškova iz Celja. Moje delo je bilo ves čas strogo vezano samo na laboratorij. Prav gotovo bi tako delo nekoč pred mnogimi leti imenovala za dolgočasno. Toda v temnici pri glavnem štabu sem preživljala pester in po vsebini bogate trenutke. Zavedala sem se — in tega smo se morali zavdati vsi člani fotosekcije — da so bile fotografije posnete največkrat v izjemno težkih trenutkih, ki jih ni bilo mogoče z ničimer nadomestiti. Mnogi, ki smo se prekalili v neposrednih bojih, smo to kaj lahko razumeli. Spominjam se, da sem razvijala filme, kot bi povijala novorojenega otroka. Fotografija je bila za nas nekakšen barometer dogajanj, televizija ali živi telefon, ki nam je pripovedoval o življenju tovarišev širom po naši domovini. Pogosto sem ob izdelani sliki podoživljala lastne napete trenutke iz dni neprestanih bojov. Pri takem dojemanju dela v fotosekciji nisem niti utegnila pomisliti na to, da bi fotografirala.

Jožica Jeraj je ostala pri delu v fotosekciji glavnega štaba do osvoboditve leta 1945, ko so se člani AGITPROP odpeljali skozi Skrad v Gorskem kotarju do Trsta, kjer so tovariši Trobec, Jelič, Kržišnik, Viršek, Vavpotič, Cerar, Ivanka Rojšek in Jožica Jeraj nadaljevali delo. Mnogi med njimi so opravljali fotografsko ali fotoreportersko delo pozneje v svobodni domovini. Jožica Jeraj se je zaposlila pri fotosekciji IOOF v Ljubljani, in se leta 1950 dokončno poslovila od fotografije.

Se je res poslovila? Nekoč po mnogih letih je odšla tja za Litostroj, kjer je v dneh okupirane Ljubljane stala Jerajeva domačija. V rokah je imela fotoaparata, da bi trajno ohranila spomin na prve dni svojega otroštva. Stala je na vročem asfaltu in zaman begala z očmi sem in tja. Hiše ni bilo več. In tako briše čas spomine na nekdaj dni. Toda nečesa ne bo zabrisal nikoli. Vsak teden stoji Jožica Jeraj na dvorišču in čaka pismonošo. Potem razgrne časopis, se loti branja predzadnje strani in si misli: »No, po tolikem času se je pa le nekdo spomnil na nas!«

SILVO TERŠEK

Aretacije v Ljubljani

ca je včasih zelo boleča. Potem se je bilo treba nenadoma odločiti za pot. Tako rada bi bila Jožica postala šivilja, vendar poklicev v tistih časih največkrat ni bilo mogoče izbirati — do kosa kruha je bilo treba priti po najkrajši poti.

Fotografiranje? Ne, o tem ni nikoli premišljevala. To ji je bil popolnoma tuj svet in, kot je priznala, v začetku prav nič mikaven. Oče jo je prijel za roke in jo odpeljal k fotografskemu mojstru v Ljubljano. Verjetno je mojster opazil kisel obraz mladega dekleta, ki je vihala nos nad razvijalno tekočino in je raje gledala skozi okno na vrt kot v fotografije. Toda tako je bilo le v prvih tednih, ko je več pomagala gospodinji pri domačih opravilih, kot pa mojstru v fotografskem laboratoriju. Pozneje se ji je zdelo, da je začela spoznavati nov svet. Ne, barv ni bilo, tudi zvokov ne, toda nastajal je pred njenimi očmi in njene roke so mu dajale tak ali drugačen ton. Večino dneva je preživela v temnici...

Potem je prišlo leto 1941. čas, ko se je življenje mnogih ljudi spremenilo. V deželo je vdrl okupator. Vojaški skornji so potepali rože za hišo, ki se je nenadoma znašla za bodečo žico. Kot bi se spremenila barva polj in travnikov... In pred očmi mlade fotografinke, se je v laboratoriju odprl spet nov svet, krvav in zverinski. Italijanski vojaki so prinašali v razvijanje dokumente o svojem nehumanem delu trajno zabeležene na filmih. Ko bi bila postala šivilja, bi ji prav gotovo ne bilo treba gledati grozot, o katerih je celo ponoči sanjala.

Tovariš Trobec, ki je delal v istem foto ateljeju, je že kmalu po okupaciji organiziral skupino ljudi, v kateri je bila tudi Jožica Jeraj. »Čas nam ne sme

Toško čelo pri Ljubljani. Tam se je večkrat zadrževala ena izmed partizanskih čet Dolomitskega odreda, v kateri je bil tudi Jožin brat. »Partizansko življenje mora biti nekaj posebnega,« si je govorila. »Hoditi po svobodnih gozdovih s tovariši, ki vsi čutijo in trpijo za eno!«

V gozdove je odšla januarja 1944. »K teti grem,« je brezbržno dejala vojaku pri žici. Stopala je prek polja in kodri so ji poplesavali v vetru. Ničesar ni imela s seboj, ničesar, razen svobodni vdanega srca in želje, da bi partizani čimprej izgnali krvosese z naših tal. S Toškega čela je odšla v spremstvu nekega tovariša v 3. bataljon Gorenjskega odreda, ki se je takrat zadrževal pod Stolom. Po dveh mesecih je odšla na Primorsko.

Pred dnevi, ko sem obiskal Jožico Jeraj-Kenig z željo, da bi mi pripovedovala o tistih dneh, ko je jedla s tovariši neslan močnik in merila neskončne poti po temnih slovenskih gozdovih, mi je dejala: »Kako čudno se mi zdi, da kljub obilici doživetij nimam kaj povedati. Vsak dan je bil poglavje romana, in izbrati pravega ni majhna stvar!«

Meseca marca 1944 sem prišla nad Cerkljo, kjer se je takrat zadrževala Gradnikova brigada. Mnogo nepozabnih spominov me veže na to brigado, kjer sem ostala do septembra leta 1944. Ognjeni krst — seveda, prav v Gradnikovi brigadi sem ga doživela. Naj vam pripovedujem o neskončno dolgih poteh na Gorenjsko, kamor smo hodili po hrano, ali o spopadih z Nemci, če smo se le približali Jelovici?

Potem je pripovedovala. Oči so se ji svetile, kot bi ponovno doživljala boje v Baški grapi.

»Bili smo popolnoma obkoljeni. Mislim, da še nikoli nisem videla na enem samem področju toliko grozečih bunker-

Zrtve pred ustrelitvijo

TV-15 ZA MLADINO

Nagrajeni prispevek

SMRT POD BREGOM

Tam ob cesti leži majhna vas. Hiše so posejane med sadnim drevjem in tja v hrib vodijo vijugaste stezice, po katerih so se v temnih nočeh spuščale navzdol še temnejše sence. Skoraj v vsaki od teh hiš so se oglašali obveščevalci, kurirji in aktivisti. Dobili so podatke, dali navodila, se najedli zabeljenih žgancev in spet odšli z zavestjo, da so opravili dobro delo.

Bilo je neke temne aprilske noči. Sence so se spustile po stezi, po kateri se do takrat niso spuščale. Nihče jih ni videl. Le obraz osivele učiteljice je prebledel in se spačeno razpotegnil, ko so se pred njo pojavili neznanci in ji v imenu ljudstva sporočili, da je njenega nemškutarkega delovanja konec. Hinavsko in pobožno zavijanje oči ni zaleglo, ukaz je bil izvršen in pravici zadoščeno. Nemci so ji izkazali vse časti, ki pripadajo pokojnikom — bila je pač njihova in izgubiti takega človeka za Nemce ni bila majhna stvar.

Minilo je nekaj tednov in ljudje so že pozabili na dogodek. Življenje je teklo svojo pot. V vas so še naprej prihajali znanci iz gozdov in spet odhajali. Napočil je trinajsti maj tisočdevetsto-trinštiridesetega leta. Vas je bila pogreznjena v temo in mirno je bilo. Nad gorami se je pričelo komaj spoznavno svetlikati in v kurnikih so zapeli prvi petelin. Mir je nenadoma prekinil glas avtomobilskih motorjev in škripajočih zavor. Na začetku vasi so s kamionov poskakali oboženi ljudje in se hitro porazgubili po vrtovih in gozdu za vasjo. Avtomobilj so odpeljali naprej, kakor da se ni nič zgodilo. Izza zavese na oknih so za njimi strmeli prestrašeni obrazi domačinov. Kaj se bo zgodilo? so se v strahu spraševali. Nikjer ni bilo videti sovražnika, a vendar so ljudje čutili, da so proti njihovi vasi obrnjene zevajoče cevi mitraljezov in pušk. Ni ga bilo človeka, ki bi si upal izpod domače strehe, da bi nakrmil žalostno muka-jočo živino.

Kmalu zatem so po cesti pripe-
ljali novi kamioni. Po hišnih vr-
atih so zabobnali prvi udarci. »Auf-
machen!« »Loss!« »Schnell!« je bi-
lo slišati z vseh strani. Tudi k
nam so prišli. Oče je odšel proti
vratom, otroci pa smo se prepla-
šeni stisnili za štedilnik. S tesno-
bo v srcih smo pričakovali, kaj
se bo zgodilo. Kuhinjska vrata
so se nenadoma odprla na stečaj
in skozi njo so planili oboroženi
nemški vojaki. »Gremo!« so v
nemščini zakričali očetu in po-
tem še dedu. Končno se je oko
nadutega Nemca ustavilo tudi na
meni. »Und du auch!« sem zasli-
šal. Tesnoba in strah sta legla na
me. Rad bi bil vprašal, kam gre-
mo, a beseda ni prišla iz ust.

Veste, tam pod vasjo je maj-
hen breg, kjer stoji lepo v vrsti
debele jablane in med njimi dr-
ži pot proti cerkvi in vaškim po-
ljem. Tja so nas odveli. Znašli
smo se med številnimi oboroženi-
mi Nemci. Zdaj pa zdaj so pri-
vlekli še katerega od sosedov. Go-
voriti nismo smeli. Misli so se
mi v glavi podile z blazno nagli-
co. Slutnja smrti se mi je zarila
v možgane in ni je bilo več mo-
goče prepoditi. Imel pa sem še
dobrih štirinajst let... So izvoha-
li, da sem že od spomladi član
Zveze slovenske mladine, ali pa
vedo za tiste telefonske žice, ki
sem jih prerezal s prijatelji? Mor-
da so celo izvedeli za puško in
bombo, ki sem ju ukradel, ali pa
so me videli, ko sem raztresal po
tleh listke z napisi »Smrt faši-
zmu!«, »Živela svoboda« in po-
dobno. Da, morda vedo celo to,
da bom sprejet v SKOJ. Ali pa
jim je kdo povedal, da se je ena-
inštiridesetega leta v naši hiši
dalj časa zadrževal bohinjski
narodni junak Tomaž Godec. Mor-
da nas pa hočejo kaznovati za-
radi smrti tiste nemškutarke
učiteljice.

Nisem se še otesel zle slutnje,
ko so tam med jablanami že pa-
dala rezka povelja. Vojaki so se
postavili v vrsto vzporedno s hri-
bom. Na cesti so medtem iz za-
prtega kamiona pahnil človeka
v civilu, z zvezanimi rokami, in
potem še enega. Devet sem jih na-
šel! Med zlobnim krototom so
jih odgnali pod breg... Človek in
smrt sta si torej stala nasproti.
Videl sem trudne oči pretepenega
človeka, ki so se nemočno ozrle
v hribe. V njih je trenutno zago-

rela iskrica, ki jo je vžgal spo-
min na tovariše tam gori, potem
pa so se oči na smrt obsojenega
brezizrazno zazrle v zevajoče pu-
škine cevi. Stal sem kot vkopan!
Name je pritiskalo nekaj težkega,
srce je udarjalo, v ustih ni bilo
sline, v grlu me je stiskalo in ust-
nice sem grizel do krvi. »Feuer!«
Nisem prenesel in podzavestno
sem se obrnil. Tedaj sem jo do-
bil v rebra. »Schau du Hund.«
(Glej, pes!) je zakričal prekle-
tnik v nemški uniformi. Ko sem
se zopet obrnil, sem pred seboj
zagledal v krvi ležečega človeka,
ki se je še malo prej s plamenč-
kom v očeh ozrl tja v domače
gozdove... Bilo mi je, da bi za-
kričal in zmerjal, a mi je beseda
zastala v grlu.

Tistega strašnega jutra so deve-
tiam v begunjskih zaporih izmuče-
nim ljudem vzeli življenje. Mi
nismo prišli na vrsto. Prignali so
nas, da bi gledali. Takrat mi ni
bilo mar za življenje. Raje bi bil
ustreljen, kot pa da bi prenašal

te uboge ljudi izpod brega na ce-
sto. Omahovali smo pod težo bre-
mena ubitih, oni pa so se
smejali... Oblaki so se počasi
razpršili, kakor da so do takrat
hoteli soncu prikriti strašno mo-
rijo. Kot bi bili na razstavi! Sem
s studom pomislil. Saj to so men-
da hoteli, okupatorski psi. Ljudje
so hodili mimo in molčali. Kaj
pa naj bi mogli drugega storiti,
vas vprašam.

Zavlekel sem se v gozd. Dolgo
in brez življenja sem taval med
drevesi, kot da so me to jutro
ustrelili. Nisem slišal spomladan-
skega žvrgolenja ptic in ne videl
dehtečih cvetlic. Le počasi se je
vame vračala zavest in melanho-
lija se je spreminjala v gnev. Iz
mladeniča je zrastle mož! Spo-
min na smrt, ki sem ji zrl tiste
dne v oči, pa je ostala v meni
do danes. Toda bal se je pozne-
je nisem nikoli več, čeprav sva
se še nekajkrat srečala in si bila
postala že kar dobra znanca.

JANKO ROZMAN

TAM NA URHU

VSAK DAN NAS KRAJ GOMILE
TVOJE VODI POT,
VSAK DAN ZA HIP PRESAHNE
GOVORICA,
KOT PLAHA PTICA PLANE OD
NEKOD SPOMIN.
IN TRPKOST LEZE NAM NA
LICA...

Po naših deželah je posejanih
mного majhnih cerkva. Ob po-
gledu nanje najprej pomislim na
obzidje pa na roparske napade
Turkov in trpeče ljudstvo. Ved-
no rada ugotavljam, v kakšnem
slogu so grajene, in ogledujem
freske ter bogato okrašene oltar-
je. Vse to me privlači in menda
je cerkev pri Sv. Urhu edina, ki
me odbija. Njenega praga verjet-
no ne bom nikoli več prestopila.

Lepa je bila tista nedelja, a tr-
pek je spomin nanjo!

Počasi, kot bi se nečesa bala,
stopam po belem pesku in zem-
lji, prepojeni s krvjo. Okrog me
ne sumijo gozdovi in pojo ptice,
a ne slišim ničesar. Oči mi bega-
jo sem in tja. Najraje bi zajela v
pogled vse hkrati in potem zbe-
žala. Počasi, kot bi se bala resni-
ce, stopam proti vhodu. S sklo-
njeno glavo in bolečino v srcu,
kot so hodili naši ljudje med
vojno semkaj trpet in umirat.
Vstopim počasi in zdi se mi, da
noga ne najde praga. Že hodim
od panoja do panoja, gledam fo-
tografije in prebiram imena smr-
ti zapisanih. Rada bi si čimveč
zapomnila in zapisala. A grozo-
dejstva brišejo črke in roka drhti
— škoda, bil bi to lahko enkratni
zapis!

Stojim v nekdanji zakristiji,
kjer je pred mnogimi leti divjal
»bizoviški vrag« Ivan Habič. Or-
ne stene, žalostne fotografije in v
srce segajoče besede. Pred očmi
se mi stemni in najraje bi pobe-

gnila. Zadrže me znane besede.
»Mama, pogledj, tu je pismo Šuli-
gojve Ljubice...«, zasepečem.
Nešteto mladih obrazov zre s fo-
tografij v tej cerkvi in iz oči
jim žari vera v življenje. Takrat
ni menda nihče mislil o smrti.
Vsak izmed njih je hotel kljubo-
vati viharjem in živeti. Tudi Lju-
bica, ki je v svojem poslednjem
pismu materi zapisala: »Pa kma-
lu na veselo snidenje!« Ko sem
ponovno zrla v te besede, sem se
spomnila pripovedovanja njene
matere. Dolgo je že tega, kar sem
jo obiskala in ko mi je dejala:
»Žalostno je bilo to snidenje...
na Urhu... ko so jih dajali v
skupno grobnico!«

Ob vsaki fotografiji se zami-
slim. Glava mi postaja težka, oči
utrjene in srce polno podožive-
tega gorja. Ko ugledam poleg se-
be staro ženo, njen nagubani
obraz s solzami v očeh, ne zdržim
več. Rada bi vprašala, kdo je in
kaj počne tukaj. Nimam moči in
danes si tega ne morem oprostiti.
Le to vem, da je stala na desni
strani, kjer so fotografije bizovi-
ških žrtv. Je zrla v obraz hčerki,
sinu ali možu?

Dovolj je grozodejstva za en
sam dan. Postanem še ob spomeni-
ku padlim žrtvam in že zapuščam
ta kraj žalostnega imena. »Tu si,
prišlec — pogledj in ne pozabi, kaj
so počeli z nami!« slišim tisoče
glasov iz kleti nekdanje mežnar-
je, kjer so domovina zveste muči-
li in zverinsko ubijali. Spomnim
se na Danteja in na Vrata pekla.
Tu je bilo menda še huje!

Zelega sem vas popeljati od
dokumenta do dokumenta, a ven-
dar je to vse, kar sem bila spo-
sobna zapisati o Urhu in njego-
vih žrtvah.

ALENKA TRONTELJ

KRAMLJANJE

Spoštovana tovarišica!

Oglašam se z Kozjanskega.
kot ena izmed otrok, ki smo
bili lani na desetdnevnem le-
tovanju v Ljubljani. Srečali
sva se na sprejemu v prostori-
h republiškega odbora ZZB
NOV Slovenije in verjetno se
me ne spominjate več. »Piši-
te!« ste nam takrat prijazno
dejali, nam podarili knjige in
opozorili na mladinsko stran
v »TV 15«. Dolgo je že tega
in dozdeva se mi, da se iz-
med nas do danes ni nihče
oglasil. Ne zamerite, da sem
se šele danes opogumila, in
še to samo s pisemcem.

Zelega bi se predstaviti:

Doma smo štirje otroci in
še vsi hodimo v šolo. Jaz,
najstarejša, sem letos kon-
čala osmi razred, najmlajši
pa četrti razred. Oče je bolan
in od občine dobivamo
skromno podporo v znesku
deset novih dinarjev. To ni
veliko za sedemčlansko dru-
žino in se skozi življenje tež-
ko prebijamo. Hišo imamo
leseno in s slamo krito. V
šoli zahtevajo vsak dan več.
Imeti moramo pod va svinčni-
ka, dva trikotnika, atlas —
in kdo bi lahko vse našel.
Potem veste koliko nas to
stane, če vse to kupimo.
Včasih si sposodimo od dru-
gih, drugače pa gremo v šolo
kar brez teh najbolj osnovnih
šolskih potrebščin. Jaz pa bi
želela postati magistra...?

Upam, da boste moje pi-
semce objavili v »TV 15« in
še kakšno besedo povrh
napisali.

Vas prav lepo pozdravljam!

Martina Zibert

Kladje 9

p. Blanca pri Sevnici

Draga Martina!

Pero mi je zastalo in bojim
se, da moj odgovor ne bo do-
stojen tvoje izpovedi. Več
pisemce je prehodilo dolgo
pot! Zato povej, kako živiš
danes, in kaj nameravaš
storiti v prihodnje. Morda se
je v leseni in s slamo kriti
kozjanski hišici le kaj spre-
menilo in bi izbor mojih be-
sed ne bil pravi. Ne želela bi
te razočarati in ne dajati laž-
nega upanja, le pomagala bi
ti rada.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga urednica!

Malce nenavadno bo moje
pisemce in nič kaj tekoče na-
pisano. Prvič se oglašam in
verjetno ne bo vse zapisano
tako, kot bi moralo biti.
Pred kratkim je bil pri nas
tovariš Angel Cencič. Živi v
majni vasi Robedišče na Pri-
morskem, tik ob jugoslovansko-
italijanski meji. Rodil se
je v štirinajstletni delavski
družini in njegovo življenje ni
bilo lahko. Dne 6. oktobra
1943 se je skupaj s svojimi
trema brati vključil v narod-
noosvobodilni boj in postal
partizan. Povedal mi je, da
je komunist od leta 1944, in
da je med vojno tudi pesni-
koval.

Prejmite lepe pozdrave!

Nevenka Carli
p. Tolmin

Draga Nevenka!

Popravi zamujeno in o ne-
kdanjem partizancu Angelu
Cenciču napiši daljši prispe-
vek. Te zanima, kako? Ko
bo prihodnjič potkal na va-
še duri, ga pričakaj kar z
vnaprej pripravljenimi vpra-
šanji in — beležnica bo na
mah polna.

Lepo pozdravljena!

MILENA

V LOKVAH

Dne 19. julija je bilo na Lokvah na Primor-
skem že tradicionalno srečanje slovenskih pio-
nirjev. Udeležilo se ga je več kot tisoč mladih
iz ožje domovine, zamejstva in drugih republik.

Lokve so znan letoviški kraj na visoki pla-
noti Trnovskega gozda. V času narodnoosvobo-
ditnega gibanja so bile središče partizanstva. Tu
je delovala ena prvih partizanskih šol in leta
1944 se je na Lokvah zadrževal štab 9. korpusa
NOV in POJ. V vasi je več spominskih plošč, ki
spominjajo na vojne dni. Tod teče tudi transver-
zala kurirjev in vezistov NOV.

Zbrali smo se na robu Trnovskega gozda.
Nad nami so nenehno krožila letala. Vsi pionirji
smo zrl v nebo. Nenadoma se je spustil pada-
lec. Za nas je bilo to nepozabno doživetje. Na
začetku slavlja je pionirka prebrala pozdravno
pismo predsedniku republike. Po govoru narod-
nega heroja in prvega komandanta slovenskih
partizanov Franca Leskoška-Luka je slavnostno
spregovoril dr. Joža Vilfan, nato so vojaške eno-
te ponazorile napad. Po končani vojaški vaji in
obveznem »partizanskem golažu« smo se zbrali
okoli tabornih ognjev in imeli prave partizanske
mitinge.

DARIJA BURGAR

BESEDE IN DEJANJA

OVIRA SAMOUPRAVLJANJU

Toda kljub izrednim uspehom v zadnjih letih, posebno v razdobju delovanja gospodarske in družbene reforme, je vseeno naš komunalni sistem zašel v krizo. Ustavne in pravne rešitve niso zadosti hitro in učinkovito usklajevale s potrebami razvoja samoupravljanja in spremembami v organizaciji političnega sistema kot tudi s tokovi v razvoju družbe in gospodarstva. To ugotovitev je Tomac podkrepil s podatkom, da sedanjo samoupravnost občine zavira kar 2700 različnih predpisov, zakonov in sklepov večjih družbenopolitičnih skupnosti. To pomeni, da gre v tem primeru dejansko samo za navidezno samoupravnost občine.

Vjesnik, 16. junija 1971

ŠOLA JE TEMELJ USPEHA

Prosvetni poklic je pri nas še vedno premalo cenjen in spoštovan. Vzgojitelji že nekaj let zahtevajo, da se v prejemkih izenačijo z ljudmi iste izobrazbene stopnje. Uradno ugotavljamo, da ima šolstvo stalne virov financiranja, toda če v občinah ni industrije, če ni veliko zaposlenega prebivalstva, če so tam podjetja, ki so pred stečajem, je šolstvo v takih občinah vedno prikrajšano. Hkrati pa vsi vemo, da je šolstvo proizvodna sila, da so sredstva, vložena v šolstvo, najboljše investicija, da so bili gospodarski čudeži naše dobe možni in uresničeni zaradi modernih izobraževalnih sistemov.

Ljubljanski dnevnik, 16. junija 1971

DO ZDAJ NAJVEČJI PORAST CEN

Težnja po vedno hitrejšem naraščanju stopnje razvrednotenja denarja je navzoča skoraj povsod po svetu, posebno v zahodnoevropskih državah. Toda raven razvrednotenja pri nas prekaša vse, kar se dogaja v zahodnoevropskih državah. V maju so bile cene pri proizvodjalcih večje za 2,3 odstotka kot v aprilu, cene na drobno pa za 2,2 odstotka. To je doslej največji porast po zamrznitvi lani oktobra. Istočasno pa so življenjski stroški v primerjavi z aprilom v maju narasli za 2,6 odstotka.

Ekonomška politika, 14. junija 1971

PRISPEVKI ZA SOLO V CERKNEM

LABOR, trgovsko podjetje, Grosuplje 100 din; Zavod ing. Stanka Bloudka, Tivoli, Ljubljana 2.000; Zveza borcev Senčur 900; Mestna organizacija zveze vojaških vojnih invalidov N. Gorica 500; ZB NOV Portorož 821,50; ZSS obd. svet Domžale 500; Jug Ljubljana, Cerkno 100; Rovšek Martina — Ljubljana (skupno vplačanih 84,25) 12,10; »ETA« Cerkno 7.296,70; Obd. odbor ZB NOV Kamnik 200; Krajevni odbor RK — Prestranek 200; KK »Zasavje« Sevnica 300; V spomin na pok. dr. Miklavža Kozaka — prijatelji (Patofitiološki inštitut Ljubljana) 1.000; Milani Medvešek — Maribor, M. Pijade 100; Dom za stare — Gradišče 500; Medicinska fakulteta Ljubljana 3.000; Mestna organizacija ZB NOV — Kamnik 150; Krajevni organ. ZB NOV Raketovec 55,80; Krajevni organ. ZB NOV Dupljava 150; Krajevni odbor RK Bukovica — Volčja Draga 400; Center poklicnih sol DU »Jože Šešek«, Kočevje 226; PTT Novo mesto 500; Zavod za pogozdovanje Kraska — Sezana 1.000; ZB NOV — Piran (skupno nakazali 800) 100; Zveza združenj borcev obd. Postojna 1.500; Aktiv ZB NOV — TAM Maribor 500; Krajevna organizacija ZB Otalež 178; Krajevna organizacija ZB Dobrovo 732; Komunalno podjetje »Univerza« Ivančna Gorica 300; Borci NOV Celje — osnovna organ. Medlog 218; Gasilsko društvo Most na Soči (namesto venca na grob članice Stucin Tonice) 150; ZB NOV — Branik 100; Aerodrom Ljubljana—Pula 2.500; Podgornik Valentin — Nova Gorica 120.

Stanje 3. marca 1971: 2.078.576,60 din.

Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem se zahvaljuje in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-602-66 Sklad za izgradnjo šole v Cerknem.

IZDAJALEC IZ ARNHEMA

(1)

Dne 17. septembra 1944 so zavezniški padalci začeli skakati iz letal nad nizozemskim mestom Arnhemom. Toda vojaška akcija, ki jo je pripravil maršal Montgomery, se je končala s krvavim pokolom: Nemci so zvedeli zanj.

Začetek operacije je veliko obetal: maršal Montgomery, zmagovalac pri El Alameinu, je vse skrbno proučil. Padalski desant nad Arnhem naj bi prav zaradi presenečenja omogočil zavezniškom, da bi obkolili skrajni konec Siegfriedove linije ter se povezali z glavnino svojih sil. Potem bi bila odprta pot v srce Nemčije. Prav utemeljeni so bili tudi računi, da bi se druga svetovna vojna precej skrajšala, če bi akcija nad Arnhemom uspela: končala naj bi se okoli božiča 1944.

Operacija naj bi bila mogočna: ko bi se padalci I. aerotransportne britanske divizije spustili nad Arnhem, bi kakšnih tri tisoč poljskih padalcev skočilo nad Oriel, dvajsetih tisoč ameriških padalcev pa naj bi napadlo Grove in Nijmegen. Poleg tega so zavezniški poveljniki računali na podporo nizozemskih partizanov. Zato so prosili partizane, naj jim določijo zanesljivega in pogumnega človeka, ki naj bi opozoril in organiziral krajevne pripadnike odporne sil. Ta človek je imel vzdevek »King Kong«, šlo pa je za Christiana Lindemansa, najmočnejšega, najspretnejšega, najdrznejšega med nizozemskimi partizani.

Lindemans se je odpravil v Eindhoven, kjer je kar mrgolelo Nemcev, da bi tam s pripadniki odporne sile gibanja kar se da zavlekel nemške priprave na obrambo: z napadi na ključne mostove, sabotažami in pritegnitvijo nemških enot nase.

Ob zori 17. septembra 1944 se je kakšnih deset tisoč vojakov spustilo na tla v bližini ArnHEMA. Vse je šlo kot po maslu, saj je bila operacija skrbno skrivanja, računali pa so le s slabotnim odporom Nemcev: tako protiletalskega topništva kot pehote.

Luis E. Hagen, ki se je udeležil desanta, piše: »Okoli štirih zjutraj so se na obzorju prikazali prvi bombniki. Počasi in v vrsti so se nam približevali. Nebo nad nami se je stemnilo. Hrup nekaj sto motorjev je bil čedalje glasnejši. Potem pa so kot na ukaz začeli streljati protiletalski topovi. Veličastna procesija bombnikov se je nekaj časa nadaljevala, potem pa so se začeli umikati, zavijati na desno in levo, se spuščati proti zemlji. Nastal je kaos: letala so strmoglavljala, v zraku so eksplodirale granate, vmes so se odpirala padala... Mi iz prve in druge skupine smo hvalili boga, ker smo že bili na zemlji.«

Komaj so se padalci, ki so srečno pristali, utegnili zbrati, že so se proti njim začeli valiti nemški tanki. Padalci so bili zasuti z ognjem in obkoljeni. Ni šlo za presenečenje, marveč za izdajo.

Popolnoma nemogoče je bilo, da bi Nemci v nekaj urah spravili na tisto področje nekaj deset protiletalskih baterij (vsaka baterija je imela šest 88-milimetrskih brzostrelnih topov), tanke in številne pehotne enote. Če bi se Nemci premestili v naglici, bi to prav gotovo opazili zavezniški letalski izvidniki in nizozemski partizani. Razen tega zahteva organizacija obrambe pred nenadnim napadom nekaj dni priprave. Pravi, da je ni mogoče v trenutku »izumiti«.

V eni izmed najbolj krvavih bitk v drugi svetovni vojni je padlo več kot sedem tisoč angleških vojakov. Kaj se je zgodilo? Ali se Christian Lindemans ni mogel povezati s partizani, ali so ga ujeli in ustrelili? Nič takega: legendarni partizanski poveljnik je bil živ in zdrav, tako da je operacija spodletela,

ker je tako hotela »usoda«...

Toda v britanski protivohunski službi je bil človek, ki ni verjel v takšno usodo: polkovnik Oreste Pinto. S svojo premetenostjo in nezaupljivostjo je razkrinkal nič koliko Canarisovih agentov v Veliki Britaniji, nekaj mesecev pa je že opazoval Christiana Lindemansa. Sprva je šlo za nedoločeno sumničanje, potem za sum in dvom, ki je bil čedalje močnejši.

Za nizozemsko odporiško gibanje je bil kakršenkoli dvom o Lindemansu popoln nesmisel: nihče na Nizozemskem si ni upal toliko kot »King Kong«. V nekem spopadu z nacisti je bil celo ranjen v prsi. Lindemans je bil legendarna osebnost tako po svojih dejanjih kot po zunanosti: visok je bil dva metra, tehtal je sto trideset kil, bil je močan in pogumen, občudovali so ga vsi, ki so ga poznali. Mladi partizani so bili silno počaščeni, če so smeli v akcijo z njim.

Rodil se je v Rotterdamu, njegov oče je bil mehanik. Fant se je uveljavil pred drugimi prav zaradi svoje telesne moči, treniral pa je tudi boks in rokoborbo, tako da je bil navzlic orjaški postavi izredno spreten. Ko so Nemci zasedli Nizozemsko, se je nemudoma pridružil partizanom. Še več: postal je partizanski poveljnik, vodja enote, ki je kmalu zaslovela zaradi pogumnih dejanj.

Tudi njegovi trije bratje so bili partizani, vendar niso zmerom sodelovali v njegovih akcijah. Slava se je širila

po vsej deželi, pa tudi v tujini so vedeli za legendarnega »King Konga«. Za nizozemsko odporiško gibanje je bil človek Lindemansovega kova zelo pomemben: dvigal je moralo borcev, postal je nekakšen mit. Toda zakaj se ni menil za osebno varnost? Okoli je hodil z brzostrelko na prsih ter dvema pištolama in nekaj bombami v žepih. Njegovo življenje je bilo v nenehni nevarnosti, vendar si je prav rad privoščil tudi kakšno ljubezensko pustolovščino.

Lindemans je imel prijateljico iz otroških let, ki je pozneje postala njegova ljubica. Dekletu je bilo ime Veronica, sicer pa je bila tudi plesalka v nočnem lokalu. Toda abwehrovcu so jo ujeli, z njo pa tudi Christianovega mlajšega brata, ki so ga obtožili, da je pomagal pobegniti nekaj zavezniškim letalcem.

Znano je, kakšna je bila usoda ujetih partizanov: kdor je prišel živ z zasluske, je končal v koncentracijskem taborišču. Veronico in mladega Lindemansa so mučili: dekletu so poruvali nohte, fantu so zlomili nogo. Njuna usoda je bila zapečatena, pa naj bi kaj priznala ali ne, saj sta bila tesno povezana s »King Kongom«.

Toda zgodilo se je nekaj nenavadnega: oba so izpustili na prostost. Bila sta izmučena, vendar živa. Kako to? To vprašanje je venomer zvenelo v ušesih polkovnika Oreste Pinta. Lindemansov dosje se je debelil, ker je bilo dvomov čedalje več. Toda v njem ni bilo dokaza, ki bi omogočil, da bi Oreste Pinto lahko s prstom pokazal na »King Konga«. Kdor bi obtožil Lindemansa, bi osramotil vse nizozemsko odporiško gibanje...

Konec prihodnjič

ZAVAROVALNICA MARIBOR

s poslovnimi enotami:

V LJUBLJANI, CELOVŠKA 177;

V CELJU, PREŠERNOVA 6;

V PIRANU, IX. KORPUSA 10

z zastopstvi:

V KRANJU, STANETA ROZMANA 13;

V LJUTOMERU, GLAVNI TRG 1;

V KOPRU, JLA 3;

NA JESENICAH, ROGLJEVA 1

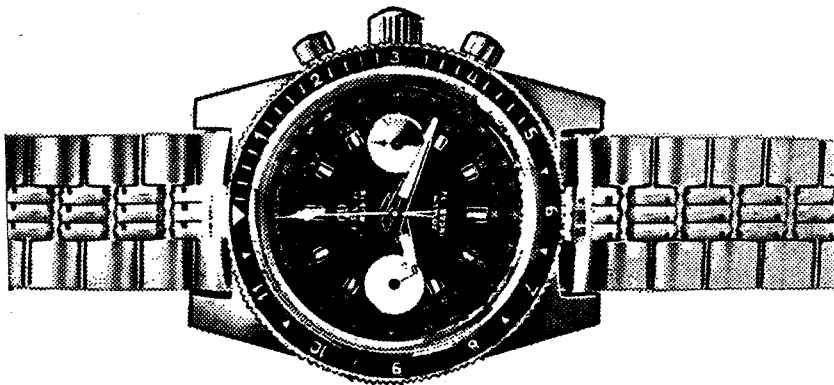
in zastopniki v vseh večjih krajih

sklepa vse vrste imovinskih, transportnih in osebnih zavarovanj.

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši uri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojen elegance in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPŠTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.